

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ ■ OCAK 1987 ■

Teorik olarak dünya görüşü irtica ile hiç bağdaşmayan cumhuriyetçi burjuvazi ile, teorik olarak cumhuriyet yıkıcılığını misyon edinmiş "irtica", cumhuriyeti ortak sınıf çıkarları temelinde yönlendirme ve "koruma"da birleşiyorlar.

TÜRKİYE'DE DİN VE DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE
Sayfa 12

► "YEGANE ALTERNATİF"İN
ALTERNATİFLERİ

İşkence Üzerine
Çelişen Düşünceler

"Kafese konulmuş tutukluların yüzleri duvara çevrilmiş, başları yere bakıyordu. Görevli erlerin komutuna uygun davranışmaya çalışıyorlar, komuta uymakta geç kalanlar科普ayıyorlardı. Suçlu sayılmaktan da öte bir eziyinin içine itilmişlerdi. Kişiye yönelik yapılan bu saldırıyı başkalarından duysam inanmaka güçlük çekerdim, ama gözlerimle gördüm. Bu insanlara kim, ne amaçla böyle davranışmayı uygun bulmuştu."

Av. Nevzat Hélvacı
İnsan Hakları Derneği Başkanı

Stefanos Yerasimos ile söyleşisi:
"SOSYAL DEMOKRASI"İN
YAPACAGI BIR ŞEY YOK.

İÇ İNDEKİLER

Kapak: Fotograf: Ara Güler

3 DEMOKRASİNİN KAZANILMASI

4 DEĞİNMELER

**BARIŞ YILINDA SOSYALİST ÜLKELERİN
BARIŞ PROGRAMI** KEMAL ALPINAR

5 BARIŞ

DÜNYA BARIŞ YILI'NIN ARDINDAN

"Ulusal barış hareketi ne de olsa kırılsınsa, başka altında tutulsada da, demokratik rejim ülkemizde yerlestince güçlenecek, yükselselocaktır." MAHMUT DİKERDEM

6 DÜNYADAN

**DÜNYA YA BİR MILADI YILIN
ARALIGINDAN BAKARKEN** CEM KINALI

9 DEĞİNMELER

**HER ŞEY ASLINA DÖNUŞÜR ■ RADYASYON
CİDDİ BİR TEHLİKEDİR ■ DEMİREL'İN
ANLAMAK İSTEMEĞİĞİ ■ TOSUN KAYA ■
RESMI BİR RAMBO HİKAYESİ**

10 YURTtan

1986'DA OLANLAR

"Seçimler öncesinde bazı çevreler seçimlerin demokrasije 'dönüş' anfamına gelmeyeceğini, ülkenin bir 'demokrasije geçiş' dönemine gerekçe göstermesi olduğunu vurgulamaya başladılar." Doç. Dr. YAVUZ SABUNCU

12 TOPLUM

**TÜRKİYE'DE DIN-DEVLET İLİŞKİSİ
ÜZERİNE**

"Rejimin kitleleri depolitize etme özlem ve gayretlerine en iyi cevap veren araçlardan biri dindir, dincilik duygusunun yükseltilmesidir." HALİM TOĞAN

**15 KÜÇÜK BURJUVAZİYİN KÜLTÜR
EGEMENLİĞİ VE SOSYALİZM**

"Tüketicimizin toplumunun günlük yaşamındaki 'yenilik' tutkusu' bu toplumlardan ayırtlanan, sanatta olduğu gibi politikada da 'yeni olmayan her akıma' karşı belirli bir bükümük yaratıyor." GENÇAY GÜRSOY

16

SOYLSI

Fransa'da yaşayan ve Türkiye üzerinde bilimsel araştırmalarla sorumlu Statistik Yasası'ndan:

**'SOSYAL DEMOKRASİNİN YAPACAGI BİR
SEY YOK'** Röportaj: ZEYNEP AVCI

19

**SIYASI TERCIH OLARAK VATANDAŞLIK
HAKKI**

"Görüyor ki, vatandaşlığı kaybetirmek bir ceza olarak uygunarmaklaşdır. Ama cazalandırma nedeni bir suçun işlenmiş olması değil, kişinin yurt dışında olması yurda dönmenin önemi de dahil olmak üzere, yurda dönmemesi dir." YÜCEL SAYMAN

20

AYIN KONUSU

TEK SEÇENEK AZ GELİŞMİŞLİK Mİ?

"Osmanlı İmparatorluğunun asyagıl olan kalımlığını az gelişmişliğe dönüştürme onuru Tanzimatçılarından. Gerçık bir onurdu bu ve bundan ötürü onları kimamak da doğru olmaz." KENAN SOMER

22

DEĞİNMELER

**SON DOPING ■ Dr. MUSTAFA PIRİL ■ KAZANAN
BANKA, KAYBEDEN MÜSTERİ ■ MURTAZA
ÇELİKEL ■ CRUZADO ZOR DURUMDA**

24

AYIN KONUSU

IMF KİMİN HİZMETİNDE?

"Dünya ekonomisindeki gelişmeler, tarihin hiçbir döneminde olmadığı biçimde tek bir ülkenin (ABD) ekonomisindeki gelişmelerle, bu ekonominin yönetenlerin yaklaşımı, çıkış ve kapasitelerine bağlı olarak bulunuyor." DR. RESİT ERGENER

26

**DIŞ TİCARET CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY
VAR MI?**

"Diş ticaretteki gelişmeler, Türkiye'nin dünya işbirliğündeki yerini değiştirmeden ekonominin dışa bağımlılığı devam etti ve dış ekonomik ilişkiler genelde Türkiye'nm zatırına isledi." Doç. Dr. TAMER ISGÜDEN

28

**"YEGANE ALTERNATİF"İN
ALTERNATİFLERİ**

"Ozal'ın 'alternatifsiz alternatif' iddiaları karşısına 'Balk ekonomisi' inikmamış zamanı olmadığını düşüneneler yanlışyorlar." SABAHATTİN KERİM

31

SENDİKA

**TÜRK-IS'TE SINIFI YANILTMAK,
YANILTMAMAK**

"İşçi sınıfının den güclen, sosyal demokrattan nefde zorlayabilecek örgütülükler herüz yoksunsa ne yapmalı?" MEHMET DOĞANAY

32

**İŞÇİLER DEMOKRASI SORUNUYLA
NEDEN İLGİLEN(M)İYORLARI**

"Siyasal demokrasi mücadeleşine ilgi göstermeyeen bir sendikacılık yahni belki yine olabilir, ama bugünkü toplumsal koşullarda böyle bir cemiyetlik ancak panayırarda para edebili." Ö. BEDİR CANATAN

34

İNSAN HAKLARI

**ISKENCE ÜZERİNE CELİSEN
DÜŞÜNCELER**

"Yetiller iskence olaylarının 'muntəzə' olaylar olduğunu söyleyeler." Av. NEVZAT HELVACI İnsan Hakkı Derneği Başkanı

34

CARPIK BİR DÜŞÜNCE BİCİMİ

"Unuttugumuz ders, bireyin ve piderek toplumun kendine olan güvenini yitirmesi ile bireysel toplumsal çöküşün başlayacağıdır." Doç. Dr. ÇETİN YETKİN

36

TAMM GİZLİ SEZİTALARINDAN

**MUSTAFA SUPİ VE MUSTAFA KEMAL
PASA**

"Mustafa Kemal Pasa: 'Geldim - sadeen bir adamın ülke içinde serbest bırakılmış... Erzurum'da uyguanma: İnsan janrı... uygun boldum ve kendilerine yazdım.' ZAFER USKUL

37

KİTAPLAR

38

ECEL ELÇİLERİ

"Yakınım, ezaannı çekerim!" diyenin kendinde yasaları usul yetki vahmetliğini söylemek boşanadır. Vahmetmeyen ki, almış o yetkiyi! Kendi içini yasaların, anayasaların, milli iradeinin üstünde yetkilere donatarınlar neden aldatırsa o da oradan alımsı." TEKTAS AĞAOĞLU

39

OTUZ GÜNÜN İÇİNDEN

Görüs
AYLIK DERGİ

► **Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:** Cevat Keskin
Yayın-Dizgi Merkezi Nuruosmaniye Caddesi No: 5 kat: 2 Çarşamba-İstanbul
► **Fiyatı:** Yurt içi 500,- TL - Yurt dışı 4 DM. ► **Yıllık Abone Ücreti (12 sayı):** Yurt içi 4500,- TL
Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası
Cemberlitaş Şubesiindeki 0012846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.
► **Baskı:** Harrivet Ofset A.S. Şefaköy/Istanbul ► **Genel Dağıtım:** GAMEDA

DEMOKRASİNİN KAZANILMASI

Alternatif kavramı esas olarak siyasal kapsamında somutlanıyor, yani sosyal muhalefetin her şeyden önce güçlü, etkili, inandırıcı bir politik güç haline gelmesi gerekiyor.

Osmanlıca'daki ünlü "süküt ikrar dan gelir sözünü günümüz politikasında "süküt rızadan gelir" diye yorumlamak kimilerinin pek işine geliyor. Oysa onlar istedikleri sessizliği nasıl elde ettiklerini ve ne sayede sürdürmekte oldukları pek iyi biliyorlar. Susturmak için sindirmek, sonra da sindirdiklerinin sessizliğini gösterip "bakın herkes razi" demek, tarihteki tiranlıklardan günümüze arta kalmış bir baygıltan başka bir şey değil. Dillerinden eksik etmedikleri stabilizasyon da aynı demagojinin bir başka ifadesi. Toplumun üzerinde tonlarca ölü toprağı örtmek, halk bu toprağı kaldırıp atmasın, silkinip doğrulasma diye toprağı silindirlerle habire bastırıp durmak sonra da ABD'ye, IMF'ye, vesaireye dönüp "iste istediğiniz ve istediğimiz stabilizasyonu sağladık, işçi ücretlerini yarıya indirdik, köylünün emeğinin karşılığını fazla-sıyla azalttık, hizmet sektörünü de ucuzlattık, siyasi istikrarı kurduk, artık Güney Kore Mucizesi'ne hazırız" diye el olduğunu Türk tekeli sermayesinin alternatifizligi haline gelmiş bulunuyor. Onun içindir ki, "alternatifimiz yok" edebiyatı mevcut durumdan çıkarı olanların tamamlayıcı nakaratını oluşturuyor.

"Alternatifiniz yok" diyenler bu söyle asında halka "alternatifimiz yok" demek istiyorlar. Ve kabul edelim ki, hedefi en can alıcı noktadan vurmuş oluyorlar. Her ne kadar, onlar alternatifsizliklerini muhtaç oldukları şiddetten alıyarlarsa da, toplumsal muhalefet güçlerinin henüz politik -ve dolayısıyla ekonomik- bir alternatif ortaya koymamış durumda bulundukları da bir gerçek.

Bu açıdan, "alternatif" ya da "alternatifizlik" kavramlarını salt ekonomik alana hapsedilmiş sözcükler olmaktan çıkarmak gerekiyor. Alternatifin her şeyden önce politikada aramak ve yaratmak gerekiyor. Getirdikleri "ekonomik istikrar tedbirleri"ni garanti altına almak için "politik istikrarı" olmuş olanlar, ekonomilerini bu politika sayesinde yürüttüler, yürütüyorlar; politik istikrar dedikleri şey ise besbelli ki politik dayatma dan, anti-demokratizm'den başka bir anlama gelmiyor. Bir başka deyişle, alternatif kavramı esas olarak siyasal kapsamında somutlanıyor, yani sosyal muhalefetin her şeyden önce güçlü, etkili, inandırıcı bir politik güç haline gelmesi gerekiyor.

Ortada bu anlamda bir boşluk bulunduğu bir gerçek. 28 Eylül ara seçimi de bunun bir göstergesi oldu. Özellikle bu seçimden sonra kamuoyunda yaratılan imaj demokratik güçlerin başarısızlığının bir sonucu. Ekonomik İstikrar Tedbirleri'ni getirmiş olan politikacı ile onun teknisiyi, şimdi ülkenin yakın geleceğini de ipotekleri altında gören iki politik lider olarak çekiyorlar. Şayet 24 Ocak 1980'in Başbakanı 6,5 yıl sonra alternatif olarak ortaya çıktıysa, üstelik de ekonomide bir alternatif getirmeden politik alternatif imajını yaratabildiyse, bu durumun'en basit açıklaması demokratik muhalefetin siyaset arenasındaki güçsüzlüğüdür, "alternatifimiz yok" diyenlerin de yararlandıkları iste bu boşluktur.

Depolitizasyon gayretleri

Cünkü demokrasi güçlerinin politik alanda doldurmadığı bu boşluğun toplumsal yansımısi yaygın bir bezginlik, bir umutsuzluk halinde ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz ki, toplumu sarmış bulunan bu karamsarlık kendiliğinden gelişmiş, ya da salt sosyal muhalefetin etkisizliğinden kaynaklanmış bir olgu değil. Bu sonuç esas olarak siyasal planda zor sayesinde, kültürel alanda ise yozlaşırma araçlarıyla elde edildi. Söz konusu araçlar politikanın tamamlayıcıları olarak kullanıldı. Kendi ideolojilerini ve politikalarını dayatanlar, düşünsel planda genel bir ideoloji düşmanlığını, siyaset planında ise depolitizasyon gayretlerini sürdürdüler. Siyaset yapmasını istemedikleri halkı siyasetten uzaklaştırmak, düşünmesini istemedikleri kitleleri düşündeden soyutlamak için elliinden gelen her şeyi yaptılar.

Daha da önemlisi, toplumsal coşkuya, topluluk ruhunu, dayanışma güdüsünü yok etmek istediler. Toplumu toplu olarak teslim alabilmek için onu tek tek bireylere indirgeyip -bireyleri de birbirinden olabildiğince soyutlayıp- tekilleri teslim alımağa çalışılar. İnsanları kendi aile çevreleri, günlük kaygıları ve çabaları içine hapsederek boyun eğmeye zorluk, böylece onları ancak toplu olarak gerçekleştirilecek bir çözümden, salt birlikte erişilecek çıkış yolundan uzak tutmak, karşı karşıya bulunan siyaset dayatmanın son derece önemli bir bileşenini oluşturuyor. Ve bu olumsuzluğun üzerine yürünenmedikçe, sonuca gitmek, siyasal demokrasiyi kazanmak, böylece demokratik hak ve özgürlükler içinde daha ileriye yürümek olası yok.

Toptumumuzun karşı karşıya bulunduğu bu can alıcı sorun tavuk-yumurta totolojisi değil: Toplumsal coşku ve topluluk ruhu içinde hareketlenme mi demokrasiyi getirecek, yoksa demokrasi mi toplumsal yükselişi sağlayacak gibi bir sorunun son derece anlamsız olduğu bir gerçek. Nasıl ki, tavuk yu-

murtadan değil, yumurta tavuktan çıkyorsa, ama o yumurta yumurta halinde kalmayıp bir nitel değişiklikler sürecinin başlangıcı oluyorsa, demokrasi de ancak toplum ve onun dinamikleri tarafından yaratılmak durumundadır; bu noktaya varıldıkten sonra da, yeni nitel aşamalara yönelik verili durumda sürecin daha ileri adımlarıdır.

Siyasal demokrasinin ise kendiliğinden kazanılmayacağı açıktır. Toplum önce demokrasiye geçsin, sonra böyle bir ortamda toplumsal hareketlenme sağlanır, diye düşünmek, toplumun demokrasiye nasıl geçeceğini yanıtlı verilmemiştir, bir kadercilik olur. Sadece kadercilik de olmaz, demokrasiyi getirmeyecek güçlerden demokrasi talep etmek durumuna düşür. Onlarla gelen şey demokrasi olmayacağı için, özgürlleşme uğraşı ve süreci de bilinmedik bir tarihe ertelenmiş olur.

Bu nedenle, söz konusu olan, demokrasının gelmesi, yani birilerince getirilmesi değil siyasal demokrasının kazanılmasıdır. Kazanmak sözüğünün edilgenliği reddeden, etkinliği öngören anlamı ise açıktır; ve bu anlam başkalarından demokrasiyi beklemememin yolu onları demokrasiye çekmekti gibilerinden bir edilgenliği de dışarlamak zorundadır. "Benim yeterince gücüm yok, bu nedenle varolan güçlerimi bari su mevzi arkasında ya da etrafında toplayıım ki, bu mevziden çıkış yapmış olanların bana da yol açmasını sağlayayım" tarzındaki bir tutum açılacak yolu demokrasi gibi görmeyi, ya da "ben onun yanında olursam demokrasiye dönüşür" diye düşlemeyi ifade eder. Sonuç ise bir başka bekleyişten başkası değildir, hem de neyin pahasına: kendi görüşlerinden, inançlarından, kendi yolundan çok ciddi

ödünlər vermek, daha da kötüsü, demokratik güçlerin asıl dinamiklerini yanıltmış, onları yanlış hedefler ve seçenekler göstermiş olmak pahasına.

Oysa yapılacak şey demokrasi mücadeleinin şimdilik önemli ölçüde atılı durumda bulunan dinamiklerini harekete geçirerek üzere bir an önce davranmaktadır; "alternatif yok" diyenlerin karşısına alternatif olarak çıkabilecek elbette bugünden yarına bir sığırı degnekle mümkün olmayacağıdır. Ama kendi değerlerinden uzaklaşarak da alternatif olmanın yolunun açıldığı hiç mi hiç görülmemiştir.

Kaldı ki, toplumsal süreçlerin hiç de öyle bitemeye bir nitelik taşımadıklarını biliyoruz. Sıkışma noktasına gelmiş bir toplumda sosyal ve siyaset gelişmelerin sürgit tedrici bir seyir izlemeyeceği kimsenin meşhulu değildir. Detonatörü yaratmak yeterlidir.

Değerlere sahip çıkmak

Bugün ülkemizin ileri güçleri hiç de öyle bir nüve ile işe başlamak gibilerinden bir sıfır noktasında değildir. Şayet bir sıfır noktası söz konusu ise, bu, geriye saymanın sıfırıdır. Geçmişteki bunca birikim, yaşamış olan tüm olumsuzluklara rağmen ne buharlaşıp uçmuştur, ne de yön değiştirmiştir. Tersine, her kaplı rejimdeki birikim gibi toplumumuz da büyük acımlımlara gebedir.

Şayet toplumun ileri dinamikleri kendi değerlerinden şu veya hu gerekçevle olsın verecek olurlarsa, yukarıda andığımız karımsarlık ve umutsuzluk ortamını paylaşmış, sadece paylaşmakla da kalmayıp o ortamın bir süre daha devam etmesine yardım etmiş olurlar. Bu nedenle, değerlerin bu denli çürütmekte olduğu bir ortamda toplumun en ileri, en diri, en değerli güçleri israrla, inatla kendi değerlerine sahip çıkmak zorundadırlar. Hiçbir politika ya da politik taktik adına bu değerler dejenere edilemez. Çünkü bu değerler dar grupların ya da kişilere vicdanı erdem, onuru gibi görülemez. Salt söyleyelim, onlardan az veya çok uzaklaşmak bireysel, tekil bir kusur olurdu. Ama söz konusu değerler dünyanın dört bir köşesinde nice nice zamanlardan beri, nice nice güçlükler parhasına maddi ve kitlelî güç haline dönüşmüş olan bir varlığıdır. Ve bu dünyanın dört bir köşesine ülkemiz ve halkımız da dahildir. Bugünkü dar boğazdan biricik çıkış yolu da bu değerlerin toplumsal zemininin genişlemesinden, köklerinin daha da derinlere salınmasından geçmektedir.

Şayet toplumun silkinebilmek için umuda, bu karabasından kurtulmak için sabahı ihtiyacı varsa, bu umut, bu aydınlatıcı işe bu değerler bütününe politik arenada parlamalarıyla yaratılacaktır. Zira o bütününe bizzat kendisi politik gücü öngörmektedir, politikaya dönüştürmek ihtiyacındadır. Bu nedenle de, politika yapmak için o politikanın temelini önemsiştirmek, bu temeli ikinci plana itmek ya da yarına ertelemek, politika yapmaya özdeştir.

Toplumsal umutla politik umut birbirinden hiç bir koşul altında soyutlanamayacak iki kavramdır. Politik umudu yaratmak her şyeden önce onun var eden, ona umut, yanı gelecek nitelikini kazandıran öğelere ve bu öğelerin toplumsal haklılığını, doğruluğuna sahip çıkmakla mümkündür.

Barış Yılında Sosyalist Ülkelerin Barış Programı

Birleşmiş Milletler Örgütü, BM Kuruluş Bildirgesi'nin yürürlüğe girmesinden 40 yıl sonra, 24 Ekim 1985 de, 1986 yılının "Dünya Barış Yılı" olarak ilan etmiştir. İnşanlığın 1981 yılından beklediği uluslararası güvenliğin güvence altına alınması, silahlanmanın sınırlanılması ve silahsızlanma için büyük adımlar atılmıştı. Sovyetler Birliği ve sosyalist topluluk üyesi diğer devletler, bu bekleyiş doğrultusunda çalışmışlar ve herkesin güvenlik içinde olacağı bir dünya oluşturmak ve milyarlarca insanın umidi olan savaşsız bir dünyaya adım adım yaklaşmak için çaba harcadılar. Askeri ve politik alanda olduğu gibi, ekonomik ve insancıl alanlarda da uluslararası güvenlige ilişkin kapsamlı bir sistemin yaratılması ve buna Avrupa kıtası yanında Asya-Pasifik bölgelerinin de katılması için birçok girişimlerde bulundular.

15 Ocak 1986'da Sovyetler Birliği'nin sunduğu barış önerileri 20. yüzyılın sonuna kadar üç aşamalı olarak, nükleer silahlar ve diğer kitlesel kırım silahlarının tam olarak ve dünya çapında yok edilmesini öngöryordu. Varşova Pakti'na üye devletler ise, 10-11 Haziran'da Budapeşte'de yaptıkları toplantı sonunda çabaların, özellikle şu doğrultularda birleştirilmesi çağrısında bulundular.

► Bütün nükleer denemelerin durdurulması, nükleer silahsızlanma yolunda büyük ve kolayca atılabilen bir adım olacak ve yeni tip nükleer silahların geliştirilmesi ve yaratılması önleyecektir. Bunun için SSCB ile ABD, iki yanlı olarak nükleer denemelere moratorium koymalı ve bu denemelere -sık denetlenmeye tabi - kapsamlı bir wasak getirmek için derhal görüşmelere başlamalıdır. SSCB, Hiroşima'ya atom bombası atmasına 40 yıldönümü olan 6 Ağustos 1985 günü, tek yanlı olarak bütün nükleer denemelerini durdurmuş ve ABD ile diğer nükleer güçe sahip devletlere, kendi örneğinin izlenmesi çağrısında bulunmuştur. Önce 1985 yılı sonuna kadar olan bu moratorium, daha sonra çeşitli detaylar uzatılmış ve son olarak 16 Ağustos'ta, her iki tarafça kabul edilebilecek bir anlaşmaya varılmasını kolaylaştırmak için 1 Ocak 1987'ye kadar uzatılmıştır.

► Varşova Pakti'na üye ülkeler 10-11 Haziran'da yapılan Budapeşte Toplantısında, Avrupa'daki Sovyet ve Amerikan orta menzilli füzelerinin tamamen yok edilmesi önerisini yaptılar. Ayrıca, Büyük Britanya ile Fransa'nın sözkonusu nükleer

▼ Kimyasal silahlar.
Askerlerin maskesi var ya sivillerin?

silahlarının sayısını artırmaları ve ABD'nin stratejik ve orta menzilli füzelerini başka ülkelere vermemesi isteniyordu. Sovyetler Birliği ise, Asya'daki orta menzilli füzelerinin sayısını artırmayacaktı. Avrupa'daki ABD orta menzilli füzeleri tamamen ortadan kaldırılacak olursa, Alman Demokratik Cumhuriyeti ile Çekoslovakya topraklarındaki uzun menzilli Sovyet taktik füzeleri de kaldırılacak.

► Sovyetler Birliği'nin 15 Ocak'taki kapsamlı önerilerinde, SSCB ile ABD'nin 5-8 yıl içinde stratejik saldırısı silahlarının sayısını yüzde 50 oranında azaltmaları ve uzay saldırısı silahlarının geliştirilmesi, denenmemesi ve yerlesirilmemesi isteniyordu. ABD'nin bu öneriler karşısında suskun kalmamasına rağmen, Mihail Gorbaçov, 16 Haziran'da bir ara çözüm önerisi getirdi.

► Füzesavar sistemlere ilişkin olarak varılacak anlaşmaya en az 15 yıl boyunca kalınmalı ve SDI çalışmaları sadece laboratuvara yapılmalı.

► Stratejik saldırısı silahlarının (kıtalarası balistik füzeler, denizaltılarından atılan balistik füzeler ve stratejik bombardıman uçaklarının), sayısı her iki taraf için aynı düzeyde sınırlanmalıdır.

► SSCB, 15 Ocak tarihli silahsızlanma programında, kimyasal silahların yasaklanması ve var olanların yok edilmesine ilişkin etkin ve denetlenebilir uluslararası bir anlaşmanın bağlanması için yürütülmekte olan görüşmelerin hızlandırmasını önerdi. Sovyetler Birliği, kimyasal silah üretken fabrikaların yerini zamanınla bıldırmeye ve bu tür silahların üretimi durdurmaya hazır olduğunu duyurdu. Anlaşmanın yürütülmesi girmesinden sonra, var olan kimyasal silah depolarını yok etme ve bu işimin, yerinde, uluslararası denetim de içinde olmak üzere sıkı denetim altında yapılmasını önerdi.

► Varşova Pakti'na üye ülkeler, Budapeşte Toplantısı'nda asker ve silah yoğunluğunun tehlikeli boyutlara ulaştığı Avrupa Kıtası'ndaki askeri birlikleri ile konvansiyonel silahların sayısında indirime gidilmesini önerdiler. Buna göre,

• Kara Kuvvetleriyle taktik hava kuvvetlerinin bütün birimlerinde, 1000 km'ye kadar erişebilen nükleer füzelerin sayısında önemli ölçüde indirim yapılmalı.

• Kuvvet indirimini yapılacak coğrafi bölge, Uralılar'dan Atlantik'e kadar bütün Avrupa'yı kapsamalı.

• Avrupa'daki kara kuvvetleri ile konvansiyonel silahlarda indirim yapılması, adım adım ve askeri dengenin bozulmasına dikkat ederek ve bir diğer tarafın güvenliğini zedelemeyecek şekilde olmalıdır.

• İlk adım olarak 1 veya 2 yıl içinde her iki ortaklıkta ait kara kuvvetleri ve taktik uçaklarının sayısı, bugünkü düzeyin yüzde 25 kadar alına çekilmeli. Böylelikle indirim, her iki tarafta yarım milyon kişilik bir azaltma tutacaktır.

• 1990'lardan başındaki Avrupa'da her iki ortaklıkta ait kara kuvvetleri ve taktik uçaklarının sayısı, bugünkü düzeyin yüzde 25 kadar alına çekilmeli. Böylelikle indirim, her iki tarafta yarım milyon kişilik bir azaltma tutacaktır.

• Kara kuvvetleri ve konvansiyonel silahlarda indirim, güvenilir ve etkin denetim altında olmalı ve hem teknik araçlarla, hem de yerinde denetlemeye kadar, uluslararası yöntemlerle gözetlenmelidir.

Kemal Alpmar

"Toplumsal umutla politik umut birbirinden hiçbir koşul altında soyutlanamayacak iki kavramdır."

Dünya Barış Yılı'nın Ardından...

Ulusal barış hareketi ne denli kısıtlansa, baskı altında tutulsa da, demokratik rejim ülkemizde yerleşikçe güçlenecek, yükselecektir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Uluslararası Barış Yılı olarak kabul ve ilan ettiği 1986 yılını geride bıraktı. Barış yılı sona erdi ama dünya barışı için verilen uğraşlar bitmeyecek. Barış yılı bir surec'in simgesiydi: Soğuk savaş döneminin kapatıp uluslararası ilişkilerde yumuşama döneminin açmış bulunan Helsinki Nihai Senedi'nin başlığı bir süre. Bu süreç ancak dünyada adil ve kalıcı bir barış döneminin gerçekleşmesiyle sona erebilecektir. Bu amaç temel yasasında da yer aldığından BM kuruluşunun 40 yıldır tamamlarken dünyada barış ve güvenliğin ne ölçüde sağlandığının bir muhasebesini yapmak istemiş, ayrıca gelecek onyılın yüzülarını kapsayacak barışçı bir düzenin temellerini atmak üzere hep birlikte çaba göstermeye çağrılmışlardır. Çünkü BM Genel Sekreteri Peres de Cuellar'ın Dünya Barış Konseyi olağanüstü toplantısına gönderdiği mesajda vurguladığı gibi 'insanlık bugün bir yol kavşağındadır. Yolların bir barışçı, öteki ise uygarlıklarla birlikte insanlığı yoklasmaya götürecek'.

Barış Yılı'ndan neler bekliyorduk, ne bildük? Aslında 1986'dan önceki yıllarda da BM genel silahsızlanma kampanyası, Çocuk Yılı, Kadın Yılı, Gençlik Yılı gibi etkinlikleri uygulamaya koymuştu. Bunların her biri çağdaş barış döneminin gerçekleşmesine yönelik programlardı. Ancak BM'nin tarihinde ilk kez ıstisnasız olarak tüm hükümetler, hükümet-dişi kuruluşlar ve halklar 1986 yılında geleceğin onyılını, yüzülarını kapsayacak bir barış döneminin temellerini atmak üzere hep birlikte çaba göstermeye çağrılmışlardır. Çünkü

BM Genel Sekreteri Peres de Cuellar'ın Dünya Barış Konseyi olağanüstü toplantısına gönderdiği mesajda vurguladığı gibi 'insanlık bugün bir yol kavşağındadır. Yolların bir barışçı, öteki ise uygarlıklarla birlikte insanlığı yoklasmaya götürecek'.

du. Hatta saldırının amacının küçük devletin başkanını öldürmek olduğunu açıklamaktan çekinmiyordu. O süper devlet ki, Nikaragua'nın imanlarını mayınladığı için Lahey Adalet Divanı'na resmen şikayet edilmiş. Nikaragua hükümetinin başvurusu Adalete Divanı'na kabul olunup muhakeme sonucunda ABD suçlu görülen mahküm edilmiş, lakin uluslararası mahkemenin kararını peşinen reddetmişti. Bunu düşününce Libya'ya saldırı olayının vehameti daha iyi anlaşılmıyor.

Neyse ki dünya kamuoyu ABD'nin korsanlık eylemine sert tepki gösterdi, saldırının devletin NATO'daki arkadaşlıklar bile Türkiye ve İngiltere'nin dışında olaya açıkça kinayınca Reagan yönetimi gerilemek zorunda kaldı. Bu olayda Türkiye ile İngiltere hükümetlerinin takındıkları tutum ibret vericidir. İngiltere de Thatcher hükümeti kendi kamuoyunda büyük prestij kaybına uğrayacağını bile bile Amerikan F 111 uçaklarının İngiltere deki üslerden havalandıracak Libya'yi bombardamasına razi olmak suretiyle "elinin Amerika'ya mahküm olduğunu" belli etmiştir. Türkiye'de Özal hükümeti ise hem Libya ile siyasal ve ekonomik ilişkilerinde delik açmak hem de Arap dünyasında inanlılığını yitirmek pahasına ABD saldırısını açıkça kinamaya yanaşmıştır.

Dünya Barış Yılı'nın en önemli olayı, kuşkusuz ki, beklenmedik bir zaman ve şekilde gerçekleşen "Rejkiyvik buluşması"dır. Sovyet lideri Gorbaçov'un bu toplantıya neden istediği konusu tartışıldıken, Sovyet tarafının müzakere masasına getirdiği öneri paketi dramatik bir gelişmenin işaret etmiştir. Sovyetler, stratejik saldırının silahlarının 5 yıl içinde % 50 oranında azaltılmasını, Avrupa'daki circa menzilli füzelerin de düşbülen kaldırılmasını ve bu silahsızlanma sürecinin karşılıklı olarak en etkin biçimde mahallinde denetimle tabii tutulmasını öneriyordı. Sovyet önerisi 21. yüzyıla dünümüzün nükleer silahlarından arındırılmış olarak girmesini öngörüyor ki bu öneri Reagan'ın daha önce tieri sürdürdüğü orta menzilli füzeleri 'silahla' görüşüne tamamen uyyuyordu. Ancak Sovyet tarafı önerilerini silahsızlanma sürecine girildikten sonra her iki tarafın yeni tip nükleer silahlar geliştirmemesi yükümlüme koşulluna bağlı tutuyordu. İşte bu noktada görüşmeler birdenbire duraklıdı, zira Amerikan tarafı "Stratejik Savunma Girişimi" ya da bilinen

adıyla "Yıldız Savaşları" projesinin geliştirilmesinden vazgeçmeyi kabul etmiyor. Müzakereler anlaşmaya varılamadan kesildi.

Dünya kamuoyunda düş kırkıği yaratın bu olumsuz sonucun sorumlusu olan Yıldız Savaşları projesini çeşitli yönleriyle incelemek bu yazının çerçevesini aşar. Zaten konu, özellikle Amerika'da, derinliğine tartışılmaktadır. Önemli olan, Yıldız Savaşları gibi sistemlerin, girişimlerin kökeninde yatan tehlikedir. Bilim ve teknolojinin önlenemez gelişmesi silah sanayiline yansımaya devam edecek olursa, bugün Yıldız Savaşları tasarımdan vazgeçilse bile yarın başka ve daha gelişmiş silahlar yapılabilecektir. Bu da silahlanma yarışını turmandıracaktır. Savunma amacıyla bile olsa bir taraf yeni bir silah geliştirmeye karşı taraf da bu savunmayı debilmek ve eşitliği sağlamak üzere kendi füzelerinin sayısını katlayacaktır. Bütün sorun, tarafların birbirlerine üstünük sağlamak ard niyetinden vazgeçip geçmeyeceklerindedir. Rejkiyvik buluşması, silah ticaretinden muazzam kârlar sağlanan silah sanayi kartellерinin, aksel sanayi komplekslerinin hâlâ genel bir silahsızlanma sürecinin başıltılmasını engelleyeceğin kadar güclü olduğunu göstermiştir. Rejkiyvik'te açıkça anıtılan sürdür ki, bilim ve teknolojinin ilerlemesi önlenemez ama silah yapımcılarının çıkarlarını hizmet etmesi önlenenebilir. Bunun tek yolu da nükleer denemelerin yasaklanmasıdır. Çünkü denemeler durduruluncaya silahlar geliştirilemez. Şu halde nükleer denemelerin durdurulmasını reddeden tarafın niyetlerine kuşku ile bakılmamadır.

Barış Yılı tüm dünyada yiğinsal etkinlikler, toplantılar, yürüyüler, konferanslar ve samat gösterileriyle kutlandı. Ulkemizdeki yasal koşullar bu tür faaliyetler düzenlenmesine olanak vermedi, ama 20. yüzyılın ilk anti-emperyalist savaşının zatere ulaşan halkın bacın değerini iyi bilmektedir. Ulusal barış hareketi ne denli kısıtlansa, baskı altında tutulsa da, demokratik rejim ülkemizde yerleşikçe güçlenecek, yükselecektir. Bunun gibi barış hareketi halkın desteğiyle güçlendirilecektir. Demokratik rejim içeriği zenginleşecek, yığınların yetişmesi, ağırlıklarını duyuruları kolaylaşacaktır. Egemen çevrelerin barış hareketinden duydukları kaygılarının nedeni de budur.

DÜNYA'YA BİR MİLADÎ YILIN ARALIĞINDAN BAKARKEN...

Eğer herkes, her halk, her sınıf, her ulus durumuna boyun eğseydi, ya da kurtulmak istediklerinde çıkış bozulanlar durumu sineye çekselerdi, hiç kan akmayacak ve yıl sonu bilançolarını okuyanlar üzülmeyeceklerdi.

Yeni bir yıla girerken tüm iletişim araçları, televizyon radyo ve basın geride bırakılan yılın bir muhasebesini yapar. Yıl içinde basın-yayın araçlarını en fazla mesgul etmiş olayların birbirinden etkileyici fotoğraf ve filmleri tekrar yayınlanır, yılın olayı, yılın adamı seçilir. Dünyanın çeşitli yerlerinde süregelen savaşlar, bu savaşların yol açtığı can kaybı, achat, büyük doğal felaketler ardarda sıralanır. Tablo hiçbir zaman iç açıcı değildir. Yaşanan yıl, adeta bir önceğini aratmaktadır.

Dünyamızın sömürgecilik döneminden devralınmış, yeni sömürgecilik döneminde büyütülmüş sorunları olduğu bir gerçek. Son yirmi yıldır, gelişmiş ülkelerle, geri ülkeler arasındaki uçurumun büyüğü de yadsınamaz. Sınırları sömürgeci devletler tarafından çizilmiş, uluslararası sürecine gecikmeyle giren halkları barındıran ülkelerde ulusal halklarla ilgili mücadeleler, yine böyle ülkeler arasındaki yapay sınırların yarattığı sertleşme ve çekişmeler, Dünya'nın Güneş çevresindeki bir turunu tamamlama süresi içinde ortaya çıkan kırıptının, kaynamanın bir bölümünü oluşturuyor sadece.

Bazı ülkelerde dış sömürüye karşı mücadele öncे çıkar, kendi doğal kaynaklarına sahip olma, dış ticaretini kontrol altına alma çabaları yoğunlaşırken, bazı ülkelerde de iç sömürüye karşı direniş şekilleniyor, sömürücü sınıflara karşı mücadele, Orta Amerika ülkelerinde gerilla savaşlarına yolaçıyor. Soyuza ailesini yikan Sandinist devrimle, "arka avlusunda" daralan ABD kontrgerilla hareketine Honduras topraklarında suni teneffüs yapılıyor. Orta Doğu, bir yandan İsrail-Filistin, bir yandan İran-Irak çatışmalarının ve bu çatışmalardan tüm bölgeye, hatta Avrupa ve ABD'ye yayılan dalgalanmaların merkezini oluşturuyor. Asya ve Afrika'da, bazı ülke-

lerde demokrasi, bazı ülkelerde ulusal bağımsızlık, bazı ülkelerde sömürüye, bazı ülkelerde içe irkçılığa son verme şeklinde biçimlenen amaçlarla dünya'nın genel kırıplığına kendi katkılarını ilave ediyor.

Yer yer tersine akıntılarla rastlansa da tüm bu hareket daha iyi, daha adil bir dünya ve sömürülmeden insanca yaşama koşullarına kavuşma gibi çok haklı motiflerden alıyor gücünü. Ama bu amaçlara ulaşılması, kuruluşlarla çeliştiği içinde güçlü bir karşı hareket doğuyor. Sonuç, yıl sonu bilançolarında iç karartıcı rakamlar, tablolar... Eğer herkes, her halk, her sınıf durumuna boyun eğseydi, ya da halklar, uluslar, sınıflar kurtulmak istedikinde çıkış bozulanlar durumu sineye çekselerdi hiç kan akmayacak ve yıl sonu bilançolarını okuyanlar üzülmeyeceklerdi.

Ortada nesnel bir durum var. Kimseňin üzünü veya sevincinden etkilenmeyen, kendi amaçlarına varmadan durulmayacak bir hareket var.

Bu global hareketin çıkışlarını büyük

tehlikeye soktuğu global bir olgu da var: "Batı" dünyasının çıkarları.

Nükleer tehlikeden kurtuluş mümkün

İnsanlığı en çok mesgul eden bir konu da nükleer tehlike. 1986 yılı nükleer tehlikeden uzaklaştırılması konusunda büyük umutlara sahne oldu. SSCB-ABD ilişkilerinin pek detayı gitmediği Ağustos-Eylül aylarından sonra Ekim ayının iki ülke liderinin bir zirve toplantısına sahne olması tüm dünyada bir surpriz etkisi yarattı. Başlangıçta zirveden pek fazla bir şey beklenmiyordu. Bu yüzden zirveye "mini-zirve" adını verenler bile oldu. Ama görüşmenin bitmesi gereken sürede bitmemip, verilen bir aradan sonra uzatılması, umutları birdenbire artırdı. Ancak iki liderin son oturumdan ayrılrken yüz ifadeleri umutlarını gerçekleştirdiğini gösteriyordu.

Soyyetler Birliği zirveye çok önemli öneriler getirmiştir. Beş yıl içinde stratejik savaş başlıklarının toplamı 6000'e, fırıldacılardan

▲ ABD'nin arka bahçesi. Honduras askerleri Nikaragua sınırını yoğunak yapıyor.

"Dünya'daki büyük devinim, daha iyi, daha adil bir dünya ve sömürülmenden insanca yaşama koşullarına kavuşma gibi çok haklı motiflerden alıyor gücünü."

toplamı 1600'e indirilecekti. Onyılıçinde ise tüm nükleer silahlar ortadan kaldırılacaktı. Sovyetler Birliği Avrupa'daki tüm orta menzilli füzelerini çekerecti. Buna karşılık sadece ABD'nin orta menzilli füzelerini geriye koyarak onları yenebilirdi. Fransız ve İngiliz orta menzilli füzelerine ses çıkarılmıyordu. SSCB Asya'daki topraklarında, ABD de kendi ülkesi sınırları içinde yüzler adet orta menzilli füze bulundurabilecekti.

ABD bu koşulları kabul ediyordu etmesine ama kamuoyunda "Yıldız Savaşları" diye bilinen Stratejik Savunma İnsiyatifi (SDI) adımı verdiği uzayın silahlandırılmışından asla vazgeçmiyordu. Tüm nükleer füzeler yeryüzünden kalkacak olduktan ve bunun denetiminin her iki ülke tarafından üzerinde anlaşılmış mekanizması kurulduktan sonra acaba ABD niye bir savunma kalkamına lütum görüyordu? İleri sürdüğü gibi kalkan adı altında sunulan, aslında bir kılıç mıydı?

Gerçekten de SDI ile ABD'nin amaçladığı, tüm ülkeyi bir savunma kalkanıyla koruma paravanası arkasında, sadece stratejik alanları Sovyet füzelerine karşı korumak ve karşı tarafın ikinci, üçüncü vuruş gücü kalmazken kendisinde bu gücün bulundurmaktan başka bir şey değildi. ABD şunları amaçlıyordu:

- Silahlanma harcamalarında "astronomik" rakamlara ulaşmak, kendisine ekonomisine canlanma, silah teröristlerine muazzam kârlar sağlarken, Sovyet ekonomisini verimsiz alanları kâydıracak, kâr'a değil insana yönelik olan sosyalizmin hedeflerine ulaşması geçiktirecekti.

- Eğer Sovyetler Birliği bu yarışta geri kalırsa ABD'nin elinde öyle büyük bir silah bulunacaktı ki, SSCB onun global çıkarlarına boyun eğecek, kapitalizmin devi dünyada her istediğini yapabilecek bir güçe ulaşacaktır. Direnmesi ise "galibi olmayan savaş" kavramının SDI ile ortadan kalkmasıyla, SSCB'nin mahvina, savaştan yıkılmış olarak çıkışa da muzaffer ABD'nin dünya hegemonyasına yol açacaktır.

Çok büyük umutlara yol açan bir zirve, aynı ölçüde büyük bir düş kırıklığı yaratmıştır dünyada. Ama Amerikan ideologları nükleer silahlardan arınmış bir dünya fikrinin ulaşılabilir bir hedef olmasından, insanların bu fikri daha güçle savunmasından tedirgin olmaktadır gecikmediler. Başkan Nixon zamanının CIA şefi, Başkan Ford zamanının Savunma Bakanı James Schlesinger TIME dergisinde "Nükleer Silahlardan Arınmış Bir Dünya'nın Tehlikesi" konusunda bir yazı yazdı. Daha sonra aynı tema kapitalist dünyayı başka ideologları tarafından tekrarlandı: "Sosyalist ülkeler konvansiyonel silahlarda üstünlüğe sahipler. Nükleer silahlardan kalkması onların saldırganlığını ket vuran barajların yıkılması demek olur." Bundan da hemen etkilenecek olan Batı Avrupa ülkeri elbet. Mesajın ve uyarının kime yapıldığı da böylece çıkıyordu ortaya.

Amerikan kartalı pazı gösterirken

Izlanda zirvesinden ayalar önce Nisan ayında Amerika "gucunu gösterdi". İngiltere'den kalkan ve havada ikmal yaparak hedeflerine ulaşan uçaklar, 6. Filo'nun Akdeniz'deki uçak gemilerinden kalkan diğer uçaklarla birlikte Libya'nın çeşitli yerlerini bombardadılar. ABD böylece "uluslararası terörün kaynaklarından olan Libya'yı cezalandırmış" oldu. Benzeri bir senaryo Kasım ayında Suriye için tekrarlanacak, ancak ter-

▲ ABD kurmay heyeti. Kartalın gücünü Libya'ya göstermekten son derece mutlu.

rızmle suçlanan bu ülke bu satırların yazıldığı ana kadar henüz "cezalandırılmış" olmayıacaktı.

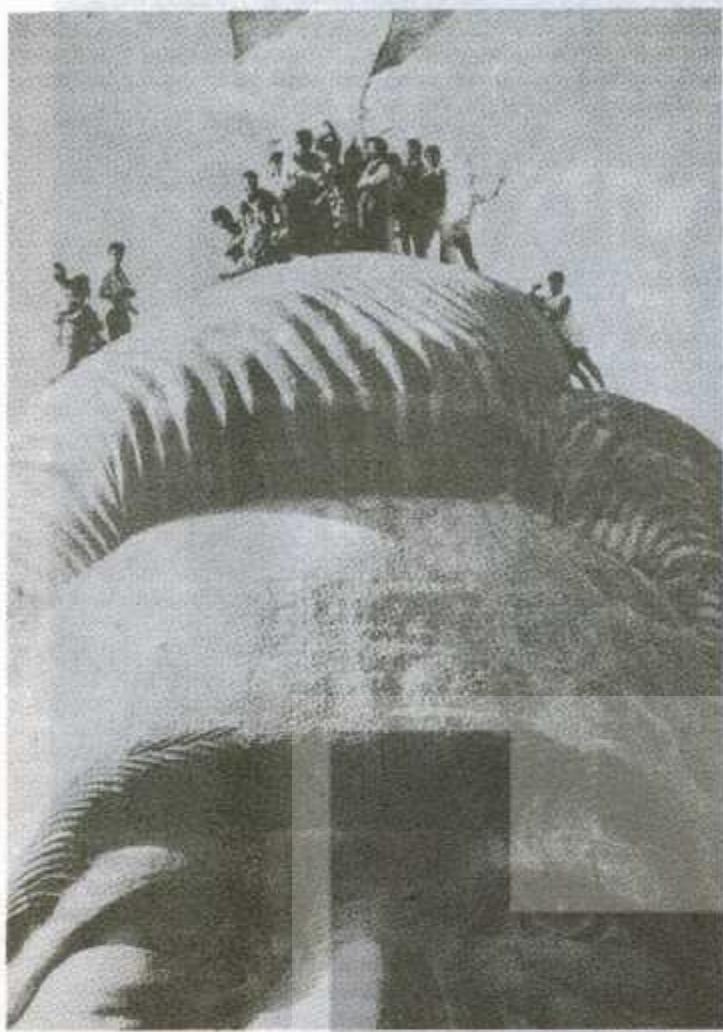
Libya saldırısından bir süre sonra ABD'nin bu ülkeyi suçlarken ileri sürdüğü iddiaların doğru olmadığı ve dünya kamuoyunu müdahaleye hazırlamak için ABD tarafından uygunluluğu Beyaz Saray basın sözcüsünün bu gerekçeyle istifasıyla ortaya çıktı. ABD'nin önce Libya'ya ardından Suriye'ye yönelik, ileri sürdüğü gibi "terörizmi cezalandırma" amacını taşıymıyordu aslında. Bu iki ülke Arap dünyasının son radikalileridir. Nasır'la başlayan Arap milliyetçi radicalizmi, işe Süveyş Kanalı'nın millileştirmekle başlamış ve Arap ülkelerinde güçlü anti-Amerikan, anti-Siyonist rüzgarlarının esmesine yol açmıştır. Nasır'ın ölümünden ve Misir burjuvazisinin güçlenmesiyle Baas'lığın bu ülkede zayıflamasından sonra Misir, ABD'ye iş verecek, onunla birlikte askeri tatbikatlar düzenleyecek ölçüde Amerikan yöringesine girmiştir. Irak'daki Saddam rejimi İran'la savaşa tutuşmasından çok önce ABD'ye karşı yumuşamıştı. Şimdi ise İran derdinden başka bir şey düşünemez haldeydi. Ne İsrail için bir tehdit oluşturuyordu ne de Amerika için. Ama Arap halklarının anti-Amerikan heyecanlarını diri tutabilen liderlerden Kaddafi rejimi, ABD'nin canını son

derece sikiyor. Orta Doğu'da kurmak istediği "Amerikan barışının" önündeki bu engelin yıkılması için yoğun çaba harcayıordu. Dağda önce Kaddafi'nin devrilmesi için ülke içinde yararlanılmak istenen bazı güçler yeterince güçlü çıkmamışlardı. Amerika'nın askeri harekatı Libya içindeki güçlere Kaddafi'nin sandığı kadar güçlü olmadığını, ve dünyada arkasından ağlayacak yakın dostları bulunmadığını anlatmak istiyordu. Ama daha önemli Orta Doğu ve Akdeniz'de yaratılmak istenen ABD hegemonyasına dayanan uluslararası dengenin perçinlenmesiydi. Son olarak da Vietnam'da büyük hezimete uğramış İran tarafından aşağılanmış; Tahrın'daki tiplimatlarını kurtarmaktan aciz olduğu fiyaskoyla biten kurtarma operasyonu ile açığa çıkmış; Lübnan'a burnunu soktuğuna, yüzlerce deniz piyadesinin tek bir bomba ile hayatlarını kaybetmesi sonucu bin pişman olmuş ve sonuç olarak kırılmış "Amerikan gururu" nu onarmak, yıllardır şovenizmle zehirlenmek istenen Amerikan halkına yeni bir uyuşturucu vermek Libya operasyonunun diğer amaçları arasındaydı.

Bir yeni Vietnam mı?

Üstelik "Amerikan gururu" yanlarında Sandinist iktidara pek bir şey yapamıyor. Reagan'in Honduras'ta üşenmiş kardeşi devrimci "özgürlik savasçısı kardeşleri" durmadan daha çok para istiyor, ama bu para yiyecek bir şey yapamıyorlardı. Serbest seçimler sonucu Nikaragua halkının büyük çoğunluğunun desteğini taşıdığını kanıtlayan Sendinist rejim ABD'nin Avrupa'daki müttefiklerinden bazıları tarafından da destekleniyordu. Üstelik Amerikan Kongresi Amerikan askerlerinin çatışmalara gitmemesi konusunda kesin bir tavır koymuyordu. Reagan Kongre'den "kardeşleri için bir yüz milyon dolarcık" koparmıştı ama bu para yeterli değildi. Ve yönetim Kongre yoluyla sağlanlığı olanaklarından daha genişini bulmak için başka yollar aramaya başladı. Suudi Arabistan ve bazı gerici Arap Emirleri ABD'nin isteği üzerine Nikaragualı, eski So-

Marcos'un tepesinde. ▲
Filipin, Amerikan
gödümeli iktidarlardan
kurtulamadı.

mozist karşı devrimcilere keşelerini açtılar.

Bir ABD uçağının Nikaragua toprakları üzerinde düşürülmesi ve sağ olarak ele geçen pilot Hasenfus'un CIA hesabına çalıştığını, görevinin karşı-devrimcilere silah taşımak olduğunu açıklaması üzerine işler daha da karıştı. ABD'deki Reagan muhalifeti sesini daha fazla yükseltti. ABD resmi çevreleri Hasenfus'un beyninin yıkandığını ileri sürecek için içinden çıkmayı denediler. Ama Battalı basın mensupları karşısında bir basın toplantısında konuşan Hasenfus hiç de "beyni çitlenmiş" benzemiyordu.

ABD, Nikaragua konusunda bir kere daha zor duruma düşecekti bir süre sonra. Tam bir sinema senaryosu gibi tezgahlınlı "Iran Bağıntısı" olayı ile Amerikan yönetiminin dünyada "terörizme destek olan" ülkelerden biri olacak sayıldığı İran'la pazarlık yaptığı ve Lübnan'da Şii yanlısı gruplarca rehin tutulan Amerikalıları kurtarmak için bu ülkeye silah sevkettiği ortaya çıktı. Bu iki yüzlü politika ABD içinde ve onun Avrupa daki müttefikleri arasında şiddetle eleştirildi. Bu olayın Watergate olayında olduğu gibi büyümeyeceği ve bir başkanın başını yiyp yemeyeceği zamanla anlaşılacek.

Haiti ve de Filipinler

1986 yılında iki diktatör devrildi. Ama onlara tekabül eden diktatörlükler tam olarak devrildi mi? İşte bu kuşkulu.

Önce Haiti diktatörü Duvalier kaçtı. Ülkesinde öne alınamayan kitle hareketleri oluyordu. Ama Duvalier'in adamları iktidarda duruyorlardı. Silahlı kuvvetlerinbaşı general Henry Namphy başkanlığında bir Ulusal Konsey (bu konsey kelimesinde bir uğursuzluk var ama ne?) hükümeti kurulmuştu. Hükümetin diğer üyelerini de yine Duvali-

er'nin sadık yardımcıları olan asker ve siviller oluşturuyordu.

Haiti halkı bu durumu benimsedi, kitle hareketleri, Duvalier'in gizli polisine karşı intikam eylemleri sürüp gitti. Ama iktidar hâlâ halkın eline geçmiş değil.

Filipinler'deki süreç de özünde pek farklı olmadı. Yıpranmış Marcos'a uzun zamandır bir alternatif arayan ABD, radikal güçlerin gelişmesinden duyduğu korkuya CIA hesabına kendisine uzun yıllar hizmet etmiş olan Benigno Aquino'yu iktidara hazırlıyordu. Marcos ABD'nin alternatifini ortadan kaldırarak, yerini korumaya çalıştı. Ama Aquino'nun katli ülkedeki kitle hareketini daha da güçlendirdi.

Marcos seçimlerden güç kazanarak iktidarı koruyacağını umuyordu. Seçimleri kazandığını da ilan etti. Aquino'nun eşi bayan Cory "hile yapıldı" diye ne kadar bağırsız bir şey yapamazdı Marcos'a. Ama diktatör "arkadan hancerleniverdi". ABD'nin gözden çıkardığı hiçbir diktatör uzun zaman iktidarda kalamazdı. Nitekim yakın adamları ve suç ortakları Savunma Bakanı Enrike ile Genel Kurmay Başkanı Ramos isyan ettiler. Marcos kaçtı. Böylece bu iki işbirlikçi halkın gözünde Marcos'u deviren adamlar durumunu yükseltilmek istediler ve yeni hükümet ile ordudaki yerlerini korumaları garantiye bağlanmış oldu. "Ne olur ne olmaz, bayan Aquino'nun elinin kolunu nice bağlamasında yarar var" di.

Benzer bir senaryo Güney Kore için tezgahlıyor. Benziyor. Ama oradaki diktatörün henüz günü dolmuş değil galiba. 1987'de göreceğiz.

Ve Felaketler, felaketler...

Bir yılın muhasebesini yapan basının en sevdiği konulardan birini de o yıl içinde ortaya çıkılmış büyük kazalar ve doğal afetler oluşturur. Latin Amerika'daki depremler, bir yanardağ kraterindeki golden sızan zehirli gazların veya bir sel felaketinin tüm bir kasabayı

yok edişi, yangınlar, uçak kazaları... Ama 86'nın en önemli ve uyarıcı iki felaketi SSCB'nin Cernobil nükleer reaktöründeki kaza ile İsviçre'nin Basel kentindeki Sandoz firmasına ait bir fabrikanın yanması ile ortaya çıktı. Cernobil SSCB'de Ukrayna topraklarında büyük bir tehlike yarattı. Radyasyon yüklü su buharı göge yükselerek bulutlara karıştı ve rüzgarın önüne takılarak Avrupa üzerinde bir "hayalet" gibi dolaştı. Panik, kaderci olmayan, insan sağlığına önem veren tüm Avrupa ülkelerine yayıldı. Çocukları soğğa çıkarmamaktan, süt içilmesini yasaklama ve ithal malları üzerinde kesin bir radyasyon kontrolu mekanizması kurmaya kadar uzanan tedbirler alındı.

Cernobil için yine de ucuz atlatılmış bir felaket nitelemesini yapabiliriz. Kazayı kontrol altına almak için yürütülen cansiperane gayret felaketin boyutlarının dayanılmaz ölçülerde varmasının engelledi. Bir reaktörde çıkan yangın hemen bitişik alanlarda bulunan diğer reaktörlere geçmesi halinde sonuç çok ürkütücü olabilirdi. Bizde bakıldığı gibi eğer "bir müsibet bin nasıhatten yeg" ise insanlık bir nükleer savaşın bir Cernobil'den beter olacağının artık daha kolay kavınıyorsa kendimizi biraz teselli bulmuş gibi hissedebiliriz.

Sandoz yangını ise daha kısa bir süre önce Kasım ayında oldu ve yangını söndürmek için püskürtülen binlere ton su Ren Nehrine karıştı. Beraberinde zehirli kimyevi maddeleri sürükleyerek, İsviçre'den Almanya'ya, oradan Hollanda'ya geçerek Atlas Okyanusu'na dökülen Ren nehri birkaç gün içinde "oldu". Milyonlarca balık nehir kıyularına vurdu. Hayatın tekrar başlaması kimbilir ne zaman?

Evet, bir yıl daha bitti. Ama zamanın açısından kesintiler olmadığı gibi olayların açısından da kesintiler yok. Hem henuz hicri yıl bitmedi. Çin takvimine göre de yılbaşına daha çok var.

▲ Haiti Halkı. Duvalier'i kaçmaya zorladılar ama henuz diktatörlük rejimini yıkmadılar.

Demirel'in Anlamak İstemediği

Nokta dergisinin 7 Aralık 1986 tarihli 48 sayısında, Süleyman Demirel ile yapmış bir söyleşi yayımlanmıştır. Derginin: "Demokrasi kavramının içeriği konusunda eskisinden çok farklı bir tavınız var" biçimindeki saptamasını, "Zamanın insana çok şey öğreteceğini inkâr etmiyorum" diye olumluan Demirel, ekliyor: "Demokrasi inancı, sağ düşündedeyim diyenlerin, sol düşündedeyim diyenlerin müştereğidir."

Sonra söyle sürüyor söyleşisi:

Nokta: Siz şunu söyleyebiliyor musunuz: Sizin düşüncelerinize karşıım ama bunu ilade edebilmeniz için elimden geleni yapacağım?

Demirel: Her zaman söylediğim.

Nokta: Kitlenizin bazı şeyleri söylemeye engel olabileceğini söylemişiniz?

Demirel: Hayır, söyle bir şey söylemedim.

Nokta: Playboy'da çıktı.

Demirel: Hayır, belki eksik geçmiştir. En çok konuşulan mesele, ben demokratım dedikçe, Komünist Partisi kurulmasına karşıt mısınız, hayır değilim, öyleyse nasıl demokratsınız... Nasıl demokrat olmam yanı, ben karşıt olmam, sen olursun. Ben de diyorum ki işte halk, düşüncelerini anlat, halk kabul ederse söylemeklerini gel yap. Benim katılımadığım senin istediği bir şeyi ben niye yapayım? Benim dediğim o; ben Komünist Partisi kurulmasına karşıım, çünkü komünizme karşıım. Ha, buna karşıt olanlar varsa, giderler halka düşüncelerini anlatırlar. Befi yine devamlı karşısında olurum, halka derim ki, sakin bunlara inanmayın, niye bu düşündede olanların ben hizmetinde oluyorum? Benim düşüncelerim farklı, ama ben bu düşündede olanların bunları söylemesini gayet normal sayıyorum. Nüansı anlayabildim mi?

Nüansların önemi yadsınamaz. Ama taş yerinde ağırdır. Nüans da yerinde önemli. Demokrat olmak ya da olmamak sorunu bir nüans sorunu değildir. Bir nitelik sorunudur. Demokrat olup olmamanın bir ölçüyü vardır. Demirel'in sözünü: "Nüansı anlayabiliyor muyum?" diye noktalaması üzerine **Nokta** muhabiri eflendilik etmemip de: "Çok iyi anlatıyorsunuz. Peki ama, ya 141-142 karşısındaki futumuz?" diye sürdürseydi. Demirel: "Demem o deme değil, Karagözüm" anlamına gelmeyen bir yanıt verebilir miydi acaba?

Duymak istemeyenden kötü sağ olmazdı. Demirel, ormanı değil, ağaçları, üstelik yalnızca gölgesinde oturabileceğini ağaçları görmek istiyor. Demokratik ölçüt sorununun bir nüans sorunu olmadığını anlamak istemiyor. Salt keyif bir isteksizlik olmasa gerek bu. Belki de bir kendini koruma içgüdüsü söz konusudur. Demirel'in simgelediği demokrasi anlayışının, gerçeklikte demokrasiden çok uzak olduğunu ortaya çıkarması korkusu söz konusudur. Belki de.

"Ben Komünist Partisi kurulmasına karşıyım, çünkü komünizme karşıyım." kanıtlanması buna dayanıyor. Demirel'in Komünizme karşı olmanın bir şey, ama Komünist Parti kurulmasına karşı olmanın bir başka şey olduğunu anlamak istemiyor. Demokrat olmakla olmamak arasındaki çizginin tam da buradan geçtiğini görmez istemiyor. Bir demokrat, komünizme karşı olabilir. Ama Komünist Partisi'nin kurulmasına karşı olan biri, demokrat olmaz. Komünist Partisi'nin kurul-

masına karşı olmamak onun kurulmasını istemek anlamına da gelmez. Komünizme karşı olan bir demokrat. Komünist Partisi'nin kurulmasından elbette mutluluk duymaz. Ne ki, "sizin düşüncelerinize karşıyım, ama bunu ilade edebilmeniz için elimden geleni yapacağım" demenin yeri de, İşte burasıdır. Yoksa olur olmaz yerde "her zaman söylemek". Nasreddin Hoca'nın, evde dikkat dikerken döşürdüğü löşeyi, dışarısı daha aydınlat diye, sokak kapısının önünde aramasına benzer.

Demokrasi düşmanı bellenen akımları yasaklamak, demokrasiyi korumaz, sakatlar. Komünist olmayan bir demokrat, komünizmi demokrasi düşmanı belledebilir. Ama onun propaganda ve örgütlenmesini yasaklamayı akımdan bile geçiremez. Akımdan geçirmek söyle dursun, "ben demokratım" demeye meraklı biri, tam da bu yasaklamayı geitren ve neseli son derece sahih o unlu 141-142 çiftinin sağlığını bir de duaci olmaya kalkarsa, o zaman en çok konuşulan mesele, ben demokratım dedikçe. Komünist Partisi kurulmasına karşıt mısınız, hayır değilim, öyleyse nasıl demokratsınız," olur.

Nüansı anlayabildim mi?

Tosun Kaya

Resmi Bir Rambo Hikâyesi

ABD sözcüleri "İran ile asla görüşme masasına oturmuyız" dediler. Ayrıca İran'a silah ambargosu da kondu. Ancak İran'ın elinde Amerikalı rehinerler var. Bunların kurtarılması ABD Başkanı'na büyük prestij sağlayacak. Bunun üzerine Beyaz Saray'ın bodrum katında Başkanın adamları toplantıyor ve büyük bir operasyonu başlatıyorlar. Kurtarma Projesi. Once McFarlane de dahil olmak üzere 5 Amerikan hükümet görevlisi gizlice Tahran'a ugup hediyeler götürüyorlar. Ronald Reagan imzalı bir İncil gibi sembolik hediyelerin haricinde, turpın asıl büyüğü torba Amerika rehinelere karşı silah öneriyor. İran'ın silaha ihtiyacı var, evet diyor. İran'a gönderilecek silahlar, CIA tarafından gizlice ordu depolarından çekiliyor. Bir kısmı silahların ise İsrail ve İtalya'dan ve belki de Türkiye'deki depolarдан elde edildiği anlaşıyor. Böylece silah ihracatı konusundaki kanunlar da çiğneniyor.

Burada ABD Başkanı'nın Time dergisine verdiği demete "ulusal kahraman" olarak nitelendiği Yarbay North'u biraz ayrıntılı görelim. Deniz Kuvvetleri'nden Yarbay Oliver L. North Jr., Ulusal Güvenlik Konseyi'nin siyasi-askeri İşler yönetmen yardımcısı. Kurtarma Projesi'nin başına geçirilmiş. Doğru dürüst bir resmi bulunmayan kahramanımız. Beyaz Saray'ın bodrum katlarında gizli saklı yaşıyor. Kıyafet değiştiriyor, çeşit çeşit peruk kullanıyor, sahte pasaportlar laşıyor. Çevirdiği ilk iş değil bu. Nikaragua'daki kontralara Amerikan yardımının her daim sürmesini sağlayan adam. Nikaragua'da yakalanın CIA görevlisi Hasenius'un çeşitli kreler North'un Beyaz Saray'daki özel bürosuna telefon ettiği iddia ediliyor. Kendisini "Nikaragua'nın ABD tarafından işgalinin ileri adamı" olarak tanıtmıyor. Ayrıca Grenada'nın işgali sırasında North'un bürosu Beyaz Saray'ın "sınır merkezi" olarak kullanılmış. Achille Lauro olayı ve Libya bombardimanının da beyin tacmininden.

Geçmişte de çok ilginç, 43 yaşında, evli, 4 çocuklu Askeri okul mezunu. Vi-

etnam'da savaşıp Gümüş Yıldız ve İki İtne de Mor Yürek nişanı almış. Bir arası Quantico'da karşı-devrimci dersleri verirken sınıfı heyecanlanıp sıranın üzerine fırlamış ve makinelî tüfekle öğrencileri taramış. Bereket tüfek kuru sıkı kurşunu doluymuş.

Her neyse, gelelim hikâyemize... North ve arkadaşlarının toparladığı silahlar CIA'nın ayıraladığı bir kargo uçağıyla gönderiliyor, hatta uçak İran'a vardığında Raisancı konusmamaları için alan havâ kontroloörlerini tutuklatıyor. Karşılığında üç rehine serbest bırakılıyor. Buraya kadar iyi.

▲ Rambo North'un patronu. İyi işler çevirdi ama herkes aynı fikirde değil.

Ama tam o sırada bir Lübnan gazetesi diliini tutamayıp bu olaydan bahsediyor, ve Amerikan basını da uyanıyor. Ondan sonra da cayırtı kopuyor. Olay ikinci bir Watergate'e benzeliyor. Kongre ayaga kalkıyor. Poindexter ve North istifa ediyorlar. Dışişleri Bakanı Shultz alılmış bir tavırı olayı bilmemişini açıklıyor, ama sonra Reagan'ı sonuna kadar desteklediğini bildiriyor. Beyaz Saray Başdanışmanı Donald Reagan "bilmiyordum" diyor, ama kimseyi inandıramıyor. Başkan Reagan olayı biliip bilmemişini konusunda kekelemeye başlıyor. Derken işler daha da karışıyor, çünkü İran'a gizli silah satışından alınan paranın Nikaragua'daki kontralara aktarıldığı ortaya çıkarıyor. Sonunda, Reagan da yapılan işin "hatalı" olduğunu kabul etmek zorunda kalıyor. Amerikan yönetiminde her şey duruyor. Ne silahsızlanma görüşmeleri, ne Gorbaçov. Varsa yoksa bu yeni "skandal!"

Bu senaryodan çıkan kissadan hisse, Amerikan basınının deyimleriyle, Beyaz Saray'ın "hükümete aldırsın etmesi", "politikayı bir çeşit serbest girişimle yürütmesi", "bodrum katında çalışan kovboyların Kongre'nin sorumluluğu kuralı ile alay etmesi", "politikada yaşama ve yürütme organlarının işbirliği yapması" ilişkisini çiğnenmesi", ve belki de en fazla "gizlilik ve yasa dışı eyleme başvurulması".

Ama bu yeni bir şey değil ki! Beyaz Saray'ın ve kovboybaşı Ronald Reagan'ın Amerika'nın "çıklarını savunmak için", Rambo misali silahlarını kuşanıp uluslararası teröre sık sık başvurduğu herkes tarafından biliniyor ve tekrar tekrar belirtiliyor. Üstelik Reagan çoğu işlerinde aynı adamları, örneğin Albay North'u kullanıyor. Ama bu kez Amerikan basını ve politikacıları olayı iyice ele alıyor ve bazı kişilerin başını istediler. Belki de alıdlar ve alacaklar.

Demek ki Beyaz Saray'a yakın çıkar çevrelerinde bir huzursuzluk var. Belki Reagan birlerinin kuyruğuna bastı bu kez. Rehinerler için İran'a gizli silah satışından alınan paranın Nikaragua'daki kontralara devredilmesi, "İsviçre'deki banka hesabına varana kadar bütün ayrıntılarıyla tam bir resmi Rambo senaryosu. Ama bu senaryonun bu kadar ortaya çıkarılması neden?

Doç.Dr.
M.Yavuz Sabuncu

1986'DA OLANLAR

Seçimler öncesinde bazı çevreler, seçimlerin demokrasiye "dönüş" anlamına gelmeyeceğini, ülkenin bir "demokrasiye geçiş" dönemine gereksinmesi olduğunu vurgulamaya başladılar.

1986

yılının iç siyasal olayları değerlendiren, soruna öncelikle ülkemizde demokrasinin gelişimi açısından bakmak yerinde olacak. Bunun için biraz gerilere gitmemeliyiz. Hatırlanacağı gibi 12 Eylül'den itibaren Milli Güvenlik Kurulu yeni bir anayasa hazırladıktan sonra demokratik bir düzene dönüleceğini sık sık belirtmeye özen göstermiş. Bu dönemde yapılan her şey de demokrasi adına yapılmıştı. Sonra tartışılacak yönleri de olsa, bir anayasa hazırlandı ve seçimlere gidildi. Tam seçimler öncesinde bazı çevreler -özellikle iktidara gelmesi beklenen MDP- seçimlerin demokrasiye "dönüş" anlamına gelmeyeceğini, ülkenin bir "demokrasiye geçiş" dönemine gereksinimi olduğunu vurgulamaya başladılar. Söylenmek istenilen, demokrasının tüm kurum ve kurallarıyla işleyişe kavuşmasının seçimlerden sonra başlayacak bir süreç içinde gerçekleşeceği, bu nedenle -bitiş tarihi belli olmayan- bu dönemde mevcut kısıtlamaların sürecek olduğu.

Bu ise MGK'nın devlet ve toplum yaşamını yer yer anayasa ile bile çelişen ölçüde "zabıt-u rapt" altına alan düzenlemelerinin korunacağına açık bir ifadesiydi. Ama seçim sonuçları umulandan farklı oldu. Seçimleri ANAP'ın kazanması sandık fan çıkan "liberal iktidarın" "demokrasiye geçiş" i çabuklaştıracığı, kendine oylarla verilen bu "misyon"u gözardı edemeyeceği umidini doğurdu. Böyle bir tutumun parlamento dışı parti

lerinde destekini sağlayarak genel olarak "sivil" iktidarın güçlenmesi anlamına gelecegi ve hükümetin hareket alanını genişleteceği de söylenilirdi, ama ANAP'ın böyle düşünmediği hemen belli oldu. Meclis'in "iyi seçilmiş" bir parlamento, hükümetin de "müedde" bir organ olduğu kısa zamanda ortaya çıktı. Giderek "demokrasiye geçiş" söylemi de terkedildi. Çünkü artık "demokrasi" ydönülümüştü. Bundan fazlasını istemek "münafıklık" olup, "12 Eylül öncesine dönüşü istemek" demekti. Bu sav, haklar ve özgürlükler alanında varolan sınırlamaların aynen

▲ Özal, Hükümet "müedde".

korunmasını meşru kıldığı gibi, mevcudun ötesine gitmeye de adeta cevaz veriyordu. "Mevcut" demokrasiyi daha "iyi" işletmek ve "huzur ve güven ortamı" ni daha iyi "koruyup, kollamak" için 1986'da kısaca "Muzır Yasası" denen yasa; Sinema ve Video Eserleri Yasası ile polisin yetkilerini genişleten yasalar çıkartıldı; idam cezasına karşı çırkan doktorlar mahkemeye verildi; işkence olayları örtüş edildi; güvenlik soruşturmalari sürdürdü; MEGSB, öğrencileri işlemeye karar verdi; Siyasi Partiler Yasası değiştirildi; öğrenci derneklerinin kurulması önlenmeye çalışıldı; miting ve toplantılar ertelep, yapılabilenler videoya kaydedildi.

Demokrasi adına iyi şeyler de oldu 1986'da. Bunların önemli bir kısmını 1985 Aralık ayında Türkiye'yi Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonuna şikayet eden ülkelerle varılan "dostane çözüm" e borçluyuz. 1986 yılı içinde insan hakları konusunda komisyon üç tane rapor verecek olup, yine bu yıl içinde Barış Derneği sanıkları tahliye edildiler. "aydınlar" beraat ettiler, sikiyönetim ve olağanüstü hal uygulanan illerin sayıları azaltıldı. Dahası bazı siyasal tutukluların da hapisten çıkışmasına imkan veren bir İnfaz Yasası değişikliği yapıldı. Nihayet Türkiye'nin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi dönem başkanlığını devralmasına göz yumulması ile Türkiye'nin -fülen pek böyle sayılmasa bile- "resmen ve hukucken" demokratik bir ülke olduğu tescil edilmiş oldu. Daha doğrusu bize öyle söyledi.

1986 yılı anayasa tartışmalarının da sürdüğü bir yıl oldu. Sahneye önce DYP bir "milli mutabakat anayasası" önerisiyle çıktı. DSP bunu desteklerken, SHP'nin ne dediği pek bellİ olmadı. Sonra "en büyük işçi örgüt

tü" Türk-İş anayasanın bazı hükümlerinin değişmesi gerektiği yolunda minik bir kampanya yaptı. Çeşitli kuruluş ve kişiler fırsatını buldukça anayasanın değiştirilmesi gerektiğini söylediler. Sonunda herkes anayasaların "değişmez" nesneler olmadığını kabul etti ama, anayasa 1986 yılında da delinmedi. Ancak, bazı noktalardan su aldığı söylemek de yanlış sayılmaz. "Ne umitlerle" getirilen ünlü 84. madde etrafındaki tartışma, iktidar partisinin tutumu sayesinde bir hayli civiklaşarak yıl boyu sürdü. Ama milletvekilleri parti kurup, parti kapatıp, parti değiştirmeye devam ettiler. Tabii İsmail Özdağılar hariç. Çünkü 1 Şubat ayında iki yıl hapse mahkum olduktan sonra 84. maddenin de yardımıyla parlamentodan ayrılmak zorunda kalmıştı.

Anayasa'nın delinmeye ikinci düzenlemesi ise Geçici 4. Madde oldu. Demirel ve Ecevit tarafından özellikle seçim döneminde hiç sayılan Geçici 4. Madde yasakları, hukarlarında dizinelerle dava açılmış da olsa, bu iki "eski" siyasetçi sayesinde etkisiz kaldı. Fi-

▲ Demirel-Ecevit. 4. Madde delik. ▼

"Pek çok iddia ortaya atıldı, Şahinkaya olayı gibi bazıları Meclis'e kadar da geldi. Ne var ki, korkular, tabular ve parti disiplini bu iddiaların araştırılmasına olanak vermedi."

▲ Şahinkaya. İddiaların araştırılması: "devlet raconu" na ters düşüyor olmak.

ili duruma hukuklilik kazandırmak için DYP-SHP ortaklııyla bir anayasa değişikliği önergesi de hazırlandı. Ama bu "delme" teşebbüsünün hemen sonuç vereceğine pek kimse inanıyor, zaten birincil amaç da öncelikle başbakanı ve iktidar partisini tavr almayla zorlayarak köşeye sıkıştırmak.

Yılın "büyük" siyasi olaylarının bir kısmını da yolsuzluk iddiaları oluşturdu. Pek çok iddia ortaya atıldı. Şahinkaya olayı gibi bazıları Meclis'e kadar da geldi. Ne var ki, korkular, tabular ve parti disiplini bu iddiaların araştırılmasına olanak vermedi. Yolsuzluk iddialarının ayyuka çıkması açısından Türkiye demokratik ülkelerle benziyor aslında, ama bunların araştırılması "devlet raco-

nu" na ters düşüyor olmak ki, ülkemizde pek başvurulmayan bir yol. İktidarlar değişse bile "hesap sormama" gelenegi değişmiyor.

1986 yılının son ayına "geleneksel" irtica tartışması ile girildi. "Atatürk ilke ve inkılaplarının yılmaz bekçileri" ile "Atatürk ilke ve inkıplarının hınzır düşmanları" bir kez daha karşı karşıya geldiler. Bazı kimseler, 12 Eylül'den sonra "sola karşı baraj" olarak desteklenen ve devlette tanımlanan "Atatürk İslamiyet" yerine kendi İslami anlayışlarını savunmaya hız verince, birdenbire mürteci durumuna düşüverdi. Böyle olunca da "devletin temeline dinamit koyan, iç ve dış mihraklarca desteklenen" tüm aşırılar gibi, onların da "tenkil" değilse bile mutlaka "te-

dip" edilmeleri gerekiyordu. Sonuç küçük çaplı bir anti-mürteci "operasyon" oldu. Bu arada dikkat çeken bir husus da, "irtica" dan şikayet eden bazı çevrelerin bu alanda 12 Eylül döneminde yapılanların tartışmasına pek girmek istememeleri oldu. İrticanın faturasını "oy-kayıtlarına" ve "seçimle sistem" e çıkarıma kalkanlar, bu dönemin temsil etiği "toplumsal" tutuculuğa da hiç de根本没有提到。

Bu tartışmanın Başbakan Özal'ı "zinde güçler" karşısında zor durumda bırakması ve birkaç "mürteci"nin tutuklanması dışında bir sonuç doğurmayaceği kuşkusuz. Dahası her konuda göstermediği "sivil" cesareti bu konuda gösteren Özal'ın, "dini bütün" seçmenler nezdinde itibar sağlayacağı bile söylenebilir.

1986 yılının en önemli iç olayı -Doğu Anadolu'daki çatışmalar sayılmasa- herhalde ara seçimlerdi. Lafi uzatmaya gerek yok. Seçimleri Demirel kazandı, SHP ise kaybetti. Ecevit, sosyal demokrat denen kesimde yerini alabilecek sürükleyi bir kişinin henüz olmadığını, Demirel ise Türkiye'deki rejimin kendisini bir kenara itemeyeceğini ispat etti. Böylece ülkemizdeki rejimin önemli bir açmazı açıkça ortaya çıkmış oldu: İlk genel seçimleri muhtemelen kazanacak olan Demirel sisteme nasıl entegre edilecek? Girişimler başladı, sermaye ufak ufak batan gemiyi terkediyor ama, "etkili ve yetkili" diğer iç ve dış çevreler düzeyinde bu konuda sistemli bir arayış henüz yok gibi. Çünkü daha seçimlere iki yıl var ve ufukta bir "sol" iktidar alternatifinin görünmüyordu. Gene de 1987 ve 1988 yılları bu sorunun cevabının araştırılmasıyla geçecekti.

▼ 1986 yılının en önemlisi iç olayı.

-Doğu Anadolu'daki çatışmalar sayılmasa- herhalde ara seçimlerdi.

TÜRKİYE'DE DİN-DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Rejimin kitleleri depolitize etme özlem ve gayretlerine en iyi cevap veren araçlardan biri dindir, dincilik dalgasının yükselmesidir.

E

Eylül ara seçim kampanyası sürenken eski CHP Genel Başkanı B. Ecevit ünlü kahve toplantılarından birinde şu mealde bir söz ettiyi: "Din konusunda en tavizkâr tutumlar hep ara rejim dönemlerinde görülmüştür."

Doğru.
Nitkim B. Ecevit'e de "En Büyük Allah"ı keşfettiren en son ara rejimdir. Seçim nutku atma saatini ezan vaktine rastdüşürecek halkın inanç ve duygularına saygıyi vurgulamanın politik erdemine de Sayın Ecevit aynı ara rejim döneminde daha çok değer verir olmuştur.

Bununla ne halkın inanç ve duyguları üzerine, ne de halkın inanç ve duygularına saygıının türleri üzerine yorum getirmek istiyorum. İleri sürecim görüşler adı epeydir "demokrasiye geçiş dönemi"ne çıkan en son ara rejimin dinle ilgili tutum ve uygulamaları ardından saikler üzerine olacak.

Din konusunda B. Ecevit'in deðindiði tutumun, genelde, ara rejimlerin -bu arada en son ara rejimin de - özel ihtiyaçları ve içaplarıyla yakından uyum içinde olduğu doğru; ama şu olguya da gözden uzak tutmamak gerekiyor: Türkiye'de rejim -burjuva iktidarı- 946'dan başlayarak dine, dinci akımlara karşı gittikçe yumuþayan, çizdiği zikzaklara rağmen esas doğrultusundan şaþmayan bir tutum geliþtiði. Bu tutumun gelişim sürecini sadece belli nürengi noktalarına deðinerek, çok kısaca söyle özetleyebiliriz:

Bir başbakanı doğru!

46-50 arasında siyasi çevrelerde ve başında büyük gürültü koparan Ticani hareketi yerel düzeyde CHP yanlısı eğilimler taşıyordu ve el altından himaye gördüğü oluyordu.

1950'den önce 27 yıllık CHP iktidarıının son başbakanı, mollalığı ve dindarlığı ile maruf Şemsettin Günaltay'dı; CHP'nin o dönemdeki hızlı Atatürkçülerinden gelen şiddetli tepkiye rağmen ısrarla o görevde atanmıştı. 50'den sonra DP Arapça ezanı getirdi, DP'li politikacılar hacı-hoca-şih takımıyla iyi ilişkileri oy mekanizmasının ana eksenlerinden biri yaptılar. 27 Mayıs ertesinde Arapça ezana dokunulmaması ilerici çevrelerde şaşkınlık ve hayal kırıklığı yarattı. 27 Mayıs ertesi ilk TBMM'nin Başkanı da "dini bütün" çevrelerin gözbebeği Ferruh Bozbeyli'ydı. Aradan birkaç yıl geçmeden 65'te AP milletvekillerinin oylarıyla Cumhurbaşkanı seçilen 27 Mayısçı Cevdet Sunay'ın görev yemininde hiç beklenmezken "Allaha niyaz" bölümünü yer alıyordu. 12 Mart'tan ancak iki yıl sonra, o iki yıl yurt dışında ikametle geçiren, "dinci"likten kapatılmış Nizam Partisi'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın kurduğu MSP hızla gelişti. 73 Genel seçiminde hükümet ortağı olacak kadar "yukardan onaylı" politik meşruiyeti mazhar oldu. Daha sonraki Millî Cephe hükümetlerinde de onszu yapılamadı. Nihayet 12 Eylül'den sonra herkes 12 Eylül arifesinin ünlu MSP Konya mitinginden ötürü Erbakan ve çevresinin başına neler geleceğini merakla beklerken hiçbir şey olmadığı gibi, hatta, bir zamanlar Yön Dergisi'nin üne kavuşturduğu "takunyalı bıradeler"den 77 genel seçiminde MSP adayı işveren sendikası yöneticisinin, büyük bir bölümü MSP militanı ya da sempatisanı olan yakın çevresiyle birlikte, tarikat ilişkilerinin içinde cirit attığı Aydınlar Ocağı mihrakının açık ve aktif desteğiyle, önce askeri yönetimin Başbakan Yardımcısı, ardından da özel müsaade ile katıldığı, "özel koşullar"ı ağır basan bir seçimde tek başına çoğulüğe dayalı Başbakan olduğu günler geldi.

Üç tesbit

Göründüğü gibi çizgi hep yukarı doğru tırmanıyor. Bu olguyu "İrtica gitikçe azıyar!" türünden yüzeysel açıklamaların ötesinde yeterince açıklığa kavuşturabilmek için de önce şu üç tespitten yola çıkmanız gerekiyor:

Birincisi, ülkenin genel kapitalistleşme süreci ilerledikçe burjuvazinin kendine gü-

veninin artmasıyla rejim, özellikle 50'den sonra, kitlelerde dine bağlılık olgusuna ve o bağlılığın her türden tezahüründe "irtica" diye cephe almadan geleceğine güvenle bakanlık hale geliyor. "İrtica", burjuvazi için politik bir tehdide, rejimin korkulu rüyası olmaktadır.

İkincisi, kapitalizmin gelişmesi daha önce dinci çevrelerin ve akımların kapalı ala-nı taşrada sermaye hareketlerini giderek ar-tan bir hızla Cumhuriyet'in genel ekonomik sosyal yapısıyla bütünleştirmeye yönelik. Dinci tutum ve akımların arasında yatan eko-nomik-toplumsal atılımcı hırslar, yerel ve ulusal etkinlik arayışları için TC'nin anayasal çerçevesinde, rejimin temel toplumsal ter-cihleri doğrultusunda tatmin olma yolu açlı-yor. Birliktelikler, bütünlleşme hedefine yö-nelik rekabetçi çatışmaların ve gittikçe yü-zeylesen ideolojik yol ayrımlarının ötesinde, aynılıkların önüne geçmeye başlıyor.

Ve yine aynı sürecin bir ürünü olarak, üçüncüsü, işçi sınıfı politika sahnesinde varlığını ve ağırlığını duyurmaya koyuluyor. Onunla birlikte diğer emekçi kesimlerin, çok geçmeden demokrasi güçlerinin tabanında yer alacak tüm unsurların ekonomik - demokratik talepleriyle politik tercihleri toplumun gündeminde gittikçe - ve şanslıacak bir hızla ağırlık kazanıyor.

Iktidar-din ilişkisinin gelişimine bu üç gözlemin ışığında baktığımızda ne görüyoruz?

Özellikle üçüncü olgu ortaya çıkıp gitgitde belirdikçe burjuva rejimle-ve onun tüm kurumlarıyla-dinci çevreler, akımlar arasında ortak paydalar ve bir tür kader birliği anlayışı süreç boyunca etkinliğini artırmaktan öne çıkarıyor. Emperyalizme bağımlılık ilişkisi içinde gelişen kapitalizmin nimetlerini muhafaza ve ufukta beliren tehlikeden sakınma gereği kendini dayatıyor. Cumhuriyetçi burjuvazi dinin **kitleler için taşıdığı** önemi daha açık yüreklikle kavrarken, dinci çevreler de merkezi politik otoritenin düzenleyici, denetleyici işlevinin aksamadan sürmesine ve kriz anılarında tâhkimine ne denli muhtaç olduğunu farkına varıyorlar. Sonuçta, teorik olarak dünya görüşü irtica ile hiç bağdaşmayan cumhuriyetçi burjuvazi ile, teorik olarak Cumhuriyet-yıkıcılığını misyon edinmiş "irtica", cumhuriyeti ortak sınıf

çıkarları temelinde yönlendirmede ve "koruma"da birleşiyorlar.

Cumhuriyet tarihinin en yüksek faiz oranlarını belirleyen yönetim Cumhuriyet tarihinin en ara rejiminde, yine Cumhuriyet tarihinin en "dinci" ekibinin elinde olması - ve o ekibin ülkenin geleneksel "zinde güçleri" ile her alanda pekala uyum içinde işgoruyor olması - bu olgunun en çarpıcı simgesidir.

Türkiye'de ilerici çevreler bu çok-yönlü gelişimi, genellikle düşüncelerini belirleyen kılıflarla pek başdaştıramamışlardır; o yüzden de, genellikle, öteden beri politikacıların din konusundaki "taviz"lerinden, bu tavizlerin taşıdığı tehlikelerden ve tehlikelere bigâne kalınmasından şikayetçi olmuşlardır. Ne var ki, son kırk yılın tecrübesinden de belli, ilerici çevreler şikayetlerinin giderilmesi yönünde öngördükleri siyasetler ve merciler konusunda muhataplarını hep şaşırılmışlardır. Onun için de ülkeyi ve toplumu yönetme/yönlendirme yetkisinin politikacılar hakkında hiç de iyi şeyler düşünmeyen "zinde" ellerde yoğunlaştığı dönemlerde -özellikle de bu son dönemde- olup bitenler karşısında hep hısrana uğramışlardır.

Oysa soruna yaklaşımında öncelikle kavranması gereken esas nokta şudur: Dinle ilişkili söz konusu tutum, yukarıda ana çizgileyi belirttilen gözlemlerden anlaşılabileceği gibi, aslında ne kitlelerin inanc ve duygularına çok partili demokratik düzenin sözde yerlesmesi oranında artagelen "saygı"dan, ne de "gerici baskılarla taviz"den kaynaklanıyor. Sorun bir yönetim sorunu. Toplumu zaptı rapt altında tutma, geleceği teminata bağlama sorunu. Bir başka deyişle, söz konusu olgu kitlelerden gelen bir talebin karşılanması ya da burjuvazının sınıfal iktidar konumundan ne denli soyutlanabileceğii meşkuk "gerici baskılar" a taviz verilmesi değil. Kitlelerin hiç de karşılaşmamayan daha nice toplumsal-demokra ik talepleri var. Maddi temelinden soyutlanmış "gerici baskılar" a taviz verilmesi hâlinde kiyamet kopmayacağı da biliniyor. Hem su da pekala biliniyor: Türkiye'de meselâ ağıtan açığa "şeriaçılı" siyasi akımların müsterisi belli bir düşük oranın üstüne hemen hiç çıkmıyor. Doğrudan doğruya din adına gerici taleplere taviz politikası fazla para etmiyor. Bu demektir ki toplumsal/ekonomik yapı öylesi "gerici baskılar"ı kendiliğinden üretmiyor. Zorlamalarla belli bir sınırlı aşmaları halinde de üzerlerine kararlılıkla gidileceğinden, gereken zecritedbirlerin ahanacından şüphesi olan mı var? Dolayısıyla burda negatif ya da pasif bir tutum - aşağıdan yukarılığı yapan bir olgu karşısında tavır belirleme - değil, pozitif ya da aktif bir tutum - yukarıdan aşağı uygulanmasına özen gösterilen bir politika - söz konusu.

Laiklik anlayışı

Bu politika ve getirdiği sonuçlar cumhuriyetçi burjuvazinin baştan beri sürdürdüüğü laiklik anlayışı ile sıkı sıkıya bağıntılıdır.

Laiklik denilen şey, özünde, din işlerinin devlet işlerinden kuru kuruya ayrılmazı değildir. Çünkü din "Allah'la kul arasında bir ilişki" değildir. Din, bilimsel olarak, ve temelde, toplumla birey arasında bir ilişkidir. O ilişki devleti doğrudan ilgilendirir. O ilişkinin içeriğini tayinde, yönünü belirlemeye devletin tutumu devletin yapısına, devleti işlenen rejimin karakterine bağlıdır. (Bunlar hep bilinen şeyler, ama yine de tekrarlamak yarar var.) Bu açıdan bakınca laik dev-

Ressam: Umaron Aksöz

let doğrudan doğruya özgürlük birey ve demokratik toplum kavramlarına dayanır. Tarihi olarak da, evrensel düzeyde, laiklik anlayışının ve pratiğinin belirip kök salması, yaygınlaşması bireyin özgürlükme, toplumun demokratikleşme sürecinin ayrılmaz parçasıdır.

Laik devlet dini öyle kuru kuruya değil, özgürlük birey ve demokratik toplum kavramlarına somut işlerlik ve toplumsal gerçeklik sağlayacak bir içerikte devlet işlerinden ayırtır. Ondan sonra da bireylerin din, mezhep ya da tarikatlarına karşı kararlı ve israrlı bir mücadele yürüttü. Bu bağlamda dini devlet işlerine karıştırılmamaya özen gösterdi. Ama bu bir politik iktidar mücadeleşiydi, mücadelenin içeriği ve koşulları, somutta, bireyin ve toplumun özgürlükmesini, demokratikleşmeyi hedefleyen radikal bir toplumsal yeniden yapılanmayı öngörmüyordu; tersine, toplumu burjuvazının mevcut ve gelecek sınıfçıları çizgisinde tepeden inme yöntemler ve emriyakilerle mevcut yapılmama içinde biçimlendirme, gütmeye, yönlendirme söz konusuuydu. Bu durumda rejimin laiklik anlayışının kapsamı mevcut toplumsal ilişkiler çerçevesinde burjuvazının çıkarlarının koyduğu sınırların ötesine varmadı. Dönemin laiklik uygulamaları da, bir yandan kitleler üzerinde bir tür ek politik baskı unsuru oluştururken, öte yandan dini ideolojinin ve dinci çevrelerin aynı kitleler üzerinde baskıcı işlevine temelden, kalıcı darbe indirmedi.

Kemalist rejimin politik iktidara ilişkin ittifaklar politikası, tipki toprak reformu sorununda olduğu gibi, buna elvermezdi. Radikal dinci çevrelerin ve kitlelerde dincenin bağımlılık ol-

da belirleyici olan, hiç şüphesiz, burjuvazının Türkiye'ye özgül maddi varoluş ve gelişime koşullarıdır.

Cumhuriyet'in ilk başlarında burjuvazi feodal ideolojiye ve o ideolojiye bağlı saltanat, haliflik gibi politik kurumlar özlemine, gerici sadakat bağlarına karşı kararlı ve israrlı bir mücadele yürüttü. Bu bağlamda dini devlet işlerine karıştırılmamaya özen gösterdi. Ama bu bir politik iktidar mücadeleşiydi, mücadelenin içeriği ve koşulları, somutta, bireyin ve toplumun özgürlükmesini, demokratikleşmeyi hedefleyen radikal bir toplumsal yeniden yapılanmayı öngörmüyordu; tersine, toplumu burjuvazının mevcut ve gelecek sınıfçıları çizgisinde tepeden inme

"Bütün Cumhuriyet tarihi, burjuvazının sonuca bütün toplumla birlikte kendi politik gelişimini de köstekleyen, dumura uğratan, açmazlarla yüz yüze bırakın; demokratik toplum yapısını engelleme, yozlaştırma ve bu türden tutum ve siyasetlerinin tarihidir."

"(Devlet) din sorununu, kâğıt üzerinde değil, somut gerçeklikte bireyin özgür seçimine bırakacak toplumsal/politik koşulları yaratmaya bakar. Türkiye'de devlet bu anlamda hiçbir zaman laik olmadı."

gusundan yararlanmaya kalkan politik ihtirasların iktidar kavgasında yeniliyi sinye çekmeye zorlanmalarıyla yetindi. Dinin gönülleri ve bilinçleri bağlayan kalıcı etkinliği-

ne ve o etkinlige yataklık eden toplumsal ilişkilere ılışmedi. Dolayısıyla din, kitlelerde dine bağlılığın en ufak, doğal emaresi karşısında "İrticâ hortluyor!" diye kiyametler koparıldığı en tepeden inmeci, radikal, baskıcı laik uygulama dönemlerinde dahi (Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasıının sürdüğü, dünya çapında sınıf mücadeleinin Avrupa'da büyük çalkantılar doğurduğu yıllarda) birey ve toplum üzerinde sosyal ve dolaylı politik baskı unsuru, geri plânda etkin bir sınıf mücadelesi aracı olma işlevini korudu.

Cumhuriyet'in laiklik anlayışı dine daha baştan yüklenen bu işlevden soyutlanamaz. İlk kuruluş yıllarında dahi geçerli olan bu anlayış ve pratik daha ilerki yıllarda, burjuva reformizmi kendi doğal sürecini izleyip tutuculuğun erdemini kavrayarak hatta gericilige "inkılâp" ettiğinde, haydi haydi geçerli olmuştur.

Bu bakımdan, ara rejimlerin gündeme geldiği toplumsal/politik kriz dönemlerinde o işlevin daha bir öne çıkması, çıkarılması doğaldır. Bugün her zamankinden daha büyük, göze çarpıcı boyutlarda sergilenen manzara budur. Bu olayı salt bugünkü yönetimin meselâ MSP kökenlerin "geçici" etkinliği altında olmasıyla açıklamak yetmiyor. Sorun, o etkinliğin resmi uygulamalarda sürüp gitmesine, sonuçlarının her geçen gün biraz daha yaygınlaşıp olağanlaşmasına rejimin, başka unsurlarınca nişin tahammüller gösterdiği, Anavatan Partisi'nin belli bir kancası ile özdeşleştirilen bir tutumun günün koşullarında ne gibi saiklerden ötürü devlet politikasıyla çakıştığını.

Dincilik dalgası ve depolitizasyon

Rejimin kitleleri depolitize etme özlem ve gayretlerine en iyi cevap veren araçlardan biri dindir, dincilik dalgasının yükselmesidir ve yükseldiğinin gözlere sokulmasıdır. Bir yandan mesela yerli yersiz mutlaka oruç tutma, devlet dairelerinde dahi beş vakit namaz kılma, okullarda zorunlu din dersinden sınıf geçme gibi belli davranış normalarma genel riayet sağlama yönünde bireyi toplumsal-kimi yerde hatta yönetimsel-baskı altında tutup gönüllerde korku, itaat, konformizm, yığlılık duyguları aşlamadan, öte yandan İslam'ın dünyanın her sorunu na en makul ve makbul cevaplar getiren bir inançlar ve pratikler, manzumacı olarak yüceltilmesiyle "Her şeyin en iyisi bizde!" safatasını yaygınlaştırarak kitlelerin aklını dünyadan değişimizi görüşüne çelmenin, onları "yabancı ideoloji"lrin, "yıkıcı"lığına karşı şartlandırmayan, buncu yoklu, sıkıntı, açmaz, yozluk v.b. içinde hallerinden ve mevcut düzenden hoşnut, her belâ karşısında mütevekkil kılmanın

▲ Müslüman dedeçik. İnanç ve duygusuna "saygı" adına, toplum tutucusu, gerici baskiya maruz kılınyor.

bir yolu da devlet desteğini ardına almış dincilik dalgasının yükseltilmesinden geçiyor. Toplumda demokratikleşmeye, ilericilerin görüş ve tercihlerin yaygınlaşmasına, demokrasi ve barış güçlerinin ileri atılmasına set çekmektedir; sosyalizm alternatifine kara çalmaktır; kapitalistin kârına, artı-emek sömürüsüne, kaynağı meşkuk servet birikimine ilâhi cevaz vermektedir; iş bitirenin becerisini kutsamaktır; kitleleri rejimin halihazır huzuru ve geleceğinin teminatıyla uyumlu davranışları ve düşüncelerini içinde daha okul çağlarından başlayarak biçimlendirmekte, din bir sınıf mücadele aracı olarak kullanıyor.

Cumhuriyet'in başından bu yana bütün anayasalarda devletin dini belirtilmemiştir, devlet laik olarak tanımlanmıştır. Buna rağmen, bugün en resmi ağzlarında laik cumhuriyet kavramı savunulurken dahi laikliğin tanımına hep "Laiklik dinsizlik değildir" ibareyle başlanmasını anlatı aptak ortadadır. Vurgu, besbelli, "dinsizlik değildir" üzerindedir. Burda, laikliğin tanımında bile, herkesi dindar olmaya çağrı var. Devlet politikası bireyle resmen devlet arasında ilişkisi değil ama, bireyle toplum arasında ilişkisi daha baştan din normlarına bağlamayı öngörüyor. Bunu bir teokratik devlet anlayışıyla aşıktan ve doğrudan yapmıyor, şüphesiz (zaten hiçbir zaman öyle yapacağı da yok); TC'nin geleneksel laiklik anlayışını günün koşullarına, rejimin ihtiyaçlarına ve taktik hedeflerine

uydurarak, kitlelerin inanç ve duygularına "saygı" adına aynı kitleleri tek tek bireyler olarak -ve bütün toplumu genel olarak- tutucu, gerici bir baskiya maruz kılıyor.

İşin bir başka ilginç yanı şu:

Sayın Ecevit'in de -özellikle yaşanan dönemde- bir yandan laiklik ilkesinin sistemli ihlalinden yakunırken, öte yandan son nereye varacağı henüz belli olmayan bir pöpülerin özüntüsüyle kitleler önünde "En Büyük Allah" derken yaptığı aslında aynı şey. Türkiye'de "sosyal demokrasının doğal lideri" bu sözü sarfederken kendisini dinleyenler ya da sözlerini basından öğreneceklerin büyük çoğunluğunun inanç ve duygularına ne kadar içtenlikle saygı gösterisinde bulunursa bulunsun- dinleyicileri arasında o sözcün aksını söylememi seçecek bir yurttanın hemen oracıkta ya da yaka paça götürüldüğü polis karakolunda linç edilmeyi gözle alması gerektiğini sadece unutmakla kalmıyor, başbağı normallaştırıyor da.

Belki farkında değil, istemeden yapıyor. Ama istemeden yaptığına çoğu kimsenin hâlâ inanmak istediği daha öyle başka şeyler de yapıyor ki, kimbilir belki o sözü de ona Allah söylectiyor!

Küçük Burjuvazi'nin Kültür Egemenliği ve Sosyalizm

Tüketim toplumunun günlük yaşamındaki 'yenilik' tutkusu, bu toplumların aydınlarında, sanatta olduğu gibi politikada da 'yeni olmayan' her akıma karşı belirli bir bikkinnlik yaratıyor.

Belki evrensel bir tanımaması yapılımaz, ama her ülkede dönenmen döneminde değişik özellikler gösteren bir "aydın" kategorisi var. Bizde genellikle eleştirilmek istediği zaman "küçük burjuva", yükseltmek istediği zaman "ilerici ve yurtsever" sıfatları yüklenen bu insanları eger mutlaka bir sosyal sınıf içine yerleştirmek gerekiyor, o sınıf her halde "küçük burjuvazi" olmalı.

Gelişmiş Batılı toplumlarda, bu sınıfın yaratıcı öncüler, sanat, kültür, bilim, teknoloji vb. alanlarda kurdukları tartışılmasız egemenliğin bilincinde oldukları için, sınıfçı konumlarından bizeki gibi rahatsızlık duymazlar. Küçük burjuvazi bir açıqlama olarak algılamalar.

Gerçekten de, küçük burjuvazi bir sınıflar olarak araya sıkışmış görünmesine karşın, bu sınıfın öncüler, çağdaş endüstri toplumunda, insanların yaşama biçimini belirleyen olağanüstü bir konuma sahip. Üstelik bu egemenlik sadece kendi sınıflarını kapsamıyor, büyük ölçüde egemen sınıf ve işçi sınıfı da peşinden sürüklüyor. Tüketim tercihlerinden tutundu, kılık kıyafete, saç biçimine, cinselliğe, ev içi yaşama, bilime ve sanatın her dallına damgasını vuruyor. Birkaç moda tasarımcısı, eteklerin beş santim kısalmasına ya da paçaların üç santim daralmasına karar verdiği zaman, bir ay içinde, dünyanın dört bir yanında etekler kısalıyor, paçalar daralıyor. "Paket tatil" programlarını eğlenceyi sinemayı, televizyonu müziği, pazar koşularını, iç çamaşırının rengini, insanların kilolarını, çocuk yetiştirmeye yöntemini, bilgisayarlı oyuncakları, "sağlıklı beslenmeyi", lisasına gülük yaşamın her türlü nesnel ve özel biçimini belirleyen bu sınıfın aktievvilleri.

Batılı endüstri toplumlarda, artık ne egemen sınıfın ne de işçi sınıfının bağımsız ve özel yaşama biçimini var. Model aşağı yukarı aynı, sadece tüketim mallarının kalitesi ve markası hizmetin sunulduğu farkı.

Bu egemenlik kuşkusuz sadece maddi üretimle sınırlı kalmıyor. Enzensberger'in dediği gibi, "neyin güzel sayılıcağı, neyin ardından koşulacağının, neyin düşünüleceğini" de onlar belirliyor. Egemen düşünceler artık egemen sınıfların değil küçük burjuvazinin kıliler olmuş. "Hemen tüm akımlar, yönler, hareketler" bu sınıfın öncüler tarafından ortaya çıkarılmış, gelişmiş, sürdürülmiş ve yer-

leştirilmiş". Kültür alanında ona alternatif olacak her çıkışa da küçük burjuvazi el koymuş, kendine dönüştürerek bünyesinde eritmiş.

İşçi sınıfının bu zorlu kuşatmaya kültür alanında karşı koyabileceğinin hiçbir barakası yok. Aristokrasının o kendine özgü, tarihanlı ve kapalı yaşam biçiminin mirasını devralamayan, bugünün egemen sınıfları ise, maddi üretimin kilit noktalardında kullandığı küçük burjuvazi'nin öncülerine adeta kendi yaşama biçimini için de yeni ve çekici modeller üretme görevini vermiş görünüyor. Nasıl yaşayacağı, nasıl eğleneceği, neier okuyacağı, nelerden hoşlanacağı konusunda kafa yormak yerine, onu da ismarlıyor ve ürettiyor.

Kuşkusuz, bu yapının maddi temelinin ekonomik açıklaması var. Endüstriyel refah toplumlarda "ürüm, dağlum, doğaşım" mekanizmalarının örgütlenmesi, tüketim düzeyi bakımından geniş bir orta sınıfın doğmasına olanak veriyor. Kitleleri etkileme ve yönlendirme yöntemleri olağanüstü gelişebiliyor ve düzene hizmet amacıyla ustaca kullanılabiliyor. İşçi sınıfının kültür alanında üretkenliği engelleniyor" vb...vb...

Eğer bu bir başarıysa, elbet temelde yine egemen sınıfın başarısı. Küçük burjuvazi, egemen sınıf adına, bu modelin kendini yeniden üretmesi için "aklı, yetenekli, bulucu olmağın mecbur, çünkü sınıfın varlığını koruması buna bağlı".

Genel çizgileriyle retik toplumlarına uygun bu model, daha sınırlı bir düzeyde, bizim gibi Batılı merkezinin dış halkalarında yerleşen, ekonomik örgütlenme ve potansiyel yönünden olmasa bile, tüketim alışkanlıklarını ve eğilimleri yönünden merkeze benzeyen çalışan toplumlar için de geçerli. Bizde de yaratıcılığı ile olmasa da, geniş anlamda aktarmacılığı ile, gittikçe etki alanını genişleten bir ölçüde küçük burjuvazi'nin varlığından söz edebiliriz sonrakı. Bugün lise çağında anket çalışmalar, yeni kuşakların gerek değer yargiları, gerekse hedeffledikleri yaşam biçimini bakımından büyük çoğunlukla bu sınıfın kültür kalıplarına uymaya aday olduklarını gösteriyor. Arabesklik "pop" arası bir müzik dinleyen, erken yaşta hafta göbek salan, Bodrum tipi tatlı geçiren, yılda hiç olmazsa bir kez "eşyle birlikte" Avrupa'da iş ve alışverişe gezisine çıkan, genç ve yetenekli işlekme, mühendis, bankacı, reklamcı vb. öncülerin sayılan giderek artıyor. Bu kuşağıın önemli bir bölümü, son 10-15 yılın soğuklimli üniversitelerdeki prototipin seri üretimini sağlayacak kalıpları hazırlıyor.

Bizde yeni yeni pazarlanmaya başlayan bu kategori, yavaş yavaş kendi ay-

din tipini de üretiyor. Henüz kültür, bilim ve sanat alanında tam bir egemenlik kuramamış olsalar da etkinliklerini hissettiğen bu yeni aydın tipinin en belirgin özelliği. Batılı asıllarına benzer şekilde, politika karşılığı ve küçümseyici bir tavır almaları. Bu eğilim, beraberinde, aydın hamurunun mayası olan solculuğu, biraz politika-dışı ya da politika-üstü bir yorum getirerek, sistemli bir şekilde uygulanan "depolitizasyon"un ivmesini artırıyor.

Tüketim toplumunun günlük yaşamındaki "yenilik" tutkusu, bu toplumların aydınlarında, sanatta olduğu gibi politikada da "yeni olmayan" her akıma karşı belirli bir bikkinnlik yaratıyor. Buna karşılık aynı tutku yeni aydın kuşaklarının özgürlük ve demokrasi alanında ufuklarını da genişletiyor.

Eğer bu saptamlar doğrusa, hiç olmazsa sözünü ettigim endüstri toplumlarda ve bir oranda bizim gibi ülkelerde, ekonomik modelin, iç ya da dış çelişkilerle çatışmasına kadar, küçük burjuvazi'nin kültür egemenliği sürüp gidecek demektir. Bu egemenlik sadece tüketim toplumu için "elektrikli dış tırcası" gibi yapay gereksinimler üretmeye kalsa bir şey değil. Küçük burjuvazi'nin kültür egemenliği, temelde insanın gelişmesinin ve özgürlüğünün önündeki tüm engelleri kaldırmayı amaçlayan sosyalizmin gündeminde olması gereken birçok sorunu da kendi potasında erterek kitlelere malemdir. Kadın hareketi, doğanın korunması, çocukların, cinselliğin, eğitimin, zorunlu askerliğin sorgulanması gibi sayısız alana (kendi dünya görüşüne göre yorumlayarak) sahip çıkıyor. Buna karşı sosyalizmin savunucularının alışmış tavrı ise, çoğu zaman "küçük burjuva radicalizmi" suçlamalar ile bu alanlardan uzaklaşmaktan ibaret kiyor.

Sosyalizmin, özellikle Batılı endüstri toplumlarda itibar kaybetmesinin temelinde, Stalinist uygulamaların ürkütücü mirası yönünde küçük burjuvazi'nin kültürel hegemonyası karşısında etkin olamayışının da rolü var. Batılı küçük burjuvazinin "yenilik fetişizmi", sosyalizmi eski model araçları deposuna kaldırırmak isterken, sosyalizmin kültürel plana bugün de yaşanan dünyayı yorumlamaya ve onu daha iyiye doğru değiştirmeye lek adayı olduğunu kanıtlaması gerekiyor.

"Değerlerin bu denli çürütülmemekte olduğu bir ortamda toplumun en ileri, en diri, en değerli güçleri israrla, inatla kendi değerlerine sahip çıkmak zorundadır."

Fransa'da yaşayan ve Türkiye üzerine bilimsel araştırmalarını sürdürden Stefanos Yerasimos:

“SOSYAL DEMOKRASİNİN YAPACAĞI BİR ŞEY YOK!”

Türkiye'nin dış borçlanma içindeki birçok ülkeden farkı yok. Temeldeki kaçınılmaz ekonomik baskılar iç politikayı biçimlendiriyor.

Stefanos Yerasimos, 14 yıldan beri Fransa'da bulunan ve çalışmalarını bu ülkede sürdürden bir bilim adamı. Türkiye'de doğan, lise öğrenimini bitirdikten sonra mimarlık eğitimi gören Yerasimos, şehircilik alanında uzmanlaşmak üzere gittiği Fransa'da, bu dalın öğretim üyeliğine yükseldi. Yerasimos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye* adlı çalışmasıyla 70'li yılların ortalarında Türkiye'de de tanındı. Bu geniş kapsamlı çalışmadan sonra uzunca bir süredir yeni bir yapıyı çökmüştür Yerasimos'un, Halen Paris'te oturuyor olmasına, Fransa'da, hatta Avrupa'nın birçok ülkesinde, Türkiye üze-

rine araştırmalarıyla tanınmam olmasına karşın, Yerasimos'un Türkiye'deki suskulüğünü merak ederek sorular yönelttim kendisine. Osmanlı ve Türk tarihine karışık, bu alandaki titiz çalışmaları ve giderek Avrupa'da, Türkiye üzerine fikrine başvurulan tek tük kişiden biri olmasına ilişkin söyleşimiz şöyle gelişti:

► Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye adlı uzun çalışmanızdan sonra herhangi bir yapınızı okuyamadık Türkiye'de. Uzun süre önce biten bu çalışmanızdan sonra Türkiye ile ilgili ne gibi çalışmalar yaptınız?

Sözünü ettığınız çahşınam, ne yazık ki Fransa'da kitap olarak yayınlanmadı. Önce bunu sağlamak için uğraştım. 300 sayfalık bir özeti yapıp yayımlamayı düşündüm. Çok iyi ilişkiler içinde olduğum *Maspero* yayınılarına vermeye düşünüyordum. Ama bu yayınevî ile birçok iş yaptığım halde, bu çalışmamı yayınlatmak mümkün olmadı. Fransa'da Türkiye üzerine kapsamlı çalışmalar ilgi görmüyor. Böylece benim açımdan, Fransa'da Türkiye ile ilgili çalışmalar yapmanın bir dengesizlik yaratacağı ortaya çıktı. Ben burada çalışıyordum; üniversitede öğretim üyesi olarak çahşımlar yapmak zorundaydım ve çalışmalarımı da hep Türkiye ile ilgili yapmak istiyordum. Halbuki Türkiye Fransızları hiç ilgilendirmiyordu. Ama esas çizgimde yine de büyük değişiklik yapmadım. O günden bu yana yaptıklarım hep Türkiye'yi konu alan çalışmalarlardır. Fransa'da kendi adıma kitap çıkaramadım. Ne yaptım? Sürekli yazılar yazdım, dergilere, çeşitli yazarlara. *Les Temps Modernes* dergisinde özel bir Türkiye sayısı hazırladım. Bu tip işlere yoğunlaştım. Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden seyyahlar üstünde bir çalışma yaptım; birçok yerde ilgi gördü. O seyahatlerin kitaplarını yayınlattım burada. Sonra da bu konuda bir devlet doktorası yaptım. Aynı kitap Türkiye'de Fransızca yayınlanacak.

Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye'nin yeni bir baskısı yayınlanacak Türkiye'de. Ona ekler yaptım. Burada yayınlanan yazıları gönderdim, Türkçe çeviriceler ve kitabı ekleyerek yayılacaklar. Bu arada *Herodot* dergisinde Türkiye üzerine yazılarım çıkıyor. Ege sorunu, Trabzon Rum devleti gibi konularda. Buarada, şimdilerde, yeni bir öneri aldım. Sözünü ettığım dergi ekibinin bir kitap dizisi var; dünya geopolitiği üzerine. Benden de Türkiye'nin geopolitiği üzerine

bir kitap yapmamı istediler. Önce epeyce tereddüt ettim. İnsan uzaktı olunca, güncel konular üzerine çalışmamaz oluyor. Olayları izliyorum ama izleyebildiklerim ancak genel konular. Günlük politik kavayı iyi izleyemiyorum. Yayınları okuyarak olayların içine girmek mümkün olmuyor. Bir süre sonra da izlemez oluyorum. Olaylar bana çok uzak ve soyut gelmeye başlıyor. Ancak, sosyo-ekonomik göstergelere bakıyorum. O yüzden Türkiye'nin geopolitiğini yazmak önce zor geldi. Sonra düşündüm, yapılması gerekiyordu. Böylece karar verdim. Bir yıl kadar sürecek bir çalışma olacak.

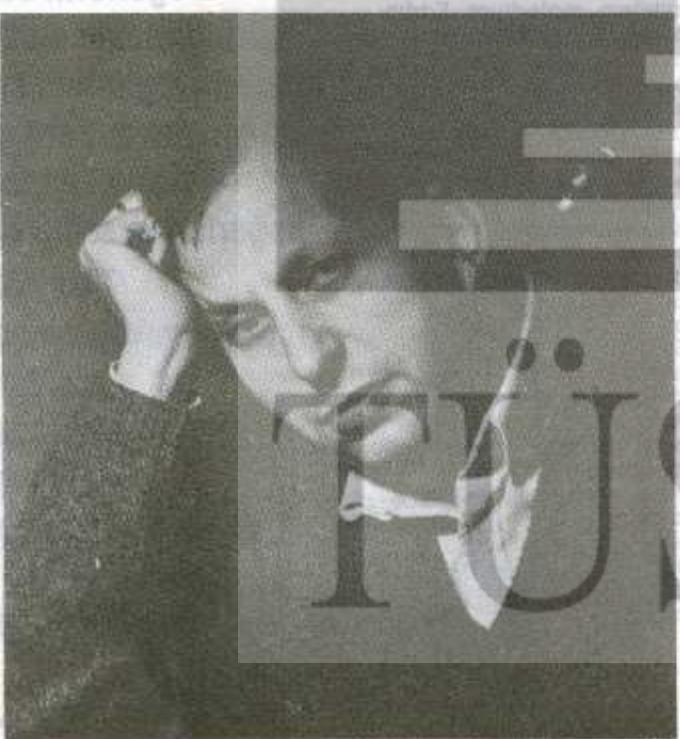

► Neler yer alacak bu kitapta?

Demografik, ekonomik, politik konuları ele alıp, Türkiye'nin kendi içindeki dinamikleri, bölgedeki farklılıklarını, politik farklılıklarını, Türkiye'nin Orta Doğu ve Balkanlar'daki yerini anlatacak. 200 sayfalık bir kitap.

► Türkiye tarihi üzerine yaptığınız araştırmaların, çalışmaların amacı nedir?

Tarihe bakmadan bugünün değerlendirmesi mümkün olmuyor. İlk çalışmamı bitirdikten sonra, Türkiye'nin yakın tarihine ilişkin bir konuyu ele almaya karar vermiştim. Türkiye'nin Milli Mucadele dönemi sırasındaki olaylardan başlayıp, uzun, geniş kapsamlı bir çalışma yapacaktım. 1973'de, kitabı bitirdikten sonra hemen bu proje için malzeme toplamaya başladım. Bunu da bir devlet doktorası yapmak istiyordum. 1980 yılına kadar birçok malzeme topladım. Hepsi fişledim. 20 bine yakın fişim oldu. Olayın merkezi 1918-1922 dönemi olacaktır ve oradan açılarak birçok konuya kapsayacaktı. Ama gördüm ki, böyle bir çalışma Fransa için tümüyle gereksiz. Kısa bir şey olsa neyse ama sekiz cilde yaklaşacağımı düşünüyordum. Türkiye'ye gelince: 1980 sonrasında

Türkiye'nin politik durumu dolayısıyla, özellikle Atatürk ve Milli Mücadele üzerine düşünceler kahiplaşmıştır. Öğrencilerin dışına yani Türk Tarih Kurumu'nun resmi görüşünün dışına çıkmak olanaksız olacaktır. Çözümleyemedim durumu ve çalışmaya durdurum. Dolaplar, çekmeceler dolusu malzeme birliği. Araştırmamın tümünün bitmemesine karşın, 2500'e yakın kitap elden geçirdim; Fransız, Yunan, İtalyan, İngiliz, Rus arşivlerini, Amerikan mikro film arşivlerini taradım. Ingiliz arşivlerinin yayınlanmamış kısımları var bakılacak ve bazı kitaplar elden gelecek. "Kimin için yazılacak bu kitabı?" sorusuna yanıt bulmadım henuz. Eninde sonunda yayınlanır Türkiye'de. Bugün olumsa bile, bir gün.

► Yayınlanması için herhangi bir temas kurdunuz mu?

Hayır, kurmadım. Beni yakından tanıyanlar böyle bir çalışma içində bulunduğu mibiliyorlar ve hatta ne zaman yazacağımı da sorup duruyorlar.

► Neyi hedefliyorsunuz, Milli Mücadele'den bu yana belgeleri, olayları yayinallyarak ve yorumlayarak?

Bu çalışmanın önemi ve amacı, benim açımdan söyleydi: İki sonuna kadar götürmüş olmak; olayları ortaya koymaktan sonra son sözü söylemek... Bu işi buradıkapatmak. Ama Türkiye'deki yeniden politik durum da şöyle bir sorun ortaya çıkardı: Olaylar şimdiki özelliklerini korudukları sürece, marginal durum sürecek ve olayı kapatma durumuna gelincmeyecektir. Bugün olanlar yani güncel durum önemlidir. 60 yıl önce olup bitenler ne kadar önemli olursa olsun, böyle bir çalışma eninde sonunda bugüne gelip dayanacaktır ve bugünün gözüyle marginal bir kişi tarafından yazılmış Türkiye'nin resmi tarihi olarak değerlendirilecektir.

► Bir yandan da bu boyutuya hiç yapılmış bir çalışma olduğu için de mi tedirgin etti siz?

Evet, böyle bir tarih çalışması sanıyorum yapılmadı. Bütün bunları çalışmaya durdurmadım bir özürü olarak söylemiyorum. Bu çalışmayı yapmak lazım, biliyorum. Malzeme de var. Ama yazma aşamasına geçmek için her şeyin elimin altında olmasını istiyorum. Kaynaklar tamamdır, arşivler açıkta. Gizli kalmış bir şey hemen hemen yoktur. Ama sorun gizli kalmış olan şeyler bulmak değil, ortada olanların sentezini yapmak. Kitabın yalnızca araştırmacıları, bilim adamları için değil, sıradan bir okur için de enteresan olmasını istiyorum. Böyle bir üslupla yazacağım o zaman cilt cilt olmasında bir sakınca değil.

Bütün bunlar bir yana, Türkiye üzerine yazılmış olsa bile burada okunabilecek şeyler üzerine çalışmak zorunluğu da biraz etken oldu çalışmanın durmasına. Hiç aralıksız Türkiye üzerine bir şeyler yazıyorum. İki yıl-

dan beri *Etats du Monde*'da Türkiye üzerine bölümleri ben yazmaktayım. Şubat-Mart aylarında Mimar Sinan ve Osmanlı Mimarisi üzerine bir şeyler yapacağız; onlara hazırlıyorum. Bir yandan da çalıştığım üniversitede Türkiye'deki kentler, Türk mimarisi üzerine çalışmalar yapılıyor. Türkiye'ye üzçüne yapmam gereken çalışmalar bazen o kadar yoğunlaşıyor ki, zaman yetişiremiyorum ve bazılarını elemek zorunda kalyorum. Ama tüm bu çalışmalar belirli bir kesit insan için oluyor; onları hitap ediyor ve genelde belgelere dayalı, tarihsel çalışmalar.

► Burada, Türkiye'nin güncel politikası ve sorularına ilişkin yorum isteniyor mu sizden? Bu tür sorularla karşılaşıyor musunuz?

Fazla ilgilenevimiyorum. Mesela geçen ay burada Türkiye üzerine bir program yapıldı ve hem Fransa'da bulunan Türkler, hem de Türkiye'den gelenler katıldı. Daha çok Boğaziçi Üniversitesi'nden geldiler. Ben de katıldım, iki gün boyunca programı izledim; hatta bir seanstı başkanlık yaptım ama bildiri vermedim.

► Neden vermediniz?

Cünkü çok güncel konulardır. Türkiye'nin bugünkü politik durumu üzerine bir konuşma yapmam ya da yazı yazmam zor oluyor. Hele bilimsel platformda... *Etats du Monde* için yazabiliyorum. Gazeteleri, dergileri okuyorum, istatistikleri toplayorum ve genel politik durumu dört sayfa içinde Fransızlar'a anlatabiliyorum. Ama Türkiye'nin bugünkü politikasını, hükümetin ve muhalefetin tutumunu yorumlayacak gibi hissetmiyorum kendimi.

► Bu konuda hem şanslı hem de şanssızınız galiba. Olaylara çok yakın olmak bazen de nesnel değerlendirme yapma olasılığını engellebiliyor. Çok uzak olmak kadar çok yakın olmak da bazı zorluklar yaratıyor. Belki de uzaktan bakmak durumunda olanlar daha şanslıdır.

Bir anlamda öyle olabilir. Bir kere buranın büyük bir faydası var: yayınlar. Her türlü yayın, belge bulabilirsiniz çalışmak için. Ama yayınlanamayan, havanın içinde hissedilen bir şey var ki, güncelliği oluşturan da o. Birilerini görüyor, bir şeyler dinliyorsun... Açık bir neden olmamasına karşın, 1980'den beri ilk kez Mart ayında gittim Türkiye'ye. Sonra Eylül'de yine gittim, Nisan'da yine gideceğim. Gidişlerim sıklaşırsa, güncelliği izlemek daha kolaylaşacak.

Bir şey daha var: Türkiye'den ayrıldığımda öğrencilikten yeni bitmişti. Sonra o kitabı yazdım. Kitabın Türkiye'de epey yankısı oldu ama ben hep burada yaşadığım için Türkiye'de tanımam gereken insanların arasına gitmemedim, onları tanımadım. Bugün de Türkiye'ye gittigim zaman, ailemi ziyaret ediyorum, birkaç eski arkadaşımı ziyaret ediyorum, sonra dönüyorum. Gelip gittigim-

den kimse haberini olmuyor, çünkü kimseyi tanımıyorum.

► Ama siz tanıyanlar var...

Ancak ismen tanımlardır. Karakter olarak da, durup dururken kimse kimin kapısını çalabilen biri değilim. O yüzden, öylece gelip gitmemi istedim.

► Uzaktan da olsa, Türkiye nasıl görünüyor diye sorsam yine de... Ben hâlâ sizin için yorum şansınızı daha büyük olduğu kanıtlardan daha şanslıdır.

Burada, kimi siyasi mülteciler olarak, kimi de bir şeyle yapabilmek için isteyerek gelmiş olan Türkler var. Bunlar, 1988'de Türkiye'ye dönüyoruz diyorlardı bir ara. Mart'ta Türkiye'deyken, oradakiler de yaklaşık aynı kanıtlardır: 1988'de sosyal demokrat bir hükümetin iktidara geleceğini düşünüyorlardı. Ara seçimlerden sonra iki taraf da fikir değiştirmiştir. Hatta bazıları "Demirel gelsin, belki daha iyi olur," der oldular. "Neden olmasın?" diyorlar. Benim bu konuda söyleyeceğim fazla bir şey yoktu onlara karşı.

► Genelde, sosyal demokrat bir iktidardan şansını nasıl görüyorsunuz?

1988 için yapılan projeleri dinlediğimde söyle bir tehlke görmüştüm: 1988'de, örneğin SHP'nin bir nisbi çoğunluk kazanıp iktidara gelme şansı, ara seçimlerden önce gerçekten var gibi görülebilirdi. % 35-38 gibi bir oy alabilir görünüyordu. Fakat bu durumda ne olacaktı? Sağ partiler mutlak çoğunluk kazanacaktı. Yeniden bir "milli cephe" durumuna düşümesi iyi bir şey olmayacaktı.

Bir sağ cephe ne demek? Aşırı sağ partilerin, eskiden olduğu gibi, yine içine girebilmeleri, agırlıklı olmaları ve gerçek bir tehlke oluşturmalı. Bunun dışında da, SHP'nin mutlak çoğunluk kazanma şansı çok uzak görünmüyordu. Ara seçimlerden sonraki durum ise, "Acaba nisbi çoğunluk bir SHP yerine, mutlak çoğunluk bir AP daha iyi olmaz mı?" düşüncesini akla getirdi. Türkiye'nin bugünkü sosyo-ekonomik du-

"Uluslararası finans çevrelerinin politikası ulusal ekonomik politikayı biçimlendirmektedir... Model budur. Bu modelle sosyal adalet gerçekleştirilemez; demokratik liberalizm yapılamaz."

sosyo-ekonomik durumunda, bir Özal liberalizmi ile bir Demirel liberalizmi arasında ne fark olabilir? Çünkü o şekilde görülmüyor ki, sanki Özal liberalizmini otoriter bir liberalizmdir de, öteki özgürlikçi demokrat bir liberalizmdir. Durumu belirleyen bir adamın ya da ötekinin kişiliği değildir, bütün alt yapıdır. Tabii, denilebilir ki, ne olursa olsun, Demirel zamanında durum daha demokratik görünmüyordu... Halbuki o zaman aşırı sağın baskısına yol veriliyordu.

Bugün devletin doğrudan yaptığı, o zaman devlet dışı, ya da devlet tarafından devlet dışı gibi gösterilen güçler yapıyor. Önünde sonunda aynı hibabası geliyor. Bunun için, özgürlikçi demokratik bir liberalizm mümkün mü diye sormak lazım. Öte yandan, Yunanistan modeli de akla gelebilir. Orada ne olmuştu? 1974'de, diktatörlükten özgürlikçi demokratik liberalizme geçilmiş ve Yunanistan'da o demokratik liberalizm gerçekten de sosyal demokrasiyi getirmiştir. Gayet normaldi bu.

► **Türkiye'de bu modele uygun bir gidiş var mı sizce?**

Türkiye'deki politik durumu daha uzun bir dönemde görmek lazım. On yıl içinde filan görmek lazım. Sosyal demokrasiyi, demokratik liberalizm getiriyorsa, oradan geçmek elbette şart olur. Fakat temeldeki kaçınılmaz ekonomik baskılardan iç politikayı biçimlendiriyor. Bunlar demokratik liberalizmi gerçekten getirebilir mi? Getirse bile, sağlanabilir mi? Sorun burada. Çünkü belli bir politika var: Uluslararası ekonomik politika. En önemlidisi de o. Uluslararası Para Fonu vb... Belli bir ekonomik dışa bağımlılık var. Türkiye'nin değil sadece, birçok ülkenin sorunu bu: Mısır'ın da, Meksika'nın da, Brezilya'nın da sorunu. Bu politika dışına çıkmadan ulusal ekonomik politikayı biçimlendirmek lazım. Maalesef bu politika, yani, dış dünyadan, ABD'nin veya uluslararası finans çevrelerinin politikası kısa dönemli bir politikadır. Uzun dönemli bir politika, Batı'nın ekonomik alanının gelişmesi için az gelişmiş dediğimiz ülkelerin daha fazla tüketime girmeleridir. Yani oradaki kişilerin satın alma gücünün yükselmesi lazımdır. Uzun dönemde, Batı'daki kapitalizmin ve uluslararası ticaretin gelişmesi ancak bu şekilde olabilir. Fakat böyle bir politika güdülmüyor, çok belli bir borçlanma ve borcu geri alma politikası güdülmüyor. Borcu en kısa zamanda ve en iyi şartlarda geri almaktır önemli olan. Bunu için, borçlu ülke ne yapmalıdır? İçerideki tüketim kisilacaktır ve ihracat için üretim yapılacak. Böylece döviz girdileri sağlanacak ve bu dövizler de borç ödemeğe kullanılacaktır. Bu durumda, Türkiye'deki ekonomik politika ihracata yönelik olmalıdır. Öyle olunca da ihracat edilecek maddeleri ucuz üretmek gereklidir. Bu ucuzluk nasıl sağlanacak? İmalatın öğelerinden bir ya da birkaç ucuz sağlanacak. Yani 1. Hammadde, 2. Enerji, 3. Teknoloji, 4. İşçilik. Bunlar arasında enerji ve teknoloji Türkiye'ye dışardan gelmektektir, dolayısıyla ucuz olamaz.

"Türkiye'nin bugünkü sosyo-ekonomik durumunda Özal Liberalizmi ile Demirel Liberalizmi arasında ne fark olabilir?"

Hammaddenin bol olmadığı düşünülürse, gerye yalnızca işçilik kalıyor. Yani işçiliğin maliyetini düşük tutmak lazım; nitekim de öyle oluyor. Model budur. Bu modelle sosyal adalet gerçekleştirilemez; demokratik liberalizm yapılamaz. Hikaye orada düşüneniyor.

► **Herhangi bir siyasal kadro değişikliği, bir ümit ışığı anlamına gelemez diyorsunuz bu durumda.**

Bu durumda sosyal demokrat bir kadro ne yapabilir? Hiçbir şey. Yapabileceğini şeylerde uluslararası finans ile arasını bozacaktır. Bu yüzden de içerdeki durum daha da kötüleşecektir. Seçmenin tepkisi kötü olacak. Bülent Ecevit ile gördük bunu. Bunlar dar boğazlar.

Başka bir sorun daha var ama ben son günlerde nasıl geliştiğini iyi bilmiyorum. 70'li yılları 60'lı yıllarla karşılaşmadığımızda, çok önemli bir fark ortaya çıktığını görüyoruz. 60'larda bazı politik akımlar gelişti. Özellikle sol akımlar. Solun neredeyse bütün yelpazesesi oluştu. O yelpaze, 1971'de bir darbe vuruldu ve bunun ardından o yelpaze yeniden oluşmaya başladı ama baktık ki oluşan şey, eski model üzerinden. Yani belli bir olgunlaşma görülemedi. Aynı bölümme, aynı sektör durumları, aynı kavgalar içinde, parçalanmalar sürerek gelişti. Şimdi 1980'de bir darbe daha vuruldu. Bu yelpaze şimdilik gerektiği gibi açıklıyor çünkü henüz baskı devam ediyor. Baskı giderek azalacak ve yelpaze yeniden oluşacak. Acaba yine aynı modeli mi izleyecek? Sekterlik, parçalanma, kavgalı ilişkiler mi olacak yine, yoksa belli bir olgunlaşma görülecek mi? Yani bazı şeyler aştılmış olacak mı?

► **Buradaki süreçin ipuçları Fransa'ya ulaşmış mı?**

Bilemiyorum. Türk gazetelarında SHP içindeki kavgaları ya da SHP ile Ecevitler'in parti arasında çekimeleri okuyorum. Bana anlatılanlar ya da ulaşanlar yine kişi kavgalarıdır. Ecevit sunu dedi, öteki bunu dedi...

Aşında, buradaki Türk grupları arasında daha arkaik bir durum var. 70'li yılların sonunda Türkiye'deki durum neyse, şimdi burada Türk grupları arasındaki durum da aynen öyle. Özgürler, her şeyi yapabilirler ama birçoğu halâ aynı şekilde çalışıyor ve birbirleriyle kavgalar. Geçenlerde televizyon izlerken garip bir görüntüyle şaşırdım. Yeni Kaledonya'daki bağımsızlık hareketini anlatan bir film gösterdiler. Anıt gibi bir

şey gösterdiler. Üstünde, Yeni Kaledonya'nın bağımsızlığını isteyen bir sürü sloganın arasında "Dev-Yol" yazısı okunuyordu. Şaşım kaldırm. Dev-Yol ne yapar Yeni Kaledonya'da?

► **Demek bir şey yapıyor!**

Yapıyor olmalı... Bütün bunların yanından, Türkiye'de nasıl daha olumlu bir çizgi oluşacaktır, bilmiyorum. Çünkü önunde sonunda, siyasetin normal biçimine ulaşması lazım. Sosyal demokrat partinin, sağ ve sol partilerin yerlerini almaları lazım. Madem ki bu ülke, iyi kötü, 1950'den bu yana seçimlere gidiyor, artık siyaset partilerin yelpazesinin oluşup oturması ve ikide bir parçalı olmaması lazım. Ondan sonra ne olacak? Seçime giden birçok ülke gibi, iktidar, sosyal demokratlarla liberaler arasında gidip gelecek mi? Bu geliş-geliş, neler getirecek? Bu belli değil. En azından daha fazla politik olgunlaşma sağlanacak. Herhalde, şimdiki durumda da Türkiye'deki politik olgunlaşmaya olumsuz gözle bakmamak lazım. Çünkü seçim sonuçları alındığında, insan, kimin nereye niçin oy verdigini, yaklaşık, kettiğini biliyor. Herhangi biri çırıp iyi bağırdığı için oy alımı. İnsanlar, kendi imkanlarını ve onlara verilen yelpazeeye göre, oylarını kullanıyorlar. Demek ki belli bir olgunlaşmadan söz edilebilir. Daha da ilerlenebilir ve herhalde öyle olacak. Fakat bu ekonomik açmazları kim, nasıl aşacak? Brezilya'da, Arjantin'de durum böyledir.

► **Güney Amerika modelleriyle Türkiye'yi karşılaştırmak...**

Türkiye'de Latin Amerika ülkelerine bakmak istemiyorlar. Onlara, bu ülkeler daha farklı yapıtları gibi geliyor. Evet, farklı yapıtlardır ama politik ve ekonomik gelişmenin momenti bakımdan o kadar da farklı değildir. Paralel durumlar çoktur. Bu gözle bakmakta yarar var sanıyorum.

► **Fransa'da da Türkiye'nin örneğin Arjantin ile karşılaşılmasının doğru olmadığını inanan kişilerle karşılaştı. Latin Amerika ülkelerinde durumun daha farklı olduğunu, uçların daha keskin olduğunu, kavganın daha kırıcı olduğunu söyleyin.**

Bilmiyorum. Orada önemli bir oligarşi var. Türkiye'de ise kesin bir oligarşi yok. Onun rolünü devlet üstleniyor, asker üstleniyor. Arjantin'de bir darbe olduğu zaman, büyük toprak sahipleri, sürü sahipleri işi yönetiliyorlar. Bunu Türkiye'de yapacak sosyal bir güç yok. TÜSİAD'ın filan beceribileceğini bir şey değil bu.

► **Türkiye'deki azınlıklar sorununun, Fransa'daki algılanışı özelidir mi?**

Türkiye'deki insan hakları sorunlarının genel kapsamı içinde değerlendiriliyor. Bir tarihe kadar, Ermeni sorununa Fransızlar'ın baktığı oldukça Ermeni sempatisiziydi. Son terör olaylarının etkisiyle bu sempati neredeyse yok oldu.

► **Ne yapmak istiyorsunuz bundan sonrası? Vine Türkiye ile ilgili tabii.**

Ben Türkiye'nin bugünkü genel mantıksının ve görüş özelliklerinin belirlenebilmesi için gidebildiğim kadar gerilere gittim ve tarihi karıştırdım. Biliyorsunuz, bir dönem, Türkiye'nin tarihi olaylar üzerine yazıyordu. Sonra ülkenin tarihini belgeler ve ekonomik yapıda belirlemeye başlıdı. Artık Türkiye'nin düşünce tarihinin yazılması gereğine inanıyorum. Yapılmamıştır ve mutlaka yapılmalıdır.

VATANDAŞLIK HAKKI

Görülüyorki, vatandaşlığı kaybettirme bir ceza olarak uygulanmaktadır. Ama cezalandırma nedeni bir suçun işlenmiş olması değil, kişinin yurt dışında olması, "yurda dön" denince dönmemesidir.

Vatandaşlık hakkı temel haktır.

Temel hak "demokratik toplum düzeninin gerekliliklerine" aykırı biçimde sınırlanamaz. Bir Türk vatandaşы ancak "vatanbağılılığı bağıdaşmayan bir söylemde" bulunursa, vatandaşlığından çıkarılabilir.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği" aleyhine faaliyetle bulunanın Türk vatandaşlığı Bakanlar Kurulu kararı ile kaybettirebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliğine aykırı, "Türk Ceza Kanunu'nun 2. kitabının 1. bab 1. fasil ve 2. fasil içinde yer alan maddeler..." aykırılıktır.

"141, 142 ve 163. maddeler" Türk Ceza Kanunu'nun 2. kitabının anılan tasfiyelerinden birindendir.

Yukarıda söylediklerimiz, Anayasadan başlayarak Türk Vatandaşlığı Kanunu'na ve bu yasanın uygulanmasına ilişkin yönetmelige varan hukuki düzenlemenin ana noktalarıdır. Şimdi bu düzenlemeyi, bu kez Yönetmelik'ten başlayıp Anayasaya, giderek somut bir örneğe uygulayalım:

İki sayfalık bir yazıyı bir Cumhuriyet Savcısı TCK'nın 142. maddesine (düşünce suçu) aykırı bulabilir. 142. maddede Ceza Kanunu'nun 2. kitabının 1. babının tasfiye yer alır. Öyle ise, 142. maddeye aykırı, Türk Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği aleyhine faaliyetti.

Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği aleyhine faaliyet vatanbağılılığı bağıdaşmayan bir söylemdir.

Vatanbağılılığı bağıdaşmayan bir söylem nedeniyle vatandaşlık hakkının sınırlanması demokratik toplum düzeninin gereklilere uygundur.

Demek ki, bir cumhuriyet savcısının TCK 142. maddeye aykırı gördüğü iki sayfalık yazının yazan için Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verilebilir. Bu karar da, düzenlemenin manisligina göre, insan haklarına aykırı olmaz.

12 Eylül'den sonra, Şubat 1981'de Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 25. maddesine bir "g" tıkrası ekleni.

25. maddeye eklenen bu "g" tıkrası pek sık uygulandı ve birçok kişi için Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verildi. Bu kişiler şimdi yurt dışında "vatansız" olarak şayyorlar.

25. maddenin "g" tıkrasının, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verebilmesi için öngördüğü koşullar nelardır?

Aranan bir koşul, vatandaşlığı kay-

bettirilecek kişinin Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği aleyhine faaliyetle bulunmuş olmasıdır. Bu faaliyetin yurt dışında ya da Türkiye'de gerçekleşmiş olması önem taşımaz. Türk Vatandaşlık Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik iç ve dış güvenliğine aykırı faaliyetleri Askeri Ceza Kanunu'nun ve Türk Ceza Kanunu'nun (İçinde 141, 142 ve 163. maddelerin de bulunduğu) belli maddelerine aykırı olarak değerlendirilmiştir. Böylece, genel olarak siyasi suçlar, özel olarak da düşünce suçları için ek bir ceza yolu açılmıştır. Hatta bir siyasi suçun ya da düşünce suçunun işlenmiş olduğunun mahkeme kararıyla saptanmasına da gerek yoktur. Çünkü yasanın aradığı bir diğer koşul, ilgili yurt dışında bulunuyor olması ve bu nedenle hakkında Türkiye'de kamu davası açılmasına veya ceza kovuşturmasına ya da mahkumiyet kararı verilmişse bu hükmün yerine getirilmesine olanak bulunmamasıdır. Yani savcı bir yazın makalesinde TCK'nın 142. maddesine (düşünce suçu) aykırılık görse ve yazar yurt dışında olduğu için ifade ettiğinden alamadığında hakkında kamu davası açamasa o yazın Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verilecektir. Ancak yasa öngördüğü üçüncü koşulla yazara son bir şans tanımıştir. Kendisine üç ay (sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde bir ay) içinde yurda dönmesi için çağrı yapılır. Artık yazar özellikle sıkıyönetim döneninde düşünüp karar verecektir: "Sıkıyönetim mahkemesinde yargılanırsam sonuç ne olur? Sinirdan giderken polis bir süre gözaltında tutacak, acaba... Yoksa dönmese mi? Bu kez vatandaşlığımın kaybettirilmesine karar verilecek!" Eğer dönmeye Bakanlar Kurulu takdir hakkını kullanır, vatandaşlığın kaybettirilmesine ya da aksine karar verir. Bakanlar Kurulu ayrıca kişinin malının tasfiyesine de karar verebilir.

Görülüyorki, vatandaşlığı kaybettirme bir ceza olarak uygulanmaktadır. Ama cezalandırma nedeni bir suçun işlenmiş olması değil, kişinin yurt dışında olması, "yurda dön" denince dönmemesidir. Yani kişiye denmektedir ki, sen yurt dışında olduğun için hakkında kamu davası açamıyorsam ya da davayı sonuçlandıramıyorsam ya da verilmiş hükmü intaz edemiyorsam elinden kurtuldunsanma, vatandaşlığını yine de kaybettirilim.

Yasanın bu maddesiyle ilgili olarak hukuk alanında çok şey söylenebilir. Yönetmeliğin yasa hükmünü genişletmektedir; hem yasanın 25. maddesinin "g" tıkrası hem Yönetmeliğin hükmü anayasaya aykırıdır, uygulama genellikle yasaya da anayasaya da aykırıdır, vatandaşlığın bu koşullarla ve içerikle kaybettirilmesi vatandaşlık hukukunun genel ilkelerine aykırıdır, insan haklarına aykırıdır. Ama bence varılacak en anlamlı sonuç şudur: 25. maddenin "g" tıkrası siyasi suç ve özel-

likle düşunce suçu sanıkları daha suçun işlendiği mahkeme kararıyla saptanmadan en ağır cezaya cezalandırılabilme yolunu açmaktadır. Bu siyasi bir tercihtir ve 12 Eylül döneminin tercihidir.

Neden bir siyasi tercih? Türk Vatandaşlığı Kanunu nda zaten "vatandaşlık"tan "çıkarma"ya ilişkin düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemenin öngördüğü koşullar yukarıda belirttiğimiz "vatandaşlığın kaybettirilmesi" ne ilişkin koşulların aynıdır. Çıkarma ile kaybettirme arasındaki fark, çıkışmanın Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış kişilere (Türkiye savaş halindeyse bu madde de her Türk vatandaşına uygulanabilir), kaybettirmenin Türk vatandaşlığını doğumla kazanmış (doğduğu andan itibaren kazanmış) kişilere uygulanmasıdır. İstense, 25. maddeye "g" tıkrası ekleneceğine, 26. maddedeki "çıkarma" hükümlünün doğumla Türk vatandaşlığını kazanmış olanlara da uygulanması sağlanabilir.

Bunun yapımamasının nedenini "çıkama" ismini sonuçlarında aramak gerekdir. Türk vatandaşlığından çıkışan bir kişi Türk vatandaşlığını yeniden alınamaz. Oysa Türk vatandaşlığı kaybettirilenler için bu yol açıktır. Bence, daha önceki deneylerden çıkışların sonuçları yurt dışına çıkışlarının sayısının çok olacağı öngörülmüş, bunların Türk vatandaşlığından çıkışlı vatandaş bırakılarak cezalandırılmaları istenmiştir. Ancak bu uygulamanın geniş kapsamlı olacağını, düşünce suçu sanıklarına varincaya kadar, ülkemizin belli başlı yazarını, sanatçısını... vatandaş bırakacağı da anlaşılabileceğinden, kamuyununllerdeki müphem tepkisi gözönünde tutularak yeniden vatandaşlığa alma yolu açık bırakılmıştır.llerde yasayı değiştirek geçmiş uygulamanın yanlışlığını teslim etmekte, Bakanlar Kurulu kararıyla yeniden vatandaşlığa alma yolunu tutarak "bir al", "bir lüt", "Devletin tebasını hoşgörmesi" görüntüsü sağlanmak istenmiştir.

Türk Vatandaşlık Kanununun 8. maddesine göre hakkında Türk vatandaşlığını kaybettirme kararı verilmiş olan kimse, yeniden Türk vatandaşlığına alınabilir. Bunun için ilgiliin talebine Bakanlar Kurulu'nun kararı gerekmektedir.

Türk vatandaşlığını yeniden kazanmak vatandaşlıklar kaybettirilmiş kişilerein hakkıdır. Türk vatandaşlık hukukuna getirilmiş bu savunulamaz uygulamaları yeniden vatandaşlığa alarak bir ölçüde gidermek Bakanlar Kurulu'nun onundeki yeni siyasi tercihtir. Türk vatandaşlığı kaybettirilmiş kişilerein yeniden vatandaşlığı alınması yolundaki siyasi tercihin gerçekleşmesi için çaba göstermek de vatandaşlığını kaybetmemişlerin vatandaşlık görevidir.

"Türk vatandaşlığını yeniden kazanmak vatandaşları kaybettirilmiş Türk vatandaşlarının hakkıdır."

TEK SEÇENEK AZ GELİŞMİŞLİK ... Mİ?

Osmanlı İmparatorluğu'nun asyagıl geri kalmışlığını az gelişmişliğe dönüştürme onuru Tanzimatçılarındır. Gerçek bir onurdur bu ve bundan ötürü onları kinamak da doğru olmaz.

12

Eylül takviyeli 24 Ocak kararlarının temel erekî, Türkiye'yi kapitalist dünya sistemiyle bütünlüğe getirmekti. Gerçeklikte belli bir bütünlüğenin, daha doğrusu belli bir bağımlılığın da dışavurumuydu bu kararlar. Çünkü 24 Ocak kararlarıyla biçimlenen dışsatıma yönelik sanayileşme "strateji"si, uluslararası tekneler sermaye odaklarının uygulamaya koyduğu Friedmancı ekonomi politikalarına ne denli bağlıysa, 24 Ocak kararlarına degen uygulanan dışalım ikamesine yönelik sanayileşme "strateji"si de aynı uluslararası karar odaklarının 70'li yılların ilk yarısına degen uyguladığı Keynesçi ekonomi politikalarına o denli bağlıydı. Az gelişmiş bir ülkenin, kapitalistleşme sürecinde yol alındığça, ekentisi durumunda bulunduğu sistemle daha da bütünlüğe dovardı. Ama bu bütünlüğenin, az gelişmişliği onun için tek gelişme seçgisi durumuna dönüştürmesi de ayını derecede doğaldı.

Aslında sanayileşme için yol birdi. Dışalım ikamesine yönelik sanayileşme ile dışsatıma yönelik sanayileşme arasında organik bir arım yoktu. Tersine, organik bir birlik vardı. Aynı bir sanayileşme sürecinin ardışık iki ugraşıyordular. Dışalım ikamesine yönelik sanayileşme, bir ilk aşamada içe dönük bir sanayileşme olsa bile, belli bir uğrakta dışsatıma yönelik zorundaydı. Ayrıca söz konusu içe dönük, tam bir dışa kapalılık anlamına da gelmiyordu. İçe dönük üretimin sürdürülmesi de, bu kez dışalım yoluyla dışa açılmayı, şu ya da bu ölçüde, gerektirebiliyordu. Hele Türkiye gibi kapitalizmin organik olarak tıremediği "ithal" edildiği bir ülkede bir dışa kapalılıktan söz etmek, özellikle yamnici olabilirdi. Ne var ki dışsatıma olanaklarının elverişsizliği sonucu, salt dışalım yoluyla dışa açık kalarak, içe dönük üretimin

Bu sayımızın temel konusunu 24 Ocak Kararları ile ilgili değerlendirmeler oluşturuyor. Billindiği gibi bu kararlar, burjuvazi tarafından hep "tek alternatif" olarak sunulugezdi. Yazarlarımız Kenan Somer ve Sabahattin Kerim bu "alternatifsizlik" sorusuna degneler. Kenan Somer, bir zamanlar baştacı edilen ithal ikamesi modeliyle, ihracata yönelik "sanayileşme stratejisinin" birbirinin alternatif değil uzantısı olduğunu da gösterirken, yakın tarihimize ilgili çok önemli saptamalar yapıyor; Tanzimat'tan bu yana dünyada ve Türkiye'de tek gelişme seçgisi kapitalizmden ibaret olaklığını vurguluyor. Sabahattin Kerim'in yazısı, Somer'ı tamamlayarak kapitalizmin artık tek seçenek olmadığı dünyamızda 24 Ocak alternatifine karşı "demokratik halk ekonomisi" alternatifini ele alıyor.

Dr. Reşit Ergener, "IMF Kimin Hizmetinde?" başlıklı yazısında 24 Ocak Kararları'nın kaynaklandığı Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), dünya kapitalizmi içindeki işleyini gösteriyor.

Ve nihayet Doç. Dr. Tamer Isgüden, 24 Ocak Kararları'nın pek iddiâ bulunduğu ihracat alanında, Türkiye ekonomisinin "yeniden yapısalştırılanın" kanunu gibi gösterilen toplam ihracat ürünleri içindeki sanayi ürünlerini payının "artması" olduğunu inceliyor.

ancak dışalım olanakları ölçüünde, yanı borçlanabilecek olanakları ölçüünde sürdürülmesi de, gerçeklikte -sözde dışalım ikamesine yönelik- sanayileşme yolunun tıkanmasının yol açtığı ek bir dışa bağımlılıktan başka bir şey değildi. Çünkü sanayileşme yolunun zaman tıkanmasına yol açan temel etken, bu dışa bağımlılığın ta kendisiydi. Her tıkanıklık, bu bağımlılığı daha da artıryordu. Ve bu bağımlılık içinde, dışsatıma yönelik sanayileşme, dışalım ikamesine yönelik sanayileşmeye seçenek "strateji" olarak savunulabiliyordu. Oysa dışsatıma yönelik sanayileşme, ithal ikamesine yönelik sanayileşmenin seçenek değil, organik uzantısıydı. Seçenekleşebilmesi, organik bir sanayileşme sürecinin yokluğunu gösteriyordu. Gerçekten de, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmesi, gelişmiş kapitalist ülkelerin gereksinmelerine göre biçimlenen ("yapılanan" ve "yeniden yapılanan"), bunun sonucu geliştiği ölçüde "az gelişmişleştirilen" bir sanayileşmeydi. Bu türü bir sanayileşme süreci içinde, dışalım ikamesine yönelik sanayileşme ilç dışsatıma yönelik sanayileşme, aynı bir organik sanayileşme sürecinin iki ardışık ugrası olmaktan çıkararak, bağımsız iki "sanayileşme stratejisi" durumuna dönüştürdü. 24 Ocak ta da böyle oldu. 24 Ocak partisyonu, hangi hando ya da orkestra tarafından yorumlanırsa yorumlansın, Türkiye'nin az gelişmişliğini yazgilasztırmayan, ayın müziği olmaktan öteye geçemezdi.

Az gelişmişlik, geri kalmışlığın kapitalistesiydi. Dervişin ete kemiğe bürünüp Yunus diye görünmesi gibi, geri kalmışlık da kapitalizme bürünince az gelişmişliğe dönüştürdü. Her az gelişmişlik bir geri kalmışlığı, ama her geri kalmışlık bir az gelişmişlik değildi. Çağının en gelişmiş teknolojisini en yaygın biçimde kullanan bir ekonomi ile, herhangi bir ülke ya da bölgenin ekonomik gelişme düzeyi arasındaki farklığı dışavuran görelî bir geri kalmış durumu her zaman vardı. Böyle bir durum, kapitalizmden önce olduğu gibi, kapitalizmden sonra da, hatta gelişmiş kapitalist ülkeler arasında bile söz konusu edilebilirdi. Bir az gelişmişlik durumuya, ne kapitalizmden önce söz konusu edilebilirdi, ne de gelişmiş kapitalist ülkeler arasında. Kimi ülke ya da bölgelerin geri kalmışlığı, başka ülke ya da bölgelerin gelişmekte öngerekliliklerinden biri durumuna dönüştüren sey, bir dünya sistemi durumuna geldiği ölçüde, kapitalizm oldu. Geri kalmışlığı az gelişmişlik durumuna kapitalizm dönüştürdü. Az gelişmişlik, kapitalizmin eşsizleşme yasasının, ya da bir başka deyişle, kapitalizmin temel eğilimlerinden -bu yasaya dışavurulan birinin ürünüydu. Oyle ki, kapitalist bir ülke içindeki az gelişmiş bölgelerin olsun, kapitalist dünya sistemi içindeki az gelişmiş ülkelerin olsun, kapitalist çerçeveyi içindeki belli bir gelişmesi, gelişmiş bölge ve ülkelerin daha büyük bir gelişmesini gerektiriyordu. Öyleyse, kapitalist sistem içinde az gelişmişlige

Kalkınabilmek için, az gelişmiş ülkelerin, geri kalmışlıklarını kapitalist türünden arındırmaları gerekiyordu. Buysa ekonomik olmaktan çok, siyasal bir sorundu."

dönen geri kalmışlık, gene kapitalist sisteme içinde asılamazdı. Kalkınma, az gelişmiş bölgelerin gelişmiş bölgeler, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeler gelişmişlik düzeylerine erişmeleri anlamına geliyordu. Yere ve zamanına göre değişen düzeylerdi bunlar. Az gelişmiş bölgeler olsun, az gelişmiş ülkeler olsun, kapitalist sistem içinde kuşkusuz gelişebilirler; kimi zaman dışalım ikamesine yönelik "sanayileşme stratejisi", kimi zaman da dışsatıma yönelik "sanayileşme stratejisi" doğrultusunda, kendilerine göre sanayileşebilirlerdi. Ama, az gelişmişliğin doğası gereği, hiçbir zaman birer eklientisi durumunda bulundukları gelişmiş bölgeler ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine erişemez, hiçbir zaman kalkınamazlardı. Az gelişmiş ülkelerin kalkınma girişimleri, kapitalist sistem çerçevesinde, Tantalos işkencesine benzıyordu. Tanrılar tanrı Zeus, tanrılarla aşık atmaya kalkışan kendini beğenmiş Lydia kralı Tantalos'u, su kuyısında ve mecye dalları altında yaşamamasına karşın, suya eğilince suların, meyvelere uzanınca dalların uzaklaştığını görmekle cezalandırmıştı. Az gelişmiş ülkeler de, gelişikçe, kalkınma uskunun kendilerinden gitgide daha çok uzaklaştığını görecelerdi. Gelişmiş kapitalist ülkeler, kapitalist sistem çerçevesinde kalmaları koşuluyla, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmesini elbette isteyeceklerdi. İstemedikleri, kapitalist sistem dışında, ya da kendilerinden bağımsız bir sanayileşmedi. Az gelişmişlerden farklı olarak, geri kalmış ülkeler, tanım gereği, gelişerek kalkınabilirlerdi. Öyleyse, kalkınabilmek için, az gelişmiş ülkelerin, her şyeden önce geri kalmışlıklarını kapitalist bürünümünden arındırmaları gerekiyordu. Buysa, ekonomik olmaktan çok, siyasal bir sorundu.

Az gelişmişlik, evet kapitalizm min üründü. Kapitalizm once az gelişmişlik yoktu. Kapitalizm olmasadı, az gelişmişlik olmayacaktı. Ama, sosyalizm de olmayacağı. Kapitalizmin işlerinde, Hegel'in "aklin hilesi" dediği şeyi anumsatan bir yön seziyordu. Tarih'in büyük kişilikleri kendi erekleri büyüğünde bir araç olarak kullanmasına, onların kendi tutukları arasında koştururken, bu arada kendi istencini gerçekleştirmesine "aklin hilesi" diyordu Hegel.

Ne var ki sosyalizm bir kalkınma yöntemi değildi. Tersine, kalkınmışlığı, kapitalist üretim tarzının örtük olarak içerdiği bütün yaşam biçimlerinin, bu arada burjuva demokrasisinin de, sonuna degen gelişmelerini öngerektiriyordu. Ama, tarihsel olarak aşılmış bulunmasına karşın, kimi ülkelerde kapitalist toplumsal sistemin kendini koruyup sürdürmesi olanaklı olduğu gibi, henüz kendi evrimini tamamlamamasına karşın, kimi ülkelerde yerini sosyalist sisteme bırakması da olanaklıydı. Her şey sınıflar savaşına bağlıydı. O zaman, geri kalmış ve az gelişmiş ülkelerin de sosyalizme geçebilme olağanı, sosyalizmin her şeyden önce bir **kalkınma** yöntemi durumuna dönüşmesine yol açacaktı. Hatta günümüzün hemen bütün sosyalist ülkeleri, kapitalist üretim tarzının örtük olarak içerdiği bütün yaşam biçimlerini sonuna degen geliştirmeden sosyalizme geçmiş ülkeler olduklarına göre, sosyalizmin hepsi için derece derece bir kalkınma yöntemi durumuna dönüşmüş bulunduğu da söyleyebilirdi. Teorik sosyalizm ile reel sosyalizm arasındaki, zaman zaman kimilerine sanki aralarında hiçbir ilişki yokmuş izlenimini veren farklılıklar da, belki bu durum

acıklıvordu.

Ama, titremesek de, kendimize dönelim. Osmanlı İmparatorluğu, 17. yü'dan Tanzimat'a deñin, asyagı üretim tarzı çerçevesinde kapitalistleşemediği, asyagı üretim tarzını simgeleyen doğu despotizmi kapitalistleşmeyi engellediği için geri kaldı. Tanzimat'tan sonra, kapitalist dünya sistemine eklenerek kapitalistleşme yoluna girdiği için az gelmişleştı. Türkiye'de kapitalizm, Osmanlı İmparatorluğu'nun geri kalmış bir prekapitalist ülke durumundan, az gelişmiş bir prekapitalist ülke durumuna dönüşmesiyle başladı; Cumhuriyet dönemi boyunca, Türkiye'nin az gelişmiş bir kapitalist ülke durumu-na dönüşmesiyle gelişti.

Osmalı İmparatorluğu, Tanzimat'tan önce de prekapitalist bir ülkeydi. Ama, kapitalistleşmeye direnen, asyagılı bir prekapitalist ülke. Tanzimat'tan sonra, kapitalist dünya sistemine eklenenerek, kapitalistleşme yoluna giren bir prekapitalist ülke oldu. Kapitalizm, henüz toplumsal kuruluş içinde belirleyici bir yer tutan, toplumsal kuruluşun yeniden üretimini denetleyen egemen üretim tarzı durumuna gelmemekle birlikte, toplumun ileriye doğru gelişmesini yönlendiren temel üretim tarzının toplumun ileriye doğru gelişmesini simgeleyen temel üretim tarzı durumuna geldiği ülkelerde kapitalist ülkeler kategorisinde sayılsaydı, Türkiye'nin Tanzimat'tan başlayarak kapitalist bir olduğu söylenebilirdi.

Osmanlı İmparatorluğu, kapitalist dünyaya sistemine, asyagılı üretim tarzına dayanan bir toplumsal kuruluş olarak eklenmediği için az gelişmiş bir ülke durumuna dönüştü. Ama, kapitalist dünya sistemine, feudal üretim tarzına dayanan bir toplumsal kuruluş olarak eklenmese de az gelişmiş bir ülke olurdu. Çünkü kapitalizme kendi iç dinamigiyle geçme olanak ya da zamanını bulamadan -ve bundan ötürü geri kalmış ülke olarak- kapitalist dünya sistemine eklenen ülkelerin tümü de az gelişmiş ülke durumuna dönüşmeye yargılıyıldılar. Asyagılı üretim tarzına dayanan toplumsal kuruluşların kapitalizme kendi iç dinamikleriyle geçmeleri olanaksızdı. Çünkü asyagılı üretim tarzından organik olarak, gene bir asyagılı üretim tarzı değişkesinden başka bir üretim tarzı türeyemezdi. Ama feudal üretim tarzına dayanan Doğu Avrupa toplumsal kuruluşları da, kendi iç dinamikleriyle kapitalizme geçme zamanını bulamadın, Batı Avrupa feudal toplumsal kuruluşlarından başlayarak gelişen kapitalist sisteme eklenmerek, az gelişmişliğin bu kez feudal kuruluşlardan türeyen örneklerini veriyorlardı. "Ikinci servaj", bu ülkelerin kapitalizme eklenmerek az gelişmişliğe dönüşme biçimlerini simgeliyordu.

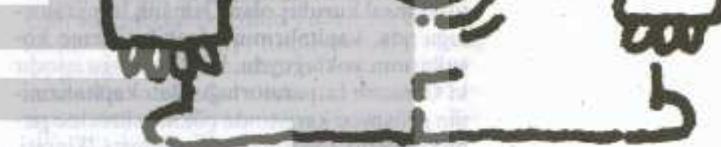
Oysa Japonya, kapitalist dünya sisteminde eklenmenin onunla bütünleştiği zaman, kendi iç dinamiğiyle kapitalizme geçmiş, bir başka deyişle, ilkel birikimin kapitalist birikime organik dönüşümü gerçekleşerek, kapitalist birikim ülke içinde belli bir ağırlık kazanmış bulunuyordu. İlkel birikimde para (ticaret, tefecilik ve tasarrufun birikme olanağı sağladığı para) sermaye durumuna dönüşürken, kapitalist birikimde artı-değer sermaye durumuna dönüşüyordu. Böylece Japonya, kapitalist dünya sisteminin gerece geri bir yoresini de oluştursa, az gelişmişligé dönüşmemiş Batı Avrupa dışı bir feodal ülke örneğini veriyordu. Aynı şey, çarlık Rusyası için de söylenebilirdi.

gimn
jóv
distr
00

Boethius also discusses the nature of the Good.

differentiate between the two groups of patients. The mean age was 50 years (range 18–80) and the mean duration of disease was 10 years (range 1–20). There were 10 men and 10 women. All patients had been diagnosed with primary progressive multiple sclerosis (PPMS) according to the McDonald criteria (McDonald et al., 2001).

۱۰۷

Osmanlı İmparatorluğu'nun asyagıl geri kalmışlığını az gelişmişlige dönüştürme onuru Tanzimatçularındır. Gerçek bir onurdu bu ve bundan ötürü onları kinamak da doğru olmaz. Çünkü o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun önündeki tek gelişme seçneği az gelişmişlikti.

İngiliz müdahalesi Hindistan'da, Asya'nın o zamana dek gördüğü en büyük ve doğruluğu söylemek gerekirse biricik toplumsal devrime yol açmıştır. Tanzimatçılar da kolektif devlet mülkiyetine dayanan asyagı "sınıflı" toplumdan, özel mülkiyete dayanan Battılı sınıfı topluma geçiş sürecini başlatarak, aynı işi Osmanlı İmparatorluğu'nda yap吃过lardı. Bu işi, Hindistan'da olduğu gibi yabancı işgal güçlerine bırakmıyorumlardı. Os-

manlı İmparatorluğu, Batı Avrupa'dan dün-yaya yayılırken, 17. yy'dan başlayarak gitgitde geri kalmış bir ülke durumuna düşmesine yol açan, fetih olanaklarını önce daraltıp, sonra bütütün yok ederek tersine çeviren kapitalist dünya sistemi karşısında, feudal eşdeğerli asyagıl üretim tarzına dayanan bir ekonomik toplumsal kuruluş olarak kalmazdı. Kapitalist dünya sistemi karşısında, kapitalistleşmeden gelişemezdı. Batılı kapitalistlerin, girdikleri ülkeleri kapitalistleştirmek gibi bir erekleri olmuyabilirdi. Ama dokunduğunu altına çevirmemek Midas'ın elinde olmadığı gibi, girdiği ülkelerde bir kapitalistleşme sürecine yol açmamak da kapitalizmin elinde değildi. Girdiği her ülkede, kapitalizm, ister istemez bir proletaryanın ve, daha küçük bir ölçüde de olsa, yerli bir burjuvazinin olusmasına yol açacaktı.

Tanzimat'tan sonra, kapitalist dünya sisteminin bir ekollentisi durumuna dönünen asyagıl bir imparatorlukta, asyagıl üretim tarzında kapitalist üretim tarzına geçiş sürecinin başlıca kaldırıcı durumuna gelen tanzimat devleti, özgül bir geçiş devleti tipiydi.

Gerçi bir doğu despotizminin uzantısıydı, ama yapısal düzeyde ekonomik güç sahibi ve bu gücünü siyasal güçe dönüştürbilmeye yetenekli bir yerli burjuvazi oluşturmakla da görevliydi. Tarihsel işlevine bağlı nesnel bir görevdi bu. Böyle olduğu için artık bir doğu despotizmi değildi. Doğu despotizminin temel işlevi, yapısal düzeyde ekonomik güç sahibi ve bu gücünü siyasal güçe dönüştürbilmeye yetenekli bir temel sınıfın oluşmasını engellemekti. Asyagıl kuruluşlarda, ekonomik işbölümü, üretim araçları mülkiyetine göre değil, ama politik olarak belirleniyordu. Tanzimat devleti, artık bir doğu despotizminin dönümüş bir uzantısı olarak, ancak despotik bir geçiş devleti tipi olabiliirdi. Doğu toplumdan Batılı topluma özgül bir geçiş devleti tipi. Tanzimat'ın "köksüz bir Batı taklitçiliği" (Tancı Timur) olarak kalması, Tanzimat devletinin tarihsel işlevini gereğince yerine getiremediğini gösteriyordu. Bu "köksüz"luğun, biri nesnel, öbürü özneliği nedeni söz konusu edilebilirdi. Birincisi, asyagıl bir toplumsal kuruluş olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, kapitalizmin organik türeme koşullarının yokluğuydı. Böyle olduğu içindir ki Osmanlı İmparatorluğu Batı kapitalizminin gelişmesi karşısında çökme sürecine girmiştir ve gelip Tanzimat'a dayanmıştır. Ikincisi, tanzimatçıların kendileriydi. Tarihsel işlevlerinin ne bilincine, ne de istencine sahiptiler. Tersine, bu işlevlerine ters düşen bir "devleti eski görkemine kavuşturma" creşini güdüyorlardı. Tarihsel işlevlerini ancak "idare maslahat" düzeyinde yerine getirebilirlerdi. Öyle de oldu. Tanzimat, sonunda "köksüz bir Batı taklitçiliği" olarak kaldı. Oysa Osmanlı İmparatorluğu için dirimsel bir zorunluluk olan Batılılaşma, Doğu Uygarlığından Batı Uygarlığını geçme, ancak "köklü bir Batı Taklitçiliği" ile olanaklıydı. Ama Batılılaşma süreci, gene de Tanzimat'a başladı.

Tanzimatçıların tek gelişme seçngi, evel, az gelişmişlikti. Tanzimat'tan bu yana, dünyada ve Türkiye'de hiçbir şey değişmedi mi?

Her Şey Aslina Dönüşür!

Hür Demokrat Parti'nin Anavatan Partisi'ne katılması ile iki şey "aslina dönüştü": Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Mehmet Yazar. Hemen hiç fire vermeden ANAP'a kaydını yapmış "münferih" HDP milletvekillerini de sayarsak her şeyin yerli yerine oturduğunu söyleyebiliriz. Neydi Milliyetçi Demokrasi Partisi? 12 Eylül rejiminin iktidara getirmek için görev emrini yazdığı partiydi. Bugün ANAP'a geçen milletvekilleri de aynı rejimin taşın ettiği kişiler. 12 Eylül sonrası parti kuruluşlarında adı kulislerde çok konuşulan ise Mehmet Yazar'dan başkası değil.

Sunalp'tan biraz daha akılhydi Mehmet Yazar. Hemen "başstütüne" demedi, biraz düşündü, biraz görüştü. Acaba AP misyonunu 12 Eylül'e ram edebilir miydi? Yazar'ın bu duraksama ve arayışları "demokrasie geçişin" ilk raundunda devre dışı kalmasına neden oldu. Ama o asıl işlevini daha ilerde yerine getirmeye çalışacaktır. Dogru Yol Partisi'ni ehlileştirmekti bu işlev. 4 Nisan 1985'te Odalar Birliği Başkanlığı'ndan istifa etti ve DYP Kayseri Merkez İlçe örgütüne kaydi-

ti. Daha sonra HDP'ye katıldı. 1989'da HDP'ye katıldı. 1991'de HDP'ye katıldı. 1995'te HDP'ye katıldı. 1999'da HDP'ye katıldı. 2002'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2015'te HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2023'te HDP'ye katıldı. 2025'te HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'te HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye katıldı. 2001'de HDP'ye katıldı. 2003'de HDP'ye katıldı. 2005'de HDP'ye katıldı. 2007'de HDP'ye katıldı. 2009'da HDP'ye katıldı. 2011'de HDP'ye katıldı. 2013'de HDP'ye katıldı. 2015'de HDP'ye katıldı. 2017'de HDP'ye katıldı. 2019'da HDP'ye katıldı. 2021'de HDP'ye katıldı. 2023'de HDP'ye katıldı. 2025'de HDP'ye katıldı. 2027'de HDP'ye katıldı. 2029'da HDP'ye katıldı. 2031'de HDP'ye katıldı. 2033'de HDP'ye katıldı. 2035'de HDP'ye katıldı. 2037'de HDP'ye katıldı. 2039'da HDP'ye katıldı. 2041'de HDP'ye katıldı. 2043'de HDP'ye katıldı. 2045'de HDP'ye katıldı. 2047'de HDP'ye katıldı. 2049'da HDP'ye katıldı. 2051'de HDP'ye katıldı. 2053'de HDP'ye katıldı. 2055'de HDP'ye katıldı. 2057'de HDP'ye katıldı. 2059'da HDP'ye katıldı. 2061'de HDP'ye katıldı. 2063'de HDP'ye katıldı. 2065'de HDP'ye katıldı. 2067'de HDP'ye katıldı. 2069'da HDP'ye katıldı. 2071'de HDP'ye katıldı. 2073'de HDP'ye katıldı. 2075'de HDP'ye katıldı. 2077'de HDP'ye katıldı. 2079'da HDP'ye katıldı. 2081'de HDP'ye katıldı. 2083'de HDP'ye katıldı. 2085'de HDP'ye katıldı. 2087'de HDP'ye katıldı. 2089'da HDP'ye katıldı. 2091'de HDP'ye katıldı. 2093'de HDP'ye katıldı. 2095'de HDP'ye katıldı. 2097'de HDP'ye katıldı. 2099'da HDP'ye kat

Son Doping

1986 Aralık ayının başında iki gün arası Türk İhracat rejimini ilgilendiren iki karar paketi açıklandı. Bunlardan birincisinde, ihracatta vergi iadesi tavanı 12 puandan 14 puana çıkarıldı ve liste sayısı 8'den 4'e indirildi. Ikincisi ise daha da önemli kararları içermektedir. 45 İhrac kalemci için 1 Dolardan 550 Dolara degen prim verilecekti. Mal bazında ödenecek primler Dolar türünden beliriyecek ve TL olarak ödenecek, böylece TL'deki düşüşten ihracatçının zarar görmesi önlenecekti.

Cumhuriyet dönemi boyunca hiçbir dönemde böylesine büyük çaplı bir teşvik görülmemiştir. Öylesine ki ilk başta -daha sonra yetersiz bulduklarını açıklamalarına karşın- ihracatçılar bile şaşırırlar. Kararlar için ne söylenebilir? İlk söylenecek mimarlarının tüm iddialarına karşın, bu ekonomi politikasının liberal olmadığı, müdahaleci bir politika olduğu, Türk sanayii dışa açılma görüntüsü altında altı yıldır devletçe desleklenmiş ve bu nedenle de, uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanamadı. Bu yıl ihracatın gerilmesi ve sanayicilerin sözleri de bunu doğruluyor. Müdahale sürmekle, yalnızca yönü değişmiş olarak

Konuya ilgili bazı teknisyenlerin de belirttiği gibi, bu kararlar ihracatın artılması için yapılan son doping. Bunlar da tutmazsa ne yapılacak merak konusu. Kuşkusuz 1988 seçimleri, kararların alınmasında önemli bir faktör, yanı bir anlaşıma hükümet seçim ekonomisine daha 1986'dan girmiş durumda. İkinci olarak bu kararlar ile açıkça anlaşıldı ki ANAP iktidarı, önem verdiği konu enflasyon değil, borçlar ve dış ödemeler dengesi sorunları. Çünkü ekonomik modeli sürdürmek için gerekli dış borçlanma anlayacak, "Türkiye borcunu ödeyen ülke" imajı sürdürdü mümkin olabilecek.

Bunlar konunun global yönleri, daha spesifik sorular da var. Özellikle bu teşviklerin finansmanı nereden sağlanacak? Her ne kadar primlerin desteklenmesi ve fiyat istikrarı fonundan finanse edileceği belirtilmişse de piyasada TL darlığı herkesce biliniyor. Bu durum hazine ve Merkez Bankası kaynaklarının zorlanması ile sonuçlanır. Enflasyon artışı kaçınılmaz olacak. Ayrıca iç talebin yüksek olduğu mal gruplarına verilen yüksek primler, bu malların fiyatlarının artmasına neden olacak.

Dr. Mustafa Pirili

aldiği paraların nereye gittiği hususu kamuoyunun merak haline geldi. Bankaların kredi verme şartları ve uyguladıkları faiz incelendiği zaman kaçınıldığı ve kaybolduğu zannedilen bu paraların adreslerini bulmak kolaylaşır.

Bankalar verdikleri krediye, tahakkuk ettirdikleri faizi devamlı ekledikleri için alınan kredi ile kâğıt üzerinde görülen borç, alanı da verenin de şarttır miktari ulara ulaşmaktadır. Bu faiz politikaları ile hiçbir iş tahakkuk ettirilen faizi karşılayamaz ve ödeyemez. Bunu hem müsteri, hem de banka biliğine göre kumar iki tarafı oynamaktadır. Kumar iki tarafı oynanır gibi gözükmesine rağmen kaybeden ve kazanan başta bellidir. Yani kazanan banka, kaybeden müsteri. Bu % 80-120 oranında faiz yükünü taşıyacak meslek ve iş sahibi Türkiye'de yok. Son 3-5 senedir namuslu vergi ödeme konusunda emsal gösterilen kadın tüccarlarının bu faizle kredi kullandığını varsayırsak, onlar da ödedikleri vergi ile büyük iş adamlarımızın övünmelerini sağlayamazlar.

Bankaların kendi yaratıkları ve yine kendilerinin zap tedemediği atıaptan şakayette haklarının olmaması lazımdır. Kredi alanın yönetimi bozuk, yeteneği sınırlı, aldığı parayı çarçur etmesi eleştiriliyor da. Kredi verenler hâlâ niçin peygamber muamelesi görüyor? Taşa topraga ipoteğe kredi verme yerine, projeyi kredilendirmeyi reddedeksin, suni şekilde yaratığın târmaları, ellerindeki gayrimenkul tapusunu adeta gaspetmek için kredi vereceksin, sonra da piyasada yaratığın anası, ekonomiye ödediği tâtarayı bankacılardan başan belgesi haline getireceksin. Bankacılık sektörü Türkiye'de bugünkü çarpık ekonominin hem mirası hem de tek sâmûrucusu olmuştur. Ekonomisin içinde bulunduğu darboğazı ve açması tek tarafı olacak illas edene ve illaslara yüklemek bugünkü bankacılık sistemini haklı olmadığı şekilde ödüllendirmek demekler.

İllas edenlerin alındıkları krediyle nerede sakladıklarını merak edenler bankaların ellerindeki pâha biçimde binaların ve arsaların nasıl bankalarca ele geçirildiğini araştırırlarsa sordukları suların cevabını tapu kayıtlarında bulurlar.

Muratza Çelikel

Cruzado Zor Durumda

Brezilya Latin Amerika'nın bu 'dev'inin hem iktisadi hem de siyasi plana bir mucize içinde olduğu, geçen 1987 yılında çok yaygın hale gelmeye, tarattır için tabiileşeceğine bekleniyordur.

İllas ettirilen şirketlerin kredi olarak

Brezilya dünya tâti su potansiyelinin dörtte birine sahip. Ormanlarında bütün dünyaya dört yüzyl yelecek kadar demir var; muazzam boksit, nikel, bakır ve kereste yataklarına hentz dokulmamış. Yüksek teknoloji endüstrileri ve ekonomisinin dânyâda sekizinci olmasıyla illîhar ediyor. Brezilya ekonomisinin gelişme hızı yüzde 8, artan ihracat 12 milyar dolarlık bir ticaret fazlası getiriyor. İşsizlik ve dış borçları da 1980'den beri en düşük seviyeye gelmek üzere.

Madalyonun ikinci yüzünde ise zenginler ve yoksullar arasında gün geçtikçe açılan bir uçurum var. Brezilya halkın üçte ikisi yoksulluk içinde yaşıyor. Aşılık inanılmaz derecede kötü sağlık koşulları ve çocuk ölümleri, çok düşük okuma yazma oranı Brezilya'da toplumsal koşullar durmadan patlama noktasına gidiş gelmesine yol açıyor.

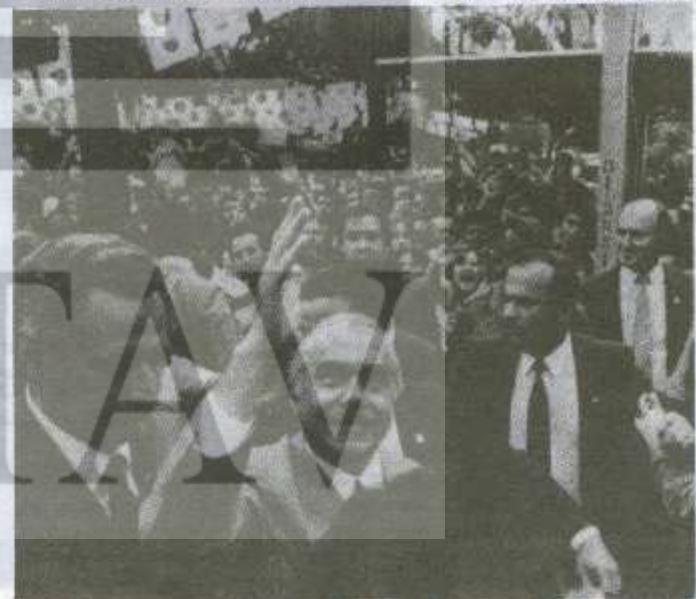
Ve bu bıçak sırtındaki ülke siyasi açıdan son derece önemli günler geçiriyor. 21 yıllık taşist askeri yönetimden sonra siyasete kavuşan ülkede geçen 15 Kasım'da yapılan seçimler ülkenin demokratik niteliğini güçlendirdi. Brezilya demokratik Hareket Partisi'nin adayı José Sarney seçimden zaferle çıktı. Brezilya halkı Sarney'in "Cruzado" planını desteklediğini gösterdi. Sarney, Cruzado planını, IMF'nin Brezilya ekonomisine kanıtmamasını engellemek için geliştirdi. 9 ay doluran bu plan, adını terkedilen eski cruzero'nun yerine çıkarılan yeni para birimi cruzado'dan alıyor. Fiyatları dondurulan ve yüzde 250'lik enflasyonu durdurulan bu plan Sarney'in çiçeği burnunda demokrasine de netes aldırdı. Ancak yavaş yavaş zorluklar ortaya çıkıyor, demokratik haklarını uzun süredir ilk defa kullanılan Brezilyalılar da beğenmediğini protesto etmekten hiç kaçınmıyorlar.

Nitekim fiyatların dondurulması, ücretlerdeki yüzde 8'lik artışla birleşince Brezilyalı tüketiciler çığın bir alışverişi turşusuna girdiler. Mallara talebin bu konuç yükselişi satışları yüzde 30 artırdı; pazar talebe yetişemeyince yumurtadan ete, çamaşırдан videoya kadar birçok mal piyasada bulunamaz oldu. Eğer bu tüketim durdurulamazsa enflasyonu geri çekme planları suya düşerdi.

Sarney, büyük tüketici harcamalarını durdurmak için fiyatları serbest bırakı ve bazı satış vergileri koymuştur. Ve binlerce protestocular Brasilia sokaklarında sel gibi aktı. Hükümet binaları ateşe verildi, polis çatıştı, supermarketter yağmalandı. İşçi sendikaları genel grev çağrısı yaptılar.

Demokrasının cilvesi bu.

▼ Jose Sarney. Seçimden zaferle çıktı.

IMF KİMİN HİZMETİNDE?

Dünya ekonomisindeki gelişmeler, tarihin hiçbir döneminde olmadığı biçimde tek bir ülkenin (ABD) ekonomisindeki gelişmelere, bu ekonomiyi yönetenlerin yaklaşım, çıkar ve kaprislerine bağlanmış bulunuyor.

IMF'nin kurulması, II Dünya Savaşı'nın bitimine yakın, 1944 yılında, ABD'ain Bretton Woods kentinde düzenlenen toplantıda kararlaştırıldı. Toplantıda IMFyle birlikte Dünya Bankası'nın da kurulması karara bağlandı ve yeni uluslararası para dizgesinin ana hatları belirlendi. Bu yüzden IMFyi tek başına bir güç olarak değil de, Bretton Woods'da kurulan dizgenin bir parçası olarak değerlendirmek gerekir.

Bretton Woods toplantısına, savaşı kazanan Batılı ülkelerin temsilcileri katıldı. Toplantıya katılan Sovyetler Birliği, daha sonra IMF ve Dünya Bankası'nın kuruluşlarında yer almazdı. O dönemde sömürge olan az gelişmiş ülkeler Bretton Woods'da temsil edilmeyordu. Bu yüzden, Bretton Woods toplantılarında temeli atılan yeni uluslararası para dizgesinin, zengin Batılı ülkelerin çıkarları doğrultusunda biçimlendirildiğini ileri sürmek, yanlış olmaz.

Bretton Woods dizgesi

I. Dünya Savaşı'ndan önce uluslararası alışverişler, sözde altın esasına bağlı olarak yürütülüyordu. (Sözde diyoruz, çünkü giderek büyuyen uluslararası ticaretin yalnız altın rezervlerine dayanarak sürdürülmesi olanaksızdı. Ticaretin önemi bir bölümü krediler ve altın yerini tutan Sterlin ve Dolar gibi paralarla finanse ediliyordu. Dünya altın rezervlerinin kısıtlı olması, uluslararası likidite sıkıntısına neden oluyordu. Bir başka deyişle uluslararası para arzının büyümesi, uluslararası ticaretin büyümesine ayak uyduramıyordu.)

İki dünya savaşının arasında uluslararası ticaret ilişkilerine, karşılıklı devalüasyonlar ve dış ticaret kısıtlamaları, egemen oldu. Bu kısıtlamalar (kota, gümrük vergisi vb.) ödenli yoğun ve yaygındı ki, uluslararası ticarette bir anlamda takas dizgesine geri dönülmüşti.

Bretton Woods toplantısını düzenleyenler, uluslararası ticarette korumacılık eğilimlerinin yeniden yaygınlaşmasını ve ticaretin bu yüzden aksamasını, engellemeyi amaçlıyorlardı. Bu amaçla, öncelikle, uluslararası ticaretin gelişmesini engellediğine inanılan likidite sorunu çözümlenmeliydi. İkinci olarak, ödemeler dengesi açık veren ülkeler, sorunlarına dış ticaret kısıtlamalarına başvurmadan çözüm bulabilmeliydi.

Bretton Woods, iki soruna da oldukça yarın çözümler getirdi. Uluslararası likidite sorununu çözümlemek amacıyla, uluslararası alışverişlerde altın yerine Dolar'ın, değişim birimi olması kabul edildi. Ödemeler dengesi açık veren ülkelerin sorunlarını çözümlemek konusunda görev, IMF'ye düşüyordu. IMF, bir tür uluslararası merkez bankası işlevini yüklenenecek ve ödemeler dengesi açık veren ülkeye, bir miktar borç verecekti. Ödemeler dengesi açık veren ülkenin dış ticaret kısıtlamalarına başvurarak uluslararası ticaret akışını engelleme, böylece önlenecekti. Öte yandan, açık veren ülke, IMF'nin önereceği ekonomi politikalarını uygulamak zorundaydı. Bu politikalar sayesinde ülke, ödemeler dengesi açıkları vermekten kurtulacak, IMF'den aldığı borçları da geri ödeyecekti. (Kurulan dizgenin Dünya Bankası'nın, proje bazında kredi vermek gibi daha sunlu bir rolü vardı.)

Bretton Woods sonrası

Bretton Woods ile bir masal dünyası kırılıyordu. Bu dünyada uluslararası likidite sorunu yoktu. Ülkeler, kendi ekonomilerini korumak amacıyla uluslararası ticaretin akışını engellemeyeceklerdi. Ödemeler dengesi açık veren ülkeler, izleyecekleri politikalarla bu duruma kısa sürede son vereceklerdi. IMF, ödemeler dengesi sorunlarını aşmasına yardım ettiği ülkelere öyle politikalar önererek ki bu ülkeler, kısa sürede yalnız açık vermek değil, IMF'ye borçlu olmaktan da kurtulacaklardı.

Gerçek, Bretton Woods'da yaratılan masallara elbette uymadı. Bunun iki nedeni vardı:

Birinci neden, uluslararası likidite ile ilgiliydi. Bretton Woods'da uluslararası değişim birimi olarak altın yerine dolar konulmuştu. (ABD, dileyenin elindeki doları altınla değiştirmeyi yükleniyordu). Böylece, uluslararası likidite darlığının önüne geçileceği umuluyordu. Ama ABD, ulusal para biriminin uluslararası para birimi olmasının yaratığı avantajı dünyanın değişik yerlerinde katkıladığı savaşları ve genelde silahlanma harcamalarını finanse etmek amacıyla değerlendirdirince, işler değişti. Uluslararası likidite darlığının yerini, uluslararası likidite bolluğu aldı. (Savaştan sonraki kırk yıl içinde uluslararası rezervler, yaklaşık 10 kat artarak 500

► Yeşil yeşil dolarlar. Bretton Woods'da uluslararası değişim birimi olarak altın yerine konular.

milyon Dolar dolayına ulaştı). İki savaş arasında uluslararası likidite darlığı, uluslararası ticaretin engelliyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, uluslararası para birimi Dolar'ın arzını (kendi çıkışları için) sorumsuzca artırarak, diğer ülkelere enflasyon ihraç etmeye başladı.

Bretton Woods'da yaratılan masal döneminin bir türlü gerçekleşmemesinin ikinci nedeni de şöyle özetlenebilir: Bretton Woods dizgesinde dış ticaret açığı veren ülkeler önce borçlanacak, sonra IMF'nin önerdiği politikaları izleyerek borçlarını kısa sürede ödeyeceklerdi. Uygulamada, borçların ödemesi aşamasına hiçbir zaman gelinmedi. Ödemeler dengesi açık veren ülkeler, yeni açıklar vermek ve giderek artan tutarlıda borçlanmayı sürdürdüler. Çünkü, uluslararası ticaretin Bretton Woods'da öngörüldüğü gibi dengeli bir biçimde yürütülmeli, zengin Batılı ülkelerin işine gelmemiştir. Zengin Batılı ülkelerde üretilen mallar, bu ülkelerde tüketilmiyordu. Bu malları tüketme görevini, az gelişmiş ülkeler yerine getirecekti. Bu da, az gelişmiş ülkelerin sürekli ödemeleri dengesi açıkları vermemeleri ve giderek artan tutarlıda borçlanmaları anlamına geliyordu.

Bugünkü durum

Bugün uluslararası likidite, doların uluslararası para birimi olması yüzünden, her türlü beklenimin üzerinde artmış durumda. Bu yüzden dünya ekonomisindeki gelişmeler, tarihin hiçbir döneminde olmadığı biçimde tek bir ülkenin (ABD) ekonomisindeki gelişmelerle, bu ekonominin yönetenlerin yaklaşım, çıkar ve kaprislerine bağlanmış bulunuyor. Sonuç, içinden çökülmesi giderek olanaksızlaşan bir çelişkiler yumağı. Bir kaç örnek verelim: ABD faiz oranlarını düşürse, doların değeri azalır. O zaman ABD'nin dışsalımları azalır ve ABD ödemeleri dengesi açığı küçülür. Ama, ABD'nin dışsalımları azalırsa, ABD'ye mal satan ülkelerin ekonomileridurgunluğa girer. Ve doların değerinin azalmasıyla, uluslararası rezervlerin de değeri azalır. Ancak, faiz oranları düşmezse, az gelişmiş ülkeler, dış borçlarını ödeme güçlü-

gü içine düşecek; bu da, uluslararası bankacılık krizine neden olacaktır.

Borsuz, dengeli bir uluslararası ekonomik ilişkiler düzenini öngören Bretton Woods dizgesinin kuruluşundan yaklaşık kırk yıl sonra dünya, tarihin hiçbir döneminde görülmeyen büyük bir borç sorunuyla karşı karşıya. Salt az gelişmiş ülkelerin dış borçlarının toplamı, yaklaşık 1 trilyon doları buluyor (2). Bu borçlar, yılda yaklaşık 150 milyar dolar faiz ödemesi gerektiriyor ki bu, az gelişmiş ülkelerin yıllık dış satım gelirlerinin yaklaşık yarısına eşit. Anaparanın ödenmesini artık hiç kimse beklemiyor. Salt faiz ödemelerinin aksaması durumunda, uluslararası bankacılık dizgesi çökecektir.

İşin asıl şaşkınlığı, tüm dünyanın bankacı olması gereken ABD'nin akıl almaz boyutlarda borçlanarak dünyanın en borçlu ülkesi durumuna gelmiş olması. ABD tek başına, az gelişmiş ülkelerin iki katı kadar, yani 2 trilyon dolar borçlu! (3)

Bretton Woods'da kurulan ekonomik düzende ülkelerin, dış ticarette korumacılık yoluyla başvurularını öngöülüyordu. Oysa Bretton Woods'u düzenleyen ülkeler (ABD, AET ülkeleri) bugün korumacılık şampiyonu. Bretton Woods'da, ülkelerin iki savaş arasında olduğu gibi karşılıklı devalüasyonlar yapmaması amaçlandı. Ama, borçlu ülkelere döviz kurlarını sık sık düşürmelerini, bugün IMF öneriyor. IMF'nin, uluslararası ekonomik düzenin borsuz ve dengesiz bir biçimde işleyişini yönetmesi öngörmüştü. Bugün IMF, borçlu ülkelerin faiz ödemelerini sürdürmeleri için düzenlenilen borç anlaşmalarını yönetiyor.

Sonuç

ABD'nin dış borçları Reagan döneminde 1981'den sonra yılda ortalama % 16 oranında arttı. Aynı dönemde ortalama Amerikalı işçi, yaklaşık % 20 oranında yükseltti (4). Bu durum, borçlanmanın, "üretimden fazla tüketimden" kaynakladığı yoldaki sıkı ileri sürülen bir savın, bir anlamda yanlış olduğunu kanıtlıyor. Belki borçlanmanın asıl nedeni, aşırı tüketim değil

de, "üretildiği kadar tüketemek". Örneğin, üretiminin değerini ücret olarak alamayan işçi, çalıştığı işletmenin kantininde borçlanabilir. Ürettikleri hammaddeler ucuz kapatılan az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerin pahalı sanayi ürünlerini alabilmek için borçlanır. Reagan yönetimi, zenginlerden aldığı vergileri azaltır, silahlanma harcamalarını artırır. Artan harcamaları finanse etmek amacıyla zenginlere, bankalara hazine bonusu satar. Amerikan halkı borçlanır.

Borçlanma işleminde alacaklı olanlar sermaye sahipleri. Demek ki borçlanma, sermaye sahiplerinin yararına. Ama borçlanmanın bu denli artması, genelde sermayenin yararına değil. Çünkü her an patlaması beklenen bir "borç ödememe krizi" yalnız bankalar değil, tüm kurumlarıyla kapitalist ekonomilere zarar verecektir.

IMF'nin görevi, serbest piyasaya ekonomileri arasında mal ve para alışverişlerinin dengeli bir biçimde yürütmesini sağlamak. Uluslararası alışverişlerde dengenin sağlanması ve korunması, kapitalizmin yararınaydı. Oysa kapitalizmin yararına olan, her zaman kapitalistlerin yararına olmuyor. Çünkü, kapitalistler, uluslararası ekonomik ilişkilerde dengenin değil de dengesizliğin yaygınlaşmasından, ülke ve kurumları giderek daha fazla borçlandırmaktan çıkar sağlarlar.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde dengi sağlayamayan IMF, bu başarısızlığı ile kapitalizmin değil ama, kapitalistlerin çıkarlarına hizmet etmiş oldu. Bu tutumun, "serbest piyasaya ekonomileri" diye çağrılan dize açısidan yaratacagi olumsuz sonuçları, yakın bir gelecekte izleyeceğiz.

Kaynaklar:

- 1) R. Triffin, *Gold and The Dollar Crisis*, 1961
- 2) Development Forum, Kasım-Aralık 1986
- 3) Fortune, 10 Kasım, 1986
- 4) Cumhuriyet, 23 Temmuz, 1986

"İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, uluslararası para birimi Dolar'ın arzını sorumsuzca artırarak diğer ülkelere enflasyon ihraç etmeye başladı."

▼ Zengin Batılılar bir arada. Uluslararası para dizgesi onların çıkışları doğrultusunda biçimlendirildi.

Türkiye'nin dış ticaret dengesindeki gelişmeler ve yapısal değişiklik

DIŞ TİCARET CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY VAR MI?

Dış ticaretteki gelişmeler, Türkiye'nin dünya işbölümündeki yerini değiştirmeden; ekonominin dışa bağımlılığı devam etti ve dış ekonomik ilişkiler genelde Türkiye'nin zararına işledi.

1980

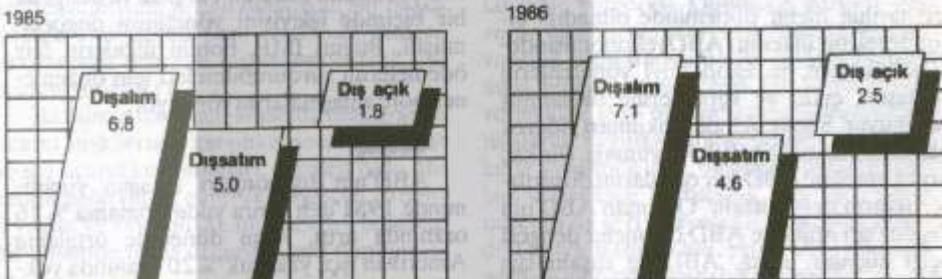
den bu yana uygulanmakta olan iktisat politikalarının temel amaçlarından birinin de "dışa açık liberal uygulama" çerçevesinde dış ticaret dengesini sağlamak ya da en azından açıkları katlanılabılır boyutlara indirmek olduğu sıkça vurgulandı, hâlâ da vurgulanıyor. Dışa açık liberal bir uygulamannın bir tanımı verilmedi; slogan olarak sık kullanılmak yoluya yerleşmesi sağlandı.

Bu yazının amacı Türkiye'nin dış ticaret dengesindeki gelişmeleri ve dış ticarette yapısal bir değişikliğin söz konusu olup olmadığı temel çizgilerle ortaya koymaktır.

Tablo 1 yıllara göre dışsatım ve dışalmış değerlerindeki gelişmeleri gösteriyor.

TABLO 2

DIŞ TİCARET Ocak-Ağustos (Milyon Dolar)

Kaynak: DİE

Tablodan açıkça görüldüğü gibi 1974-85 döneminde dışsatımda, özellikle 1980'den sonra önemli artışlar sağlandı. Ne ki, aynı eğilimin dışalmış değerleri için de geçerli olduğu görüliyor. Bunun sonucu olarak da dış ticaret dengesinin olumlu bir gelişmeci izlememiş anlaşılmıyor. Nitekim 1980'den bu yana dış ticaret açığı 3-3.5 milyar dolarda takılıp kaldı.

Aynı eğilimin 1986 yılı için de geçerli olacağı beklenmektedir. Tablo 2, 1985 ve geçici verilere göre 1986 yıllarındaki gelişmeleri Ocak-Ağustos dönemi yönünden ortaya koymaktadır.

Dış açığın yedi aylık süre sonunda 1985'te 1.8 milyon dolar iken 1986'da 2.5 milyon dolar olduğu görülmektedir. Nitekim dış ticaret dengesindeki bu kötüleşen eğilim, hükümet 1986'nın son aylarında daha önce sıkça vurgulanan "liberal" politikaya hiç uyumlu olmayan önlemler almaya zorlaştı.

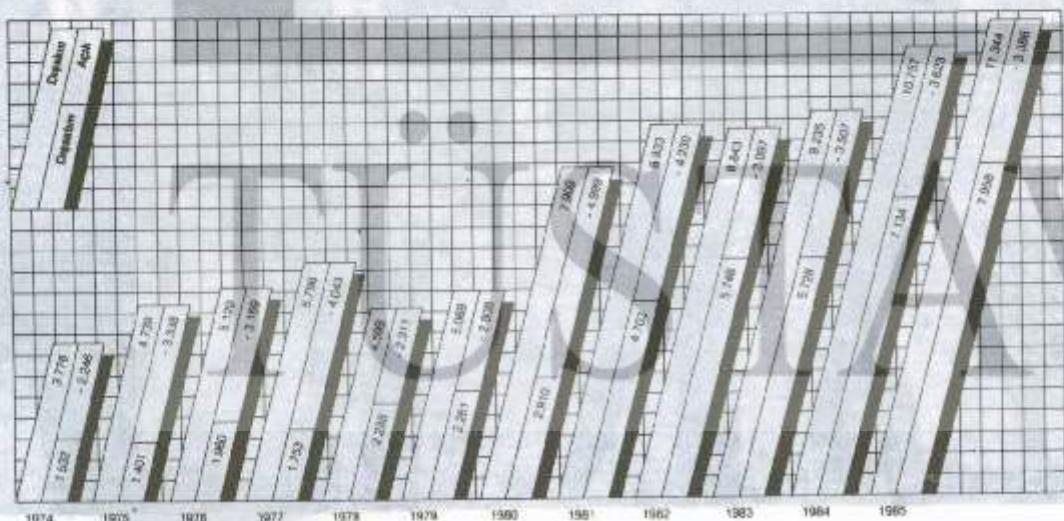
Bize göre dışsatım mevcut yapısı içinde, olagansız olumlu dış ortam, aşırı destekleme ve toplumca katlanılan yüksek maliyetlerle karşın, ulaşabileceğimiz üst sınıra geldi. Dış ticaret dengesinde kalıcı, olumlu bir eğilimin yerleşebilmesi için dış ticaretin yapısının ülke yararına değişime eğilimi içine girmesi gereklidir. Şimdi, Türkiye'nin dış ticaretinde böyle bir yapısal değişmenin söz konusu olup olmadığını bakalım.

Dışsatım

Bir ülkenin dışsatımındaki yapısal değişme, genellikle ülke dışsatımı içinde sanayi kesimi ürünlerinin ağırlığının artmasından hareketle değerlendiriliyor. Bu yaklaşımın temelinde, ülkenin gitgide niteliksiz emek kullanan, emek-yoğun ürün dışsatımından, kapital-yoğun, teknolojik yenilik içeren ürünler dışsatımına geçmesi yatar.

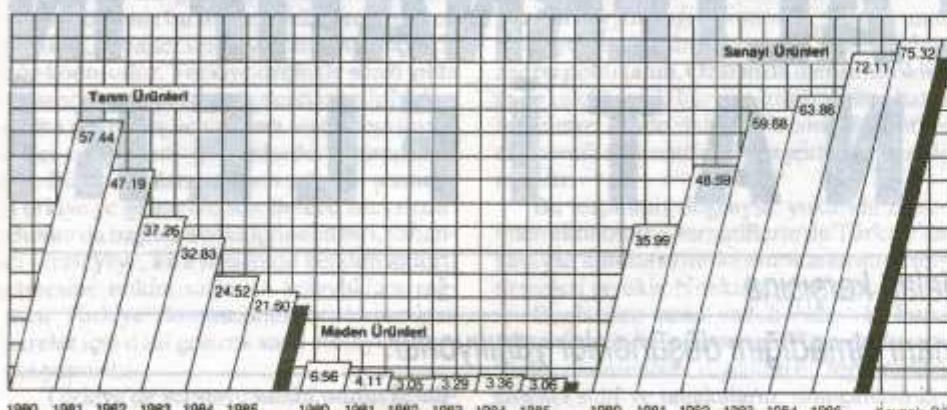
TABLO 1

DIŞ TİCARET (Milyon Dolar)

T A B L O 3

DİSATIMIN MADDE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Tablo 3'te, 1980-85 yıllarında dışsatımın madde gruplarına göre dağılımı yer almıyor.

Tabloya göre Türkiye'nin dışsatımı içinde sanayi ürünlerinin payı 1985 yılında % 75'e ulaştı. Bu durum, ilk bakışta dışsatımda öngörülen yapısal değişmenin neredeyse tamamlandığı ve beklenen düzeye ulaşıldığı izlenimini verebilir. Nitekim bütün resmi yorumlar ve kimi iktisatçıların görüşleri bu doğrultudadır.

Bir ülkenin dışsatımdaki yapısal değişiklik, ülke ekonomisinin genel yapısından soyutlanamayacağına göre, yukarıdaki değerlendirmeden hareketle, "Türkiye sanayi altyapısını kurmuş ve teknoloji ağırlıklı üretime geçmiştir" çıkışmasına gelinebilir! Biz bu kanıda değiliz. Türkiye ekonomisinin genel bir yapı değişikliği ile kapital-yoğun, teknoloji ağırlıklı bir yapıya geçmediği ortadadır.

Ayrıca, 24 Ocak politikalarının genel doğrultusu, Türkiye'nin mevcut yapısıyla dünya işbölümü içinde yerini alması; bunun doğal uzantısı olarak da kapital-yoğun, teknoloji ağırlıklı kesimlerde değil, karşılaşmalı üstünüklerle sahip olduğu niteliksiz işgücü kullanan, emek-yoğun kesimlerde üretimini yoğunlaştırmıştır. Bir yandan emek-yoğun kesimlere ağırlık verilirken, öte yandan dışsatının bilesimi sanayi kesimi yönünde nasıl değişecektir?

Sorunun yanıtı tablo 3'te yer alan sanayi ürünlerini kendi aralarında yeni bir ayıma bağlı tutarak verilebilir. Dışsatımın Madde

Bütün bu değerlendirmelerin ışığında Türkiye'nin dışsatımında yapısal bir değişikliğin söz konusu olmadığını söyleyebiliriz.

Dışalım

Türkiye'nin dışalımı, uzun yillardır, dışa bağımlı, örnek bir az gelişmiş ülke yapısını yansıtıyor. Dışalının bileşiminde sırasıyla hammadde ve yatırım malları ağırlıklarını koruyor, tüketim malları ise son yıllarda bir artış eğilimine girmesine karşın en alt sırada yer alıyor (Tablo: 5).

Hammadde ve yatırım maddelerinin ağırlığı, ekonominin üretim girdisi ve yatırımlar için gerekli donanım yönünden dışa bağımlı olduğunu ortaya koymuyor.

Sonuç

1980'den bu yana Türkiye'nin dış ticaretinin yapısı dışa bağımlı bir az gelişmiş ülke görünümünü yansıtıyor. Ayrıca, bir ülkenin dünya işbölümünde aldığı rolü arka planda tutarak, yalnızca dış ticaretin madde bileşiminden hareketle değerlendirme yapılması yanlıltıcı sonuçlar verebilir.

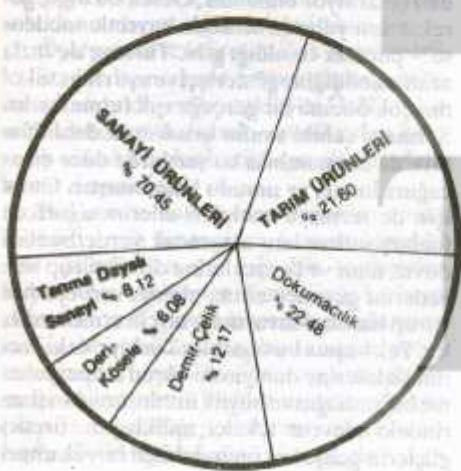
Dünya sisteminde belirli bir yer almaya itilen, dış dinamiklerin etkilerine açık kalan bir ülkenin dış dünya ile ekleme süreci, kendi iç ekonomik yapısının da genel doğrultusunu belirler. Bu süreçte, sanayileşmiş ülkelerdeki yapı değişikliği ile uyumlu olarak az gelişmiş bağımlı ülkelerin de iç ekonomik yapıları ve buradan dış ticaret yapıları değişiklikle ugrayabilir. Ancak bu değişikliğin doğrultusu ve niteliği bu ülkelerin dünya işbölümünde yükledikleri işlevleri ile sınırlı olur.

Nitekim, 1950-60 döneminde Türkiye'nin dışsatımı içinde, tarımsal temelli geleksel ürünlerin payı yaklaşık % 80 idi. Bu pay 1985'te yukarıda da verildiği gibi % 20'lere kadar indi. Bunun yerine tarıma dayalı sanayi ve özellikle tüketim sanayii ürünlerin paylarını artırdı. Ama bu gelişme, Türkiye'nin dünya işbölümündeki yerini değiştirmedi; ekonominin dışa bağımlılığı devam etti ve dış ekonomik ilişkiler genelde Türkiye'nin zararına isledi (Örneğin, 1980'den sonra hızlanan dış ticaret hadlerinin Türkiye zaraına bozulması)

* Osman Küçükahmetoğlu *Ürün Devreleri Analizi ve Türkiye Üzerine Bir Deneme Yayımlanması* Doktor Tezi, İstanbul 1986.

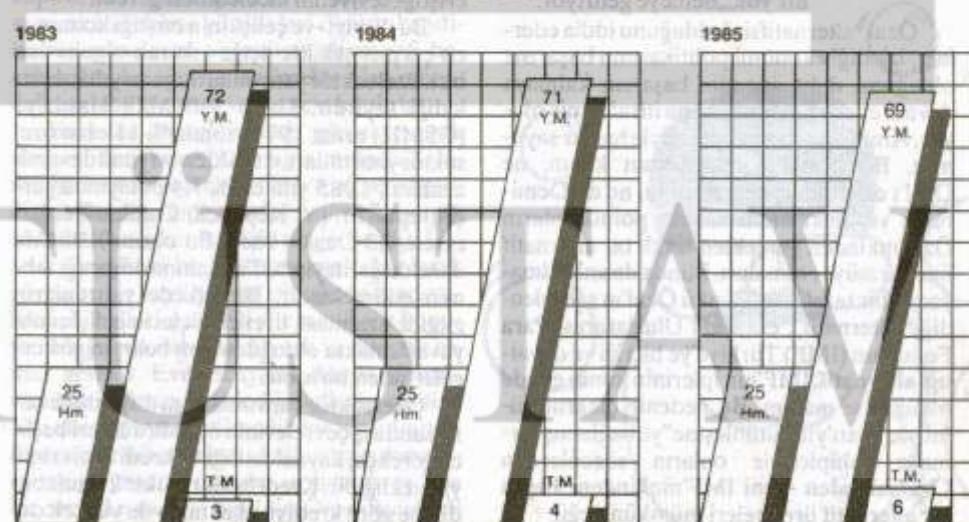
T A B L O 4

1985 YILI KESİMLER'E GÖRE DİSATIMIN DAGILIMI

T A B L O 5

DİŞALIMIN MADDELERE GÖRE DAĞILIMI (%)

“YEGÂNE ALTERNATİF”İN ALTERNATİFLERİ

Özal'in "alternatifsiz alternatif" iddiaları karşısına

"halk ekonomisi" ni çıkarmanın zamanı olmadığını düşünenler varılıyolar.

şbaşına geldiğinden bu yana Başbakan Özal, izlediği ekonomi politikasının "alternatifsiz" olduğunu iddia ediyor. Bir hayli iddialı bir "iddia". Burjuva politikacılar, genellikle kendi politikalarının ülke için **en uygunu**, **en iyisi** olduğunu iddia ederler. İcraattarımı da diğerlerinin minkile kriyaslawayarak savunurlar. Aslında Özal'ın "iddialı iddia"nın püf noktası da bu "savunma" olgusu galiba. Özal'ın kendisinin dahi, izlediği ekonomi politikasının **iyi olduğunu** savunması mümkün değil. Çünkü bu politikanın somut sonuçları ortada. Gitgide yoksullaşan geniş emekçi yığınlarının memnuniyetsizliği bir yana, şimdide de bir hiçbir muhafazakâr politikacı işçelerinin bu ölçüde sıkıyortlarına maruz kalmasının onu da "öteki" yapar.

n
ışan ve
la birini
toplam
risını ele
r."

Ozal "alternatifsiz" olduğunu iddia ederken, izlediği ekonomi politikasının başarısız olduğunu, daha önemlisi başarısız kalmaya devam edeceğini bir bakıma itiraf etmiş oluyor. Ama bu noktada bütünlüğüyle haksız sayılmaz. Böyle olduğunun somut kanıtı, ne Ozal'ı eleştiren iş çevrelerinin, ne de Demirel'in ve öteki muhafazakâr politikacıların Ozal'inkinden gerçekten farklı bir alternatif öne sürmeyi olmaları. Bunda da anlaşılma-yacak bir taraf yok. Çünkü Ozal'in sahiplendiği "alternatif", esasında Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Türkiye'ye bütçigi ve dayat-tığı alternatif, IMF'nin iplerinin kimin elinde olduğu ise malum. Bu nedenle çıkarımı tü-müyle "Batı'yla bütünlleşme" ye bağlanmış ser-maye sahipleriyle onların sözcülerinin Ozal'inkinden -yani IMF'ninkinden- başka bir alternatif üretmeleri mümkün değil.

Aynı kefeye konulmasalar bile sosyal demokratların da farklı bir alternatif üretmemeleri ortada. Çünkü onlar için de "Batı'yla bütünleşmek" esas amaç. Bunun Türkçesi, ekonominin bağımlı ve geri yapısının sürmesine en azından razı olmak. Onun için de sosyal demokratların ekonomi için önerdikleri, ya alternatif sayılacak palyatif tedbirlerden ileri gidemiyor, ya da somut muhtevaları belirlenmemiş, nasıl hayatı geçirilecekleri açılığa kavuşturulmamış soyut ve dolayısıyla inandırıcı olmayan temenniler ve ütopyalar olarak kalıyor.

Ozal'ın "alternatifsiz" olduğu iddiasının konumuz açısından esas önemli olan yanı, bu iddianın bir gerçeğe, Türkiye'nin emperyalist metropollere bağımlı, geri yapıdaki kapitalist ekonomisinin **sifiri tüketmiş**, olduğu gerçekine işaret etmesi. Öyle bir ekonomi politikası ki, istikrar adına devamlı istikrarsızlık üretiyor, istikrarsızlığı müzminleştirip ekonominin geri yapısını taşlaşıyor; ama bu politikanın başka alternatifi de yok!. Öyleyse mevcut ekonomik düzen toptan iflas etmiş demektir.

Nitekim olan da budur. Bu gerçeğin sermaye sahibi sınıf açısından acı bir şekilde kendini aşağı vuran kanıtı, gelişkin kapitalist ülkelerinkilerle Türkiye ekonomisi arasındaki uçurumun devamlı büyümesi sonucu, çok özlenilen "Batı'yla bütünlüğmek" hedefinin asla ulaşılmayacak bir hayal haline gelmesidir.

Tabii meslenin bilimsel görüş açısından yerli yerine oturtulabilmesi için, üretici güçlerin gelişmesiyle mevcut üretim ilişkilerinin aynı şeyin hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerinin- karşılık du-rumlarının ve bunlar arasındaki çelişkinin eristiği seviyeden incelenmesi gereklidir.

Bu ilişkisiyle -ve gelişimin eriştiği konumundan- çarpıcı şekilde açığı çikaran olgulardan biri, özel sektör yatırımlarının son yıllarda izlediği seyirdir. Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) oranı 1979 yılında % 11 olan özel sektör yatırımları, o tarihten bu yana devamlı azalarak 1985 yılında % 7,4 dolayında gerçekleşmiştir. (Y. Kepenek, *Cumhuriyet* gazetesi, 23 Ocak 1985). Bu oranın 1986'da daha da gerileyip % 7'nin altına düşeceğini tahmin edilmektedir. Bir ülkede yatırımların gitgide azalması, üretici güçlerin gelişiminin yavaşlamakta olduğunun en belirgin göstergelerinden birisidir.

Özel sektör yatırımlarının düşüklüğü konusunda iş çevrelerinin öncü sürdürdükleri başlıca gerekçe, kaynak kısıtlığı ve kredi faizlerinin yüksekliğidir. Kredi faizleri yüksek tutulabilidine göre krediye olan talep de yüksek de-

mektir. Öyleyse Türkiye'de aleniyet ve resmiyet kazanan toplam yıllık tasarrufun yatırımlara aktarıldığını kabul etmek gerekir.

Gelir dağılımında adaletsizlik

Ote yandan, son defa 1973 yılında yapılan gelir dağılımı istatistiklerine göre, Türkiye'de en yüksek gelire sahip ve toplam ailelerin % 10'unu oluşturan kesim milli gelirin % 40,7'sini ele geçirmektedir. O tarihten bu yana gelir dağılımındaki adaletsizliğin daha da bozulduğu doğrultusunda kesin kanıtlar var. Örneğin ücret ve aylıkların -gelir şekli bu olan ailelerin ezici çoğunluğu alt ve orta gelir dilimlerine mensupturlar- milli gelir içindeki payı 1979'da % 33 civarında iken 1985'te % 20'nin altına düşmüştür. (Dünya gazetesi, 29 Ocak 1986, Cumhuriyet gazetesi 23 Şubat 1986). Düşüm dergisinin Temmuz 1985 tarihli sayısında yer alan bir yazida % 10'luk en yüksek gelirli aileler grubunun 1983 yılında toplam gelirin % 48,6'sına sahip oldukları tahmin edilmektedir. Kisacası, bugün Türkiye'de en varlıklı ailelerden oluşan ve nüfusun yaklaşık onda birincisi tekil eden kesimin, toplam milli gelirin en az yarısını ele geçirdiği bir gercektir.

Toplumun geri kalan % 90'ının yıllık ta-sarrufunun sıfır olduğunu, devletin kendi ta-sarruflarından özel sektör'e hiç fon aktarma-dığı ve özel kesimin yıllık % 7'yi bulmayan yarımının tümüyle bu % 10'luk aile grubu-nun gelirlerinden finanse edildiğini farzetsék bile, geriye kalan ve toplam milli gelirin yak-laşık % 43'ünü oluşturan bir miktar tümüyle bu kesim tarafından tüketiliyor demektir. Ailelerin % 10'u, bu % 43'lük milli gelir payı-nı tümüyle tüketmiyorlarsa -ki böylesi hem mevcut duruma daha uygundur, hem de da-ha akla yakındır- bunun belirli bir bölümü al-tına, dövizle vb. tere tahvil edilerek dólaşım-dan çıkarlıyor olmalıdır. Gerek bu olgu, ge-rekse son yıllarda biraz da hayretle -neden- se? - parmak basıldığı gibi, Türkiye'de hızla azan alabildiğine gösterişçi ve aşırı lüks tü-keçtim çok önemli bir gerçeğe ışık tutmaktadır. Sermaye sahibi sınıfın kendisinin dahi Tür-kiye'de ekonominin bu şartlarda düzeye çıka-cağına inancı ve umudu kalmamıştır. Onun için de sermaye sahipleri ellerinde biriken fonları yatırımlara aktaracak yerde bunları döviz, altın ve benzerlerine dönüştürüp ser-vetlerini güvence altına almayı ve/veya har-vurup harman savurmayı tereih etmektedir-ler. Tek başına bu olgu bile Türkiye'deki üre-tim ilişkilerine damgasını vuran emperyaliz-me bağımlılığının ve büyük üretim araçları üz-erindeki mevcut tekeli mülkiyetin, üretici güçlerin gelişmesi önündeki en büyük engel

olduklarını açığa çıkarmakta, Özal'ın "alternatif alternatif"ının Türkiye ekonomisinin iflasının tescilinden başka anlamda gelmediğini bir kere daha gözler önüne sermektedir.

Vardığımız bu sonucu pekişiren benzeri bir olgu, yabancı sermaye yatırımları için de söz konusudur. Türkiye özellikle son 6 yılda yabancı sermaye için son derece cazip bir konuma getirilmiş ve yabancı sermayeyi teşvik edici olağanüstü girişimlerde bulunulmuştur. Bütün bunlara rağmen yabancı sermaye Türkiye'ye gelmekte son derece isteksizdir. Bunun da başlıca nedenlerinden biri, yabancı sermayeye, kısa dönemde kendini amorti etmesine imkân sağlayan kolaylıklara rağmen Türkiye ekonomisinin böylesine kısa süreler için dahi gelecek vaad etmeyen mevcut yapısıdır.

Türkiye'de sermaye sahibi sınıfın kendisinin, kendi düzenine sahip çıkmayan tutumu, bir yandan da finans kapital zümresinin önemli bir bölümünün üretim sürecinin bir bakıma dışına düşmüş, "kupon kesiciler" konumuna gelmiş olması olgusundan kaynaklanmaktadır. İşte bu nedenle Türkiye'de ekonominin hemen hemen herkes tarafından kabul edilen alabildiğine tekelleşmiş yapısı, bu yapı üzerinde şekeiten alabildiğine bireyselleşmiş mülkiyet ilişkileri, üretimin gitgitide sosyalleşmesi sonucu, üretici güçlerin gelişiminin başlıca ayak bağı haline gelmişlerdir. Dolayısıyla, üretici güçlerin serbestçe serpilip gelişmesi, yanı Türkiye ekonominin gerçekten önünün açılabilmesi için büyük üretim ve dolışım araçlarının bireysel mülkiyet dışına çıkarılmalarından başka çare yoktur. Ancak böylesi stratejik bir hedefin gerçekleştirilemesiyle ekonominin geri bir seviyede, bir bakıma donmakta olan yapısını köklü değişikliklere ugratmak mümkün olabilir. Bir süreç boyunca sosyalist ekonimiye doğru ilerleyen, kapitalist pazarın değil, halkın ihtiyaçlarını giydürücü motif olarak kabul eden bir ekonomi politikası dışında, Türkiye ekonomisine uzun vadeli bir çözüm getirmek imkânsızdır.

Taktik program

Türkiye ekonomisi için bir anlamda kâr amacı olacak ve tarihinde görülmüş bir hızla gelişme usku açacak olan bu ekonomi politikasının bugünden yarına uygulamaya konmasına, içinde bulunduğu ortamın, en azından subjektif şartları elvermiyor. Ne ki, **taktik bir programla** da, Türkiye'de üretici güçlerin üzerine abanmış, onları bir cendere gibi sikan mevcut üretim ilişkilerini gevşeterek, somut ifade ederse, ekonomi politikası ABD'nin güdümündeki kuruluşların diktetmesini önlüyor ve tekellüleri gerileterek, geçici bir süre için de olsa üretici güçlerin soluklanmalarını sağlamak mümkündür.

Oyleyse mevcut üretim ilişkilerini ebedileştiren ve bu nedenle üretici güçlerin gelişmesini alabildiğine köstekleyen Özal'ın ekonomik alternatif dışında, onunkinden kategorik olarak farklı olan iki ayrı alternatif daha var demektir.

Böylesi de son derece doğaldır; çünkü Türkiye sınıfı bir toplum, hem de karşılıklı sınıf çıkarlarının çatışığı bir toplumdur. Böylesi bir toplumun tümünün çıkarlarını aksettiren, antagonist konumlu sınıfların çıkarlarını birlikte savunan bir ekonomi politikası olamaz, böylesi bir iddia eyanının tabiatına ters düşer. Ama hiçbir burjuva politikacı çıkış da uyguladığı politikanın sadece kendi sınıfının -ve diğer egemen zümrelerin- çıkar-

larını kolladığı "bönlüğünü -isterseniz cesaretini- göstermez. Aksine onlar kendi politikalarının "milletin bütünü" çıkarlarını yansıtmasını iddia ederler. Onun için de Özal'ın uyguladığı ekonomi politikasının Türkiye için "yegane alternatif" olduğu iddiası, bu politikanın, Özal'ın da mensubu olduğu tekeli büyük burjuva zümresinin -hatta bu zümre içinde dahi bir kısım çevrelerin ekonomik alternatif olduğunu şeklinde anlaşılır.

Bu tespitimiz doğruya, yukarıda zikredilen ekonomik alternatiflerin de Türkiye'de yaşayan kim varsa herkesin çıkarlarını aksettirmeleri gereklidir. Nitekim öyledir de.

Bunlardan uzun vadeli olanı -ki buna "demokratik halk ekonomisi" ya da kısaca "halk ekonomisi" diyebiliriz- toplumdaki emekçi sınıf ve tabakaların, tüm çalışan insanların çıkarlarının somutlandığı, savunduğu ve hayatı geçirildiği bir ekonomi politikasıdır. Bu ekonomi politikası, ekonomideki tekeli kapitalist yapıyı, üretici güçlerin gelişmesinin önündeki başlıca engel olarak gördüğü için tekeli mülkiyet ilişkilerinin kaldırılmasını öngörür. Dolayısıyla da finans kapital zümresinin çıkarlarını kollamaz, aksine bu çıkarların karşısındadır. Ohalde halk ekonomisi alternatif ilk başta emekçilerin çıkarlarını savunur ve tekeli sömürgeyi ortadan kaldıracağını açıkça ilan eder.

Bu "açık" olma olgusu ne bönlük, ne de ceset işi. Burjuva politikacı savunduğu sınıfın çıkarlarını, "bütün milletin çıkarı" retorigi altında kamufla etmek zorunluğunu duyar. Çünkü savunduğu sınıf çıkarları topluma çok küçük bir azınlığın çıkarlarıdır. Bunu açık açık yaptığından geniş yığınlardan tepki göreceğini ve dolayısıyla politikasını izlemekte büyük zorluklarla karşılaşacağını bilir.

Halk ekonomisinin sahibi

Sosyalistler için ise böyle bir sorunun olmadığı besbellidir. Üstelik bu konuda açık olmak, savunulan ekonomi politikasının kimlerin yararına olduğunu, kimlerin ise olmadığı son derece köşeli ve net bir şekilde ortaya koymak, ileri sürülen alternatifin başarı kazanabilmesi için olmazsa olmaz bir şarttır. Çünkü "halk ekonomisi"nin esas sahibi işçilerdir, diğer emekçilerdir, çalışan kitelerdir. Böyle bir ekonomi gerçekleşeceğe aynak ve ancak bu toplum kesimlerinin doğrudan katılımıyla, bizzat onların ellerinde, onların örgütlü çabalarıyla gerçekleştirilebilir. Emekçi yığınlar ise neyin ne olduğunu açık seçik kavradıkları, kendi çıkarlarıyla finans kapital zümresinin çıkarlarını bağdaştırmayı imkânsızlığını gördükleri ölçüde kendilerinin çıkarlarını aksettiren alternatif benimseler, bu uğurda verilmekte olan mücadelede daha bir sevk ve inançla katılır.

Buradan da anlaşılabileceği gibi ekonomik alternatifler birer "kalkınma metodu" olarak görünen anlayışlar son derece sağlam ve vüerdürler. Bu, üzerinde durduğumuz ekonomik alternatiflerin her üçü için de geçerlidir. Üstelik sosyalizm bir kalkınma metodu olarak görünen bir hayli yaygın olduğu için, sosyalist özü halk ekonomisi alternatifin söz konusu olduğunda daha da duyarlı ve dikkatli olmak gereklidir. Evet, sosyalist dünya görüşünün ana hatlarını belirlediği halk ekonomisinin, ekonomiye görülmüş bir ivme kazandıracığı ve ülkenin hızla kalkınma yoluna gireceği doğrudur, ama bu uygulama sadece bir metod meselesi değildir. Oyle olacak ol-

saydı, Türkiye'nin kalkınmasını samimi olarak isteyen politikacılar -isterlerse burjuva kimlikli olsunlar- yaparları bir kalkınma programı ve ekonominin ehlî bir teknisyenler kadrosunun eline teslim ederler, olur biterdi. Böyle olunca da ne tekeli üretim ilişkilerine son vermeye gerek kalırı, ne de ekonominin metropollerde bağımlılığını ortadan kaldırırı.

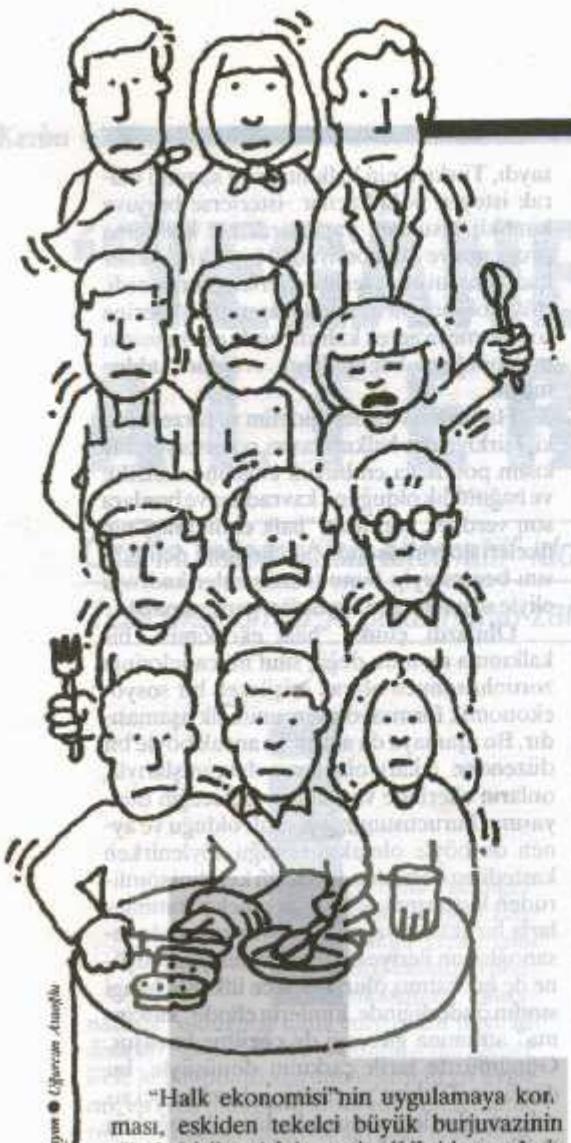
Hatta daha da ileri gidelim ve farzedelim ki Türkiye'nin kalkınmasının çok isteyen bir kısım politikacı en büyük engelin tekeliçilik ve bağımlılık olduğunu kavradılar ve bunlara son verdiler, sonra da "halk ekonomisi"nin ilkeleri doğrultusunda bir ekonomi politikasını benimsiyip bunu teknisyenler kadrosu eliyle uygulamaya koydular, gene olmazdı.

Ölmazdı, çünkü "halk ekonomisi" bir kalkınma metodu değil, sınıf mücadeleinin zorunlu sonucu olarak erişilecek bir sosyo-ekonomik formasyondur, onun ilk aşamasıdır. Bu aşamaya da ancak ve ancak böyle bir düzenden çıkarı olanların davranışlarıyla, onların ellerinde varılabilir. Geleceğin dün-yasının kurucusunun işçi sınıfı olduğu ve ayne de böyle olmakta olduğu söylenilen kastedilen de budur. İşçi sınıfı kendini sömürenler kurtarmak için diğer emekçi katmanları birlikte davranışken, aynı zamanda insanlığın ileriye doğru devinen yürüyüşe de hız katmış olur. Böylece ülkenin hangi sınıfın önderliğinde, kimlerin elinde "kalkınma" atılımına gireceği de çözüm kavuşur. Günümüzde tarih çarkının dönüşüyle, bu dönüşün Türkiye'ye çizdiği gelecekle işçi sınıfının çıkarları sonuna kadar çatıştığı için "halk ekonomisi" alternatifinin hayatı geçirmesinin ve ülke kalkınmasının motor gücü işçi sınıfı olmak zorundadır.

Eşitlik nerede?

"Halk ekonomisi"ne burjuva çevrelerin yönelikleri başlıca itirazlarından biri bu ekonomi politikasının "büyümeci değil bölüşmeli" olduğu, bu nedenle zaten kalkınmamış bir ülkede "zenginlikte değil yoksullukta eşitlik" getireceği iddiasıdır.

Varlık kesim ile yoksulların arasındaki uçurumu alabildiğine derinleştirerek yoksullukta eşitliği asıl sağlayan mevcut ekonomik dönemin kendisidir. Bugün nufusun %90'ından fazla toplam milli gelirin sadece yarısını paylaşmak zorunda kalyorsa, bundan daha eşit dağıtılmış bir yoksulluğa erişmesi zayıf ihtimaldir, o da olsa olsa mevcut "Özal alternatifinin" sürmesiyle mümkünür.

İlham Yılmaz • Ufukcan Atılgan

"Halk ekonomisi"nin uygulamaya korması, eskiden tekeli büyük burjuvazinin elinde biriken kârların şimdi iktidara gelmiş olan emekçilerin tasarrufuna aktarılması demektir... Tekeli kârların %10'luk en yüksek gelir seviyeli aileler grubunun sahip olduğu %50'lük milli gelir payı içinde önemli ağırlığı olduğu kesindir. Üstelik "halk ekonomisi" uygulayacağı köklü vergi reformuyla bu kesimdeki yüksek gelirleri de sınırlayacaktır. Büyük üretim ve dolaşım araçlarının millileştirilmeleri ve vergi reformu uygulaması sonucunda, %10'luk aile grubunun eline geçen milli gelir payı %50'den öneğin %20'ler civarına dahi indirilse (orta ve küçük boy kapitalist işletmeler varlıklarını koruyacakları için bu kesimde ortalama gelirin Türkiye ortalamasının başlangıçta iki katı civarında olabileceğini varsayılmamız makuldür) %30'luk bir milli gelir payı iktidarın elinde kahr. Bunun, diyalim yarısı emekçilerin gelirlerine aktarlsa, -yoksullüğün öni bir günde alınamayacağına göre refahta eşitlik hemen sağlanmış olmaz ama- yine de emekçiler bugünden daha iyi geçinme şartlarına kavuşmuş olurlar. Ama daha önemlisi %30'luk payın geriye kalan yarısının yarımına aktarılmasıdır. İşte o zaman, devlet işletmelerinin tasarruflarıyla birlikte %30'lara varacak yarım oranlarıyla, Türkiye ekonomisinin geçmişinde hiç rastlanmadık bir büyümeye temposu içine girmesi mümkün olabilecektir. Aslında "halk ekonomisi" Türkiye'nin aynı zamanda hızla kalkınmasını sağlayacak daha başka güçlü məkanizmalara da sahip olacaktır. Ne var ki verdiğimiz basit ve kolayca kavranabilir örnek dahi, gerek Türkiye ekonomisinin büyümesinde, gerekse yoksulluk duvarını yıkarak Türkiye insanların refahtan eşit şekilde yararlanmalarında "halk ekonomisi" alternatifinin Özal'ın "alternatifisiz alternatif"inden kat be kat yetenekli ve üstün olduğunu kanıtlar. Hatta mevcut yoksullğun ve ekonomik durgunluğun esas sebebi-

nin uygulanmakta olan ekonomik model olduğu göz önünde tutulursa, "halk ekonomisi"ne yönelik "yoksullukta eşitliği sağlayacağı" iddiasının mesnetsizliği daha bir açığa çıkar.

Yeni bir toplum düzeni

"Halk ekonomisi" hiç kuşkusuz büyük üretim ve dolaşım araçlarının özel mülkiyetten çıkarılmasını ve ekonominin emperyalist metropollere bağımlılığına son verilmesinden ibaret değildir. Bunlar "halk ekonomisinin", yeni bir üretim tarzı olarak sahip olacağı yeni üretim ilişkilerinin başlıca karakteristiklerini oluştururlar. Bu karakteristikler "halk ekonomisi"nin, kendini öteki alternatiflerden ayırt eden başlıca tabır yerindeyse "alâmet-i farika"ıdır. "Halk ekonomisi" değişik bir toplum düzeninin, yeni bir sosyo-ekonomik formasyonun ekonomik altyapısını oluşturur. Bu sosyo-ekonomik formasyonun, öteki alternatiflerden farkeden pek çok ekonomik, sosyal, siyasal veğheleri olacıgi besbellidir. Bu formasyon bir bütün olarak ele alıp "tasavvur" edilmişde ve Türkiye'nin somut toprağına bütün boyutlarıyla ayağı bastırılmıştır, "büyük üretim araçlarının özel mülk olmaktan çıkarılacağını ve ekonominin dışa bağımlılığına son verileceğini" söylemek, tek başına fazla bir anlam taşımaz. Zaten Türkiye ekonomisinde devlet sektörünün önemli bir payı vardır ve bunun kapitalist devletçilik olduğunu unutan -ya da unutmuş gözüken- pek çok ileri ve solcu, ekonominin yegane kurtuluş yolu olarak devletçiliğin şampiyonluğunu yapmaktadır. Oysa ekonomide devletçiliğin kime yarayacağı tümüyle bir iktidar sorunudur. Ve mevcut devletçilik kapitalizmin gelişip yerleşmesine hizmet ettiği için de (siz hâkimin iş çevrelerinin bu konudaki timsah gözyaşlarına; nice sermaye sahibimiz bu günlere eriştilerse bunu, devletin yanı sıra devlet işletmelerinin özel sektörde sağladığı ucuz bucaksız imkânları borçludurlar), büyük üretim ve dolaşım araçlarının özel mülkiyetten çıkarıldığı pek de cazip gelmeyebilir. Üstelik kasıtlı olarak sürdürülen karşı propaganda yüzünden -ekonominin aksaklıklarına devlet işletmelerinin günah keçisi edilmesi hem en kestirme yoldur, hem de böylece özel mülkiyet bir daha kutsanmış olur- devletçiliğin yaygın "olumsuz" şöhreti, bu konuda önemli bir handikaptır.

Kolektif mülkiyetin hazırlığı

"Halk ekonomisi"nde, özel mülkiyet dışına çıkarılan üretimi araçlarının bizzat emekçilerin mülki haline geleceği gerçeği de meselenin emekçiler tarafından kavranmasını hemen sağlamaz. Çünkü burada söz konusu olan kolektif mülkiyettir ve bu bireysel mülkiyetten tümüyle farklı, onun *inkarı* olan bir mülkiyet kategorisidir. Binlerce yılın, insanlığında adeta güdü haline getirmiş olduğu bireysel mülkiyetten kolektif mülkiyete geçmenin ne kadar güç olduğunu pratik göstermektedir. Kolektif üretim sürecinde tek tek işçilerin çalışmaları işyerlerini bizzat sahiplenmeleri, mülkiyetin bu yeni yapısını hazırladıp sindirmeleri hiç de kolay olmamaktadır.

Çalışan insanın kolektif mülkiyeti günümüzde sosyalizmin en önemli sorunlarından biridir. Bu yazının kapsamında ele alınması ne mümkündür, ne de yazının böyle bir amacı vardır. Burada dikkat çekilmek istenen, "halk ekonomisi"nde büyük kapitalist işlet-

melerin emekçi halkın mülkiyeti haline getirilmesini ifade etmenin —tek başına— yetersizlidir. Hele Türkiye gibi işçilerin dahi köyle siki ilişkiler içinde bulunduğu bir küçük burjuvalar ülkesinde kolektif mülkiyetin hazırlanması kat be kat zordur. Böyle olduğu için, mevcut üretim ilişkilerinde "halk ekonomisi" altında yer alacak değişikliklerin, hem ekonomik modelin tümünü belirleyen öteki kategorilerle birlikte, hem de —daha önemlisi— bu ekonomik temel üzerinde yükselen yeni toplumsal düzenin bütünsel tasvirinde verilmeleri gereklidir. Böyle yapıldığında kolektif mülkiyet emekçi halkın toplumsal kurtuluşunu tasvir eden tablo içinde daha kavranabilir bir anlama kavuşur. İşçiler, diğer emekçiler, çalışan yığınları, yeni düzenin, bütün veğheleriyle kendi düzenleri, kendilerinin insanca yaşamalarına imkân sağlayacak ve giderek maddi ve kültürel her türlü refahı getirecek düzen olduğunu, böylesinin ancak kendilerinin kollarını sıvamalarıyla, kendilerinin ortaklaşa örgütü davranışlarıyla, bizzat kendi elleriyle kazanılıp gerçekleştirilebileceğini kavradıkları ölçüde, kısacası böyle bir düzene kendilerinin kolektif çabaları sonucu erişilebileceğine kanaat getirdikleri oranda, kolektif mülkiyet de anlaşılmaya başlayacaktır.

"Ekonominin emperyalist metropollere bağımlılığına son verilmesi"nin de böyle bir yaklaşımı ele alınması gereklidir. Yoksas bugünkü alternatifin aslında IMF alternatifini doğrudan söylemek ve "halk ekonomisi"nin politikasının bizzat işçiler, emekçiler tarafından, ülkenin bağımsızlığı doğrultusunda belirleneceğini ifade etmek işçilere, emekçilere somut bir çıkar vaad etmeyeceği gibi, konuya muğlaklaştırılabilir de. Ama bu mesele ekonomik modelin bütünsünde, onu tamamlayan diğer faktörlerle birlikte yerli yerine oturtulduymuş ve siyasi-sosyal üst yapıyla tamamlandımydi ekonomide bağımsızlığın sağlanmasıının emekçi yığınları için ne anlaşılmış olası ortaya çıkar.

Bu yazının amacı "halk ekonomisi" alternatifinin ve onun temelini oluşturacak sosyo-ekonomik formasyonun detaylı bir tablosunu çizmek değil. Başbakan Özal Türkiye için ekonomide kendisininkinden başka alternatif bulunmadığını iddia ediyor. Bu iddiaya şu veya bu ölçüde karşı çıkanların pek çoğu ise —Özal'a hak verdırırcasına— Özal'inkinden yapsal olarak farklı, derli toplu bir başka alternatif sunmakta yetersiz kahyorlar. Ve "halk ekonomisi"nden yana olması gerekenler ise, sanki böyle bir alternatif olduğunu unutmuşcasına suskun kahyorlar. Belki de böylesinin zamanı değil diye düşünüyorlar. Ama yanılıyorlar. Çünkü işçiler, emekçiler, gerçekten kendilerinin olacak, kendi yaratıcı çabalarıyla kurulacak bir dünyayı esas hedef diye belledikleri ölçüde o dunyanın yolunu döşeyeyecek bugünün acı talepleri uğruna kollarını sıvırlar. İşte bu yazıda Özal'inkinden tümüyle farklı bir başka alternatifin, "halk ekonomisi" alternatifinin kısaca "hatırlatmasının" nedeni bu.

Ama gördük, bu kadar da değil. Bir de finans kapital zümresinin egemenliğinin sınırlanılacağı, ekonomide mevcut durumu kıyasla daha bağımsız bir politikanın izleneceği, yine Özal'inkinden farklı bir başka alternatif daha var. Kisaca "reform ekonomisi" adını verdigim bu alternatif de başka bir yazının konusu olacak.

TÜRK-İŞ'TE SINIFI YANILTMAK, YANILTMAMAK

İşçi sınıfının ileri güçleri, sosyal demokratları netlige zorlayabilecek örgütlülükten ve güçten henüz yoksunsa ne yapmalı?

Bu satırlar okurun eline ulaşlığında Türk-İş Genel Kurulu çoktan sonuçlanmış olacak. Ve büyük olasılıkla otuz yıl aşkın süredir konfederasyona egemen olan ve bir gözünü devletten, diğer gözünü işverenden hiç ayırmayan "sendikal aristokrasi" bir kez daha egemenliğini koruyabilecek. Kökleri 1946 yılına kadar uzanan ve temel fonksiyonu, bir zamanlar mensubu oldukları işçi sınıfının çıkarlarını, sermayedar sınıfın peşkeş çekmekten ibaret bulunan bu sendikacılık, konfederasyonun gövde ve tavanına öylesine oturmuş, öylesine kurumlaşmıştır ki ortağın saran "çiruk kokusunu" bir gecede gidermek mümkün olmayacağından.

"Ahırları temizlemek" sadece bir zaman sorunu değil, aynı zamanda bir yaklaşım tarzı, mücadele yöntemi ve ilkeleri sorunudur da. Türk-İş'i bir işçi sendikası yapmak üzere yola çıkanların yapacakları ilk iş, kendilerini net bir biçimde otuz yıllık "anlayıştan" ayırmak olmalıdır. Uzlaşma yalnızca sınıf niteliği kaybolmamış olanlar arasında kurulabilir. Konfederasyondaki iktidar beklenisini sari sendikacılara da kurulacak kombinezonlara yaslamak, bunu bir "uzlaşma" saymak asla beklenen neticeyi vermeyecek, gangsterlere kolunu kapturanların "eli kolu" bağlanacak ve belki de "sol alternatif" ağır şekilde yaramalarına yol açacaktır. O halde Türk-İş'te işçi sınıfının uzun vadeli siyasi çıkarlarını gözetmenlerin ilk bakacakları nokta, ittifak edecileri, uzlaşacakları güçlerin kendilerini gangsterlerden net olarak ayırmayı planlayan, onlarla bir kombinezon için açık kapı bırakıp bırakmadıklarıdır.

Türk-İş'i bir işçi sendikası yapmak için yola çıkanlar elbet siyasi açıdan homojen değildir. Ama bunların ortak noktası sınıfın temsilcileri olma nitelikleridir. Sınıfın temsilcisi olmanın kıstası ise sınıfın çıkarını, hiçbir gereğçile, ne "ulusun" ne de "devletin" çıkarlarına kurban etmemekte bulunabilir. İşçi sınıfı, hem tarihsel deneyimiyle, hem de öğretisiyle farkındadır ki, ya da farkında olmadığı gibi "ulusun, devletin çıkarları" kavramları daima burjuva çıkarlarının birer maskesinden ibarettir. 12 Eylül 1980'ün ertesinde Türk-İş İcra Kurulu'nun teşkilatına yayıldığı bildiri çok tipiktir:

"Türk Devleti'nin bölünmezliği ve ulusu-

muzun refah ve mutluluğu için Türk Ordusu'nun kendi kumanda zinciri içerisinde almaya zorunlu bırakıldığı yönetime el koyma kararı ve uygulamasını serinkanlılıkla ve anlayışla karşılayarak, ülkemizin esenliğine katkıması ve elverişli şartların yeniden doğabilmesi için Türk-İş'e düşen görevleri her zamankinden daha fazla titizlik ve duyarlılıkla yerine getirmeye gayret etmeliyiz, ülke ekonomisinin düzlige çıkabilmesi için üretimi artırmaya mecbur olduğumuzu unutmamalıyız."

Son birkaç satırın altı biz çizdik. İşçiler üretimi artırmaya, yani daha çok çalışmaya mecbur; işverenler de, 24 Ocak felsefesinin mantığına da uygun olarak işçileri daha düşük ücretlerle çalıştırma "mecbur". O halde, işçilerin daha çok sömürülmüşsinin adı "ülke ekonomisinin düzlige çıkabilmesi" oluyor. İşte buna kendi sınıfının çıkarını başka bir sınıfın peşkeş çekmek denir. Başka hiçbir şey değil.

Evet, sınıfın temsilcisi olmanın temel kotası bu. İşçi sınıfının sendikal hareketinin birliği bu asgari temel üzerinde şekillenebilir. Sınıfın içlerigüçleri, sendikal birliği inşa etmeye çalışırken muhatapları olan sosyal demokrat sendikacılardan bu konuta net tavır beklemekte haklı ve buna mecburdurlar. Zaten ancak böyle bir tavır alabilen sosyal demokratlar, otuz kürsü yıllık kokuşmuşlukla herhangi bir "uzlaşma" aramaktan kurtulabilirler.

Ve ancak bundan kurtulanlar Türk-İş'i bir işçi sendikası haline getirme mücadeleinin kaplarını aralayabilirler. Yönetime gelmeye sağ güçlerle oluşturulacak bazı hassas dengelere bağlamak, yönetime gelindiğinde kişiyi bu dengelerin esiri haline getirir, muktedir olmayan bir yönetim yaratır. İşçi sınıfının ileri unsurlarının buna destek ve araç olmaları elbet düşünülemez.

Sınıf çıkarı konusundaki titizlikte anlaşma sağlanmadı, işin bundan sonrası daha kolaydır. Tam bir sendikal demokrasi üzerinde anlaşmak; delega tayin usullerine son vererek her düzeydeki temsilcilerin özgür seçimlerle belirlenmesi; sendika seçme özgürlüğü için referandum hakkından yana olmak; işçi sınıfının sendikal özgürlüklerini genişletmek için genel demokrasi mücadele platformunun diğer hedefleri ile paralellik halinde bir eylem programı oluşturmak...

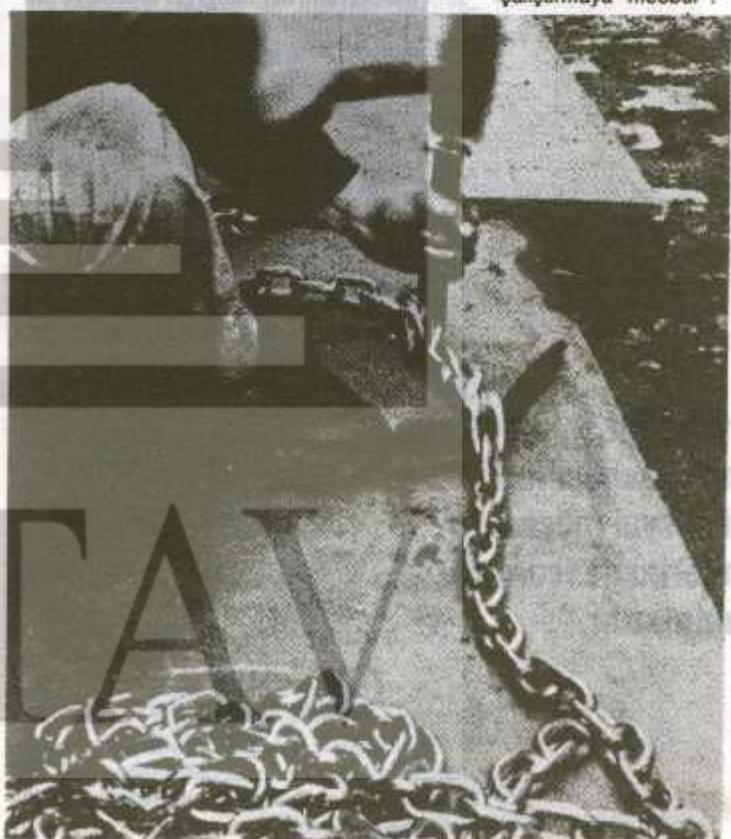
Pekâlâ, eğer bugün bu nitelikte, bu netlikte bir sosyal demokrat sendikal hareket, ve bu harekete önder olabilecek bir sosyal demokrat sendikacı yoksa, sınıfın ileri güçleri, sosyal demokratları bu netlige zorlayabilecek örgütlülükten ve güçten henüz yoksunsa ne yapmalı?

Iki alternatif söz konusu: Gangsterlerin

karşısındaki "kör-topal" sosyal demokrat seçenek, delegelere ve işçi sınıfına, konfederasyonu gerçek bir işçi sendikası yapabilecek bir güç gibi lance etmek, yani sınıfı yaniltmak, ilerde bu politikanın sonuçları ortaya çıkmakla sınıfın güvenini yitirmek. Ya da sosyalistlerin, Genel Kurul'daki sosyalist delegelerin, tüm delegelere ve sınıfı seslenerek konfederasyonun gerçek bir işçi sendikası olması hedefine, yukarıdaki sınıf çıkarı ilkesine titizlikle bağlı ve kendini bu çıkarları baltalayanlardan netçe ayıran bir hareketin uzun erimde, konfederasyona bağlı tüm sendikalarda titiz bir çalışma yaparak ulaşabileceğini anlatmaları. Kestirme yolun olmadığını söylemeleri. Bugün, bu koşulların bulunmadığını, bu yüzden de Genel Kurul'da ortaya çıkan seçenekin bu görevi başarabileceğini değil, haydutların karşısında namuslu seçenek olduğu için desteklenmesi gerekliliğini, sonucun daha uzun vadede alınacağını, sabır, titizlik, ilkelilik ve fedakârlık gerektiği ni anlatmaları.

Evet, Genel Kurul geride kaldı. Ama her şey yeni başlıyor. Temel sorun, olmayacak umullar yaratmadan, her somut olgunun somut adı neye onu kullanarak, süreci uzun erimde işçi sınıfı lehine işleyecek bir yöne, bir kanala çevirmek.

▼ **Kader mi bu?**
İşçiler üretimi artırmaya mecbur, işverenler de işçileri daha düşük ücretlere çalıştırma "mecbur".

Fotoğraf • Mustafa Vural

işçiler demokrasi sorunuyla NEDEN İLGİLEN (M) İYORLAR!

Siyasal demokrasi mücadeleşine ilgi göstermeyen bir sendikacılık yarın belki yine olabilir, ama bugünkü toplumsal koşullarda böyle bir cambazlık ancak panayırlarda para edebilir.

Simdi, bugün, Türkiye'de işçi hareketinin çözüm bekleyen, karmaşık, çok boyutlu sorunları var. Bu sorunları sıraya koymak, birini öbürlerinden soyutlayıp öne almak da mümkün değil.

Bu sadece Türkiye ye özgü bir durum da değildir. Çağımızda yönetici sınıf düzeyine yükselenmiş olması, dünyanın içindeki toplumunun kaderini "doğrudan" yüklenmiş bulunması, işçi hareketinin boyutlarını daha da genişletmiştir. Bunun da ötesinde işçi sınıfı, bilinen bütün uygarlık türlerinden farklı ve daha ileri bir uygarlığın temelini kurmaktadır. Bu uygarlık insanların gelecekteki uygarlığıdır da. İnsana ilişkin olan hiçbir şey işçi sınıfına yabancı değildir ve sadece bu nesnel/tarihsel durumdan ötürü işçi hareketinin kapsamı kucaklanamayacak kadar genişştir.

Evrensel karakteri böylece belirlenen bir sınıf hareketinin herhangi bir ülkede ve ulusal çerçeveye içinde başka türlü şekillenmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, çok "özel" herhangi bir durumda bile işçi hareketinin sorunları yalnızca formüllere bağlanarak çözülemez. En azından yüz elli yıllık bir deneyisel tarih göstermiştir ki, ekonomik, siyasi, ideolojik, ahlaki ve sanatsal, hayatın bütün yönlerini kapsayan, görevleri kendi "özerk" alanında ortaya çıkan ama işlevini ancak bir bütünlük içinde gerçekleştirebilen mücadeleçiler işçi hareketini, sınıfın tarihsel hedeflerine doğru uzanan yol üzerinde harekete geçirebilir.

Su da var ki: üretilmiş her gerçeği, soyut bilgi düzeyine yükselen her deneyi Türkiye'nin somut koşullarında bir kere daha üretmemeksiniz yol katetmek mümkün değildir. Bu, deneyin son söz sahibi olmasından dolayı değil, doğru bilgiye uygun duzen madde gücün her defasında yeniden üretilmesinin sorunlu olmasından dolayı boyledir.

İstatistikler açığını anatabilir mi?

Türkiye'de işçi hareketinin bütün sorularını ve boyutlarını, belii bir sistematik bütünlük içinde irdelemek, son altı yıldır, oldukça yoğun süreçlerinin yarattığı değişimleri

yerli yerine koymak, tartışmaları da içeren geniş çaplı gayretleri gerektiriyor. Ama biri var ki; o, tartışma konularımızın dışında olmasına rağmen, bütün konularımızın temelini, hatta kendisini oluşturuyor. Bu da, işçi sınıfının içinde bulunduğu ve sadece kapitalist sömürü tarafından değil politik olarak da belirlenmiş bulunan maddi hayat şartlarından. İşçi hareketinin genel bütünlüğü içinde hiçbir zaman birinci sıraya yükselmeyen, hatta ilk sıraya alınaması çoğu zaman işçi hareketine zarar veren bu sorun, yani maddi hayat koşulları, istisnai bazı durumlarda, işçi hareketinin öteki bütün boyutlarını biçimlendirir. Türkiye bize göre, işçilerin maddi yaşama koşulları bakımından bu "özel" durumlardan birini yaşamaktadır.

Son yedi yılın ekonomik politikasının işçileri ne oranda yoksullaştırdığı kimsenin meşhulu değildir. İstatistikler tokken de okunabildikleri için "açığın" ne anlamına geldiğini *doğrudan* anlatamıyor olabilirler. "İşçilerin reel gelirleri % 50 düştü" gibi açıklamalar, bir siyasi demeçteki ya da sendika raporundaki yeri ile "uyarıcı" olabilirler. Ancak, bu açıklamanın ifade ettiği gerçek, ilişkin olduğu yerde, yani bizzat işçinin fizik varlığı üzerinde uyarıcıdır.

Sosyal mücadelenin politik, kültürel ve

ahlaki, bilinen ve daha gelişkin oldukları varsayılan bütün biçimlerinin tek bir biçimde, "ekmek mücadeleşine" indirgendiği, kronolojik tarih açısından oldukça eski ama kapitalizm şartlarında sık sık yenilenen bir durumdur. Ekmek en öndedir.

Böyle bir durumu, insan doğallığının, diğer bütün toplumsal kategorileri geride bırakıp kendini, olduğu gibi ortaya koymuş, sosyal mücadelenin işlevsiz kalmış biçim ve araçlarının devreden çıktığı bir ilkelik durumu olarak kavramak elbette mümkün değildir. Ama aynı durumu, burjuva demokrasisinin klasik ölçü ve değerleriyle açıklamak ve onlar aracılığıyla kucaklamak da mümkün değildir. İşçi sınıfının sosyal mücadele tarihine yön veren, onu sahneye çıktıığı günden itibaren belli bir hedefe durmaksızın yelenen bir ilk bilinc vardır ve eğer şartlar "ekmek mücadeleşini", adını aynen böyle koyabileceğimiz biçimde öne çıkarıysa, bu ilk bilince geri dönmekten başka çare yok demektir.

Sendikal mücadelenin özel önemi

Bugün Türkiye'de işçi hareketinin "sendikal mücadele" boyutu, yukarıda sözünü ettiğimiz tarif içine giren şartlardan dolayısıyla bir önem kazanmıştır. Resmi istatistikler açıkladığı için biliyoruz; reel ücretlerde bü-

▼ 15-16 Haziran 1970. Hangi biçimlere dönüşeceği bugünden belli olmayan bir geleneğin deneyimleri.

"En yalnızca anlamda bile 'ekmek kavgası'nın bütün öteki sosyal mücadele biçimlerini de içermesi kaçınılmazdır."

yük düşüşler olmuş, çalışma koşulları kötüleşmiş, iş güvenliği diye bir kavram kullanılmış, kazanılmış, ve uzun bir süre kullanıldıkları için kendilerine "ahsiyet", sosyal haklar kaybedilmiş, sömürü, "uygarkalıların" dışına çıkarık eziplme, horlanma, kolece aşağılanma vb. gibi ilişkilerle bütünüleşerek gerçekleşmiş. Ama açıklanmadığı, hesabı tutulmadığı ve hesabı tutulmaya değer bulunmadığı için biliyoruz; bu ekonomik şartların doğrudan ve dolaylı sonuçları olarak, hangi hastalıklar, işçiler arasında ne oranda yaygınlaşmış, kaç işçi intihar etmiş, kaç umutsuzluğun ve karamsarlığın sürüklendiği olagan dışı eylem ve tutum biçimlerine girmiş, işçi çocukları ve eşleri arasında ölümler yüzde kaç artmış, köylerden kentlere doğru akan aynı yiyecek dayanışması ne oranda fazlalaşmış, işçiler ne kadar daha az protein ve ne kadar daha fazla karbon hidrat ve nişasta tüketiyorlar?... Ve bu ekonomik şartların aynen kalması halinde, uzun vadeli sonuçlar ne olacaktır, işçilerin boyaları kısalıp ortalama ağırlıkları düşecek midir?... Evrensel işçi hareketi için bu ve benzeri koşullar, bilinmedik ve yaşanmadık şeyler değildir. Türkiye işçi hareketi de geçmişte, ölçülerini değişik olsa bile, buna benzer koşulları görmüş ve yaşamıştır.

Koşullar böyle belirlendiginde sendikal hareketin önem kazanması, bu hareketin ekonomik hedefler gözetmesinden, dolaylı olarak, çiplak bir ekmeğin mücadeleinden doğmuş, buna göre yapılanmış olmasındandır. Sendikal mücadele, başka bir dolaylı ifade bijimine gerek duymaksızın, daha temel sorunları, çözümleri ve mülkiyet meselesini işin içine katmaksızın, sadece emek tarafından üretilmiş değerin biraz daha adil paylaşımının pazarlığını ileri sürer. Bu, her şeyi ve toplumun üzerinde oturduğu mülkiyet ilişkilerini altüst etmemektedir, olmak veya olmamak boyalarında bir gerilim yaratmaksızın süren ve çoğu zaman kaybedilen bir mücadeledir. Önemi, işçilerdeki ilk bilinc basamağını sağlamca kurması, onları daha yetkin bir mücadeleye hazırlamasındadır. Bir de şurada: Öyle bir an gelir ki, bir ülkede sigorta şirketleri, tarihi eserleri bile sigortalamazlarken, sermaye sahiplerini grevlerle, işçi hareketlerine ve hatta adını bile koymarak "halk hareketlerine karşı sigortah olmaya" - hem de gazete ilanlarıyla - çağırabilirler. Avni Şerafet sendikalara "buyurun, gücünüz ve cesaretiiniz varsa grev yapın" denmesine de denk düşer. Bu noktaya kadar sıkıştırılmış işçi hareketinin, sendikal boyutu, ister istemez işlev kazanır.

Sendikal harekette tıkanıklık

O zaman bukmak gereki, sendikalar Türkiye'de bu özel kimlikle ortaya çıkabilecekler midir? Herhangi bir yakıştırma, bizim öngördüğümüz ya da sözgelimi on yıl önceki, bizim bildiğimiz kimlikleriyle değil, olmasız zorluluğu olan kimlikleriyle. Maddi ortamın işçileri en kestirme davranışları zorlaştı her durumda sendika bu davranışları kendisidir, vahut bu işçi davranışları sendikanın kendisidir. Sendikalar işte bu kimlikleriyle ortaya çıkabilecekler degildirler, çünkü işçiler, kendilerini, bu sözünü ettiğimiz doğal sınıf kimliğiyile henuz ileri surchilmış degildirler.

Böyle bir bekleniden söz etmek, sosyal ve siyasal, öteki faktörleri gormezlikten gelmek değildir. Sözgelimi, demokrasi, siyasal konjonktür, mevzuat, orgutluluk vb. gibi ölçüler vardır, ancak biz bu ölçülerin dışında

Fotoğraf: Bülent Toprakçı

bir durumun varlığından hareket ediyoruz; sözü bu ölçülerden bağımsız olarak teşekkür etmiş bir işçi sınıfı tabiatına götürmek istiyoruz.

Sendikal hareketin önü iki bakımından tıkanıyor. Önune gerilmiş mevzuat duvarı sadece *mevzuat* değildir, biraz çok yoklandığında bunun siyasal bir güç olduğu kolayca anlaşılır. Böyle olduğu için de, "ekmek mücadele"i daha baştan bir siyasal demokrasi sorunuştur. Siyasal demokrasi mücadeleşine ilgi göstermeyen, bundan bağımsız hedefler günden ve başarı uman bir sendikacılık dün olabilir, yarın belki yine olabilir ama bugünkü toplumsal koşullarda, böyle bir cambazlık ancak panayırlarda para edebilir. Sendikal hareketin önü kendi yapısal niteliğinden ötürü de tıkanıdır. İşçilerin doğal sınıf tabiatıyla bütünleşmiş sendikacılığın üstüne gidilmiş ve üstünde kalmıştır. Başka bir deyişle, tam da böylesi koşullarda işçilerin kendi yasallıklarını dile getirmelerini mümkün kıracak sendikal gelenek, kurumsal etkinliğinden uzaklaştırılmıştır. Bu gelenek, organik bütünlüğü zedelenmiş olarak şimdi Türk-İş çatısı altındaki ve aynı geleneğin daha geniş bir temel üzerinde yeniden inşa edilmesi sürecini yaşamaktadır.

Sendikal hareketin, bugünkü gibi, sözleşme imzalayan bir hareket olmaktan çıkarak, sözleşme imzalatan yetkinliğe ulaşılması, ne kongre sorunudur, ne de bir demokrasi sorunudur. Bu, doğrudan doğruya, işçilerin bizi hali kendi mücadeleleri, sendikal bünyeleri kendilerine uygun bir nitelikle ulaşırımları sorunudur. Daha da açıkçası bu, DISK de yansımalarını bulan işçi hareketi geleneğinin, Türk-İş de varolan aynı geleneğin potansiyel izdüşümü ile, yan yana değil, bir ve aynı hareket olarak varolmayı başaramemesi sorunudur.

Sınıfı bir karakteri dile getiren işçi davranışına Kavel'i, Demirdöküm'ü, Marshal'ı, Rabak'ı vs. de örnek göstermemiz mümkünür. Bütün bunlar, on üç yıl gibi bir süre DISK de somutlanan, şimdi Türk-İş de somutlanması zorluluğu ve mümkün olan, ama yarın hangi kurumsal biçimlere bürüncegi de bugünden belli olmayan bir geleneğin, köklü bir haline dönüşümü deneyimleridirler.

Sendikal hareketin tıkanmış bulunan yollarını içmek, toplu sözleşmeyi düzenlenebilen işlerlik kazandırmak, bu işçi geleneğine

ni "işe el koyması" sayesinde mümkün olacaktır.

Demokratikleşme işçilere bağlı

İşçilerin kendi ekonomik hedefleri için yürütecekleri "aktif" sendikal mücadele, içinde bulunduğu koşullarda "demokratikleşme" sürecine çok az bağlıdır, ama demokratikleşme süreci işçilerin bu mücadelene doğrudan bağlıdır. Demokrasının, gerek sınırlarını, gerçek nitelğini işçi hareketinin elde edeceği kazanımlar belirler ve başka hiçbir şey belirlemez. Demokrasının çapına ve niteligiye uygun bir işçi hareketi değil; işçi hareketinin tarihsel etkinliğine ve yetkinleşme düzeye uygun düşen bir demokrasiden söz edilebilir.

Bu ilişkiye gözden kaçırın, eksik veya terinden kavrayan yaklaşım "Sezar'ın Hakkı"nın burjuvaziye, liberal burjuvaziye, bilimsel-teknolojik gelişmeye, "sivil toplum güçleri"ne ya da orjinal herhangi bir olguya emanet edebilirler.

Bilimsel ideoloji bu nedenle işçilerin önüne demokrasi diye bir olguya formule edip koymamıştır. İşçiler, kendi tabiatları gereği, demokrasi sorunuyla doğrudan ilgilenmezler. İşçiler doğrudan ilgilendiren şey, kendi yasallığını yaratmaktadır. Bu uzun bir süreçte gerçekleşir, bu sürecin değişik safhalarına, farklı demokrasiler tekabül eder; dolaşıyla işçiler kendi tarihsel eylemlerinin zorunu sonuçlarından biri olan demokrasıyla, herkesten daha fazla ilgilendirler. En yahni anlamında bile "ekmek kaygasının", bütün öteki sosyal mücadele biçimlerini de içermesi kaçınılmazdır. Sendikal hareketi, ya da işçi hareketinin başka bir herhangi bir boyutunu, kendi başına bir şey ifade edebilir, kendi çevresi içinde sonuç üretебilir gibi koymak yarlıltıcı olabilir.

Galiba, her şeyi ancak mücadelenin üretebileceğini anlayacağımız bir süreçteyiz. Bu süreçte o kadar çok faktör bir arada ki, birini öbüründen soyutlamak mümkün değil. Ama sadece birini, sadece işçileri o da gelinen noktanın, özellikleri bakımından, ötekilerden soyutlamak ve kendi tabiatı içinde ele almak mümkün olabiliyor. Başlangıç için bu soyutlama çok gerekli görünüyor, bunun üzerine siyasal demokrasi mücadeleşinin bütün sorunlarını sağlamca kurmak mümkün olacaktır.

▲ Tezgâh başında.
Ama son yedi yılda gerçek geliri % 50 düştü.

Av. Nevzat Helvacı
İnsan Hakları Derneği Başkanı

İşkence Üzerine Çelişen Düşünceler

Yetkililer işkence olaylarının "münferit" olaylar olduğunu söylediler.

Kafesde konulmuş tutukluların yüzleri duvara çevrilmiş başları yere bakıyordu. Görevli erlerin komutuna uygun davranışa çalıyorlardı, komuta uymakta gec kalanlar coplanıyordu. Suçlu sayılmaktan da öte bir ezikliğin içine ittilerlerdi. Kışıklıklarına yönelik bu saldırıyı başkalarından duysam inanmakta güçlük çekerdim, ama gözlerimle gördüm. Bu insanlara kim ne amaçla böyle davranışmayı uygun bulmuştu? Emir veren komutanla bular arasında "kishisel bir husus" olabilir, diye düşündüm, kendimi inandırımadım. "Bu kin nereden geliyor acaba" diye sordum kendi kendime. Soru bir süre usulü taklit kaldı. "Bu uygulamaya karşı birileri sesini yükseltmelidir" dedim, beklediğim ses gelmedi. İnsanlığmdan utanıdım.

Yayınçı İlhan Erdost, askeri cezaevinde dövülerek öldürülü Sanık erler, cezaevi müdürü, cezaevine getirilen kişilerin coplanması için emir verdiği söylediler. Davada cezaevi müdürü tanık olarak diniendi. Bir soruya karşılık, "İnkâr ede-

cek değilim, sanıklann belden aşağısına copla vurmaları için emir verdim," dedi övünürcesine. Bu sözler tutanağa geçirdi. Anayasası ve yasalardaki işkence yasağı, cezaevi müdürü için bir anlam içermiyordu. Bu emri uygulayanlar bir adam öldürmüştür. Müdür hakkında soruşturma açılması istendi, ama bir türlü açılamadı. Soruşturma yapacak savcılardan hiç ses çıkmadı. "Kimin hakkında soruşturma açılıp klinin hakkında açılacağı konusunda bilgi eksikliği var galiba" diye düşündüm. Başkalarına da sorudum, düşündüğümün doğru olduğunu anladım.

Sanıklar duruşmaya getirildiler, sorgularına başlandı. Tüm sanıklar sorgularında işkence gördüklerinden yakınıyorlardı. Duruşma yargıçları anlatılanları dinlemekte istekszidi. Zaman zaman sözleri kesilen ve azarlanan sanıklar, işkenceleri anlatmakta direndiler. Bunun üzerine yargıç ökeyle, "Iran'da insanlar sorgusuz sualsız idam ediliyor, siz burada hiç değilse yargılanıyorsunuz," dedi. Donup kaldım. Acaba yargıç bu sözlerle sanıkların iş-

kenceye rıza göstermelerini mi istiyordu? Oysa işkence sonucu öldürülen insanların sayısı az değildi. Bir başka yargıç, gerikeli karara, "Sanıkların işkence gorup görmediği önemli değildir, önemli olan işkence altında alınmış olsa bile ifadesinin doğru olup olmadığıdır" anlamında sözler yazmıştı. "Türk Ulusu Adına" böyle bir karar da verilebilmiştir.

Hükümet doktorunun raporuna göre, sanığın vucudunda "işkence asasına" rastlanmamıştı. Bu doktor duruşmaya tanık olarak çağrıldı. Anlatımı verdiği raporu doğrular biçimdeydi. Sanık muayene edilmeden rapor verildiğini söyledi. Pantolonunun paçasını çektı ve mahkeme heyetine işkence izlerini gösterdi. Aradan dört ay geçmişti ve sanık hâlâ işkence izlerini taşıyordu. İşkence uygulayıcısı eski polis Sedat Caner ise, "45 günük gözaltı süresi, sanığın iyleşme süresidir. O ara içerisinde tədavi gorur, surekli ilaç verilir" diyordu. Sedat Caner, katıldığı işkence olaylarını bir bir açıkladı. Kime inanmalı, sanığa mı, Sedat Caner'e mı, yoksa doktora mı? Eski polis, yer ve kişi

Doç.Dr Cetin Yetkin

ÇARPIK BİR DÜŞÜNCE BİCİMİ

*Unuttuğumuz ders, bireyin ve giderek
toplumun kendine olan güvenini yitirmesi ile
bireysel toplumsal çöküşün başlayacağıdır.*

Toplumsal yitişin
en belirgin kanıtı,
erişilmez sayılan
devletlerin
ve insanların
yükçeltilmesidir.

Milliyet Sanat Dergisi'nin Haziran 1980 sayısında "Bati Karşısında Öviünmeliyiz" başlıklı bir yazım yayımlanmış ve bu yazıya çeşitli çevrelerden çok değişik tepkiler gelmiştir. Bu arada aldığım ve İngilizce yazmış çok serit bir eleştiri mektubunda şöyle denilmektedir:

"*Kabul etmelisiniz ki, Türkiye bugün bir Bati ülkesinin kolonisi olsa idi durumu daha kötü olmayacağı. Aslında, Türkiye'de bir Amerikan mandası kurulmuş bulunsa idi yol, eğitim v.b. alanlarında Türkiye'nin bundan yararlanabilecek olduğu kuşkusuzdur... Yapabileceğiniz en iyi şey /buin hem maddi ve hem*

de manevi açıdan söyleyorum/ Batının size verebileceği en iyi şeyleri ithal etmektir."

Sanki, bu mektup bir genelgeye dönüştürüllerken "dağıtım" yapılmış da, bunun gereği yerine getiriliyormuş gibi, bugünkü okumuş yazmış kimi kişilerin söyle dediklerine tanık oluyoruz:

1 - Bu elektronik, bilgisayar, dahası uzay çağında Türkiye'nin ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek gelişmiş Batılı ülkelere ulaşması bir düştür. Her şeyden önce bunun bilincine varılmalıdır.

2 - Bugün, dün değildir; çağ değişmiştir. Çağın gereklerine uyulmalıdır. Dün geçerli olan kavramlar, ilkelер ve değerler bugün anlamalarını yitirmiştir. Örneğin, dün "ekonomik bağımsızlık"tan söz edebilirdik ama bugün veryüzünde geçerli olan ekonomik ve ticari ilişkiler düzeni buna olanak tanıtmamaktadır.

3 - Kalıcı ki, modern teknolojinin ürünü olan şeyleri, biz üretmiyoruz ve üretmemeyiz de. Bunnardan yoksun kalmak ise uygurktan yoksun kalmaktır.

4 - O halde, yerkürenin bir bütünü olduğunu, bu kürede geçerli bir ekonomik ve siyasal sistem bulunduğu kavrayarak bu sistem içinde bize uygun düşen yeri, çok geç olmadan, kapmalyız. Bunun için de Batılı ülkelere, kısacası "diş" a açılmamız.

5 - Bu yolda başarı ile ilerlemekteyiz. Gerçekten de, Batılı yayın organlarında bu açıdan Türkiye'yi öven yazılar çıkmaktadır,

adları vererek işkenceleri anlatıyor, sanık işkence izlerini gösteriyordu. Doktorsa hipokrat yemini etmişti.

Enniyet anlatımlarında türül eylemleri kabul eden sanıklar, savcılıkta ve mahkeme de suçlamaları reddediyorlardı. Kalabalık sanıklar bir davada sanıkardan birisi, emniyet anlatımında bir kişiyi öldürdüğünü kabul etmişti. Ustelik yazılı anlatımının altında, itade verirken hiçbir baskı ve işkence görmediği yolunda bir açıklamaya yer verilmiş ve sanık bu anlatımın doğruluğunu imzasıyla onaylamıştı. Sanık için ölüm cezası istenyordu. Sanık mahkeme de, cinayetin istediği tarihte kapalı cezaevinde tutuklu bulunduğu söyledi. Cezaevi müdürlüğü bu savunmayı doğruladı ve sanık salıverildi. Başka bir davada kuyumcu soygunuya ilgili bir soruşturmayı yürüten komiser tanık olarak dinlendi. Sanıkların, emniyet anlatımlarını savcılık ve mahkeme de reddettiğini anımsatılarak, "bu ikrarları almak için özel yöntemler mi kullanıyorsunuz?" sorusuna, "biz teknik sorgulama yapıyoruz" karşılığını verdi ve teknik sorgulamanın niteliğini açıklamaktan da kaçındı. Bu olayda soyulan kasanın üzerindeki parmak izleri bile alınmamıştı. Teknik sorgulamanın ne olduğunu anlamakta güçlük çekmedim.

Animsarsınız, bir davada sanıklar kendilerine cop sokulduğunu one sürdürler. Karşı tarafın avukatı buna karşı, "cop sokmamışsa üzüldürüm" diye yazılı savunma bulundu. Ne yazık ki bu parlak savunmayı yapan kişi savunma mesleğinin bir mensubuydu.

Bir gazetedede, işkence aletlerinin ithal edildiğine ilişkin bir haber okumuştum. Kulaktan duyduğum bir başka habere göre de, bu aletler kamu kuruluşlarımızdan birisinde yapılmaktaymış. Oyle ya, sorgulama yerlerinde işkence araçları varsa, bunları elbette birisi yapmıştır. Bir avukat arkadaşım, cezaevlerinden birine gittiğinde falaka gördüğünü anlatı-

Uzerinde, "bunun Allahı yoktur" yazılımış. Daha yakın günlerde gazeteler, elektrikli cop ithali için uluslararası İhale açıldığini yazdılar. 30 bin voltluq cop aranıyordu. Kasap askısı, ameliyat masası, Filistin askısı, kaplumbağa hücresi gibi işkence araçlarından söz ediliyor. Çıplak vücudu basınçı suya ıslattıktan sonra elektrik cereyanı verildiğinden yakınları çoğuluktaydı. Bu tür araçları sorgulama yerlerine kimlerin getirdiğini merakla düşünür durumum. Emniyet binalarının bodrum katlarını hücre biçiminde yapmak, projeyi çizen mimarın buluşu mudur? Siz hiç bir okulun kapı ve pencereleri demir parmaklıklarla kapatılarak cezaevi yapıldığını gördünüz mü? Ben gördüm. Karmakarışık düşünceler içindiydim.

Son zamanlarda dergi ve gazetelerde işkenceyle ilgili yazılar, röportajlar ve açıklamalar çoğaldı. İşkencenin en yoğun olduğu dönemlerin suskunlukla geçtiğini söylemek bilmem abartma olur mu? İşkence savınnı, "belli mihenklerin uydurması" veya "komünistlerin yiprattro taktiği" biçiminde değerlendirilen köşe yazıları bile okuduk. Basın, kamuoyunun gözü ve kulağıdır, derler. Ama o dönemde kamuoyunun gözü görmüyor, kulağı işitmıyor. Üstümüze ölü toprağı serpilmiştir.

Işkence olsunsa resmi görevlilerin yaklaşımı da düşündürücü oldu. Yetkililer, işkence olaylarının "münferit" olaylar olduğunu söyleder. Yaptığı işkenceleri itiraf eden eski polisin "solcu" olduğu one sürüldü ve böylece durumun yazılılığı kadar "korkunç" olmadığı anlaşılmış oldu. Oktay Ekşi, bu yılının "resmi makamların bu uzun zamandır şıskin duran balonunu tevkilade takdire değer bir biçimde patlatrıverdi"ğini yazdı. Resmi ağızlar, işkence ile öldürülerin sayısını 1982 yılında 15 olarak açıklamışken, 1984 yılında 2 ye indirdiler. Devlet kurumlarının istatistikleri biribirini tut-

muyordu.

Oysa İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, "Hiç kimseye işkence ya da zulümce, insanlık dışı ya da onur kırıcı işlem ve ceza uygulanamaz" diye yazıyordu. Anayasada da, "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz." diye yazılıydı. İşkence, tüm dünyada bir "insanlık suçu" olarak nitelenmiş, ceza yasaları işkenceler için cezalar koymuştu. Ama işkenceler insanları işkencehaneye, "Burada anayasa yoktur" diyecek alıyorlardı.

Bütün bu olup bitenlerden ötürü ülkemize yurt dışından heyetler gelip gitmeye başladılar. Türlü kuruluşlar incelemeler yapıyorlar, sorular soruyorlar, raporlar yayılıyorlardı. Aynı ittifakın içinde olduğumuz devletler bizden davacı olmuşlardır. Dünya kamuoyunda yargılanır duruma düşmek, düşürülmüş olmak onuruma dokunuyordu.

Işkenceye yaklaşımlarından ötürü tüm insanların suçlamak haksızlık olur tabii. İşkenceden hesap soran savcılarımız, yargıçlarımız, işkenceye savaş açmış doktorlarımız, avukatlarımız da vardır. İşkence altında altınam anlatımları delil saymayan, hukuka yaraşır yargı kararları da verildi. Bazı dergi ve gazetelerimiz, işkenceye karşı yüzümüzü ağartacak yayınlar yaptılar. Ama, işkenceye karşı olanların çabası, işkenceyi önlemeye yetmeyorsa o toplumda eksik bir şe yvardır. İnsanların bir bölüm, karakolda dayak atılmasını doğal sayıyorsa, bu anlayışta bir çarpıklık var demektir. Bana kalırsa en büyük eksiklik, işkenceye karşı yeterli toplumsal tepkinin oluşmaması olmalıdır. Elbette bu tepki, insan onuruna saygı duyulması ve insan hakları bilincinin yükselmesiyle sağlanacaktır. Bu yüzden 1986 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi W. Soyinka'nın "Zorbalık karşısında sessiz kalan herkesin içindeki insan olur" sözünü çok haklı buluyorum ■

Bu gibi düşüncelere inananlar ve bunları savunanlar, her şyeden önce, az okuyan kişiler olmalı. Örneğin, şu ve benzer kaygıları dile getiren yazarımızı hiç okumadıkları anlıyor:

"Avrupalı'nın maksadı bizi umumiyyetle amele haline koyup kendi hesaplarına çifliklerde, fabrikalarda çalıstırmaktır... Avrupalı'nın ikinci ikutsası emelleri de memleketimizde çıkarı mahsulutları ucuz'a Avrupa'ya götürerek Avrupa'da yapılan mamulları gayet ağır fiyatlarla bize satmaktadır. Bunun manası, bize son derece az bir ücrete amelelik ettermekdir. (ZİYA GÖKALI: Garip Meselesi-3, Küçük Mecmuu, 18 Kamun-n-nevvel 13.48, sayı 27)

Tarih de bilmeyorlar. Tarihin sayfalarını söyle bir çevirseler, "Biz bu filmi daha önce görmüştük!" diyecekleri kuşkusuz. Anımsatımlı: Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde bir "Düvel-i Muazzama" kavramı türemiştir. Büyük, muazzam devletler! Bunlar Avrupa devletleri idi. Osmanlılar inanırlardı ki, Osmanlı Devleti, bunların isteklerine karşı kovalamazdı, ancak onların korumasına, acımasına歧nularak, en yiğitçe de bu devletlerin kendi aralarındaki dengelerden yararlanarak Osmanlı'nın varlığı sürdürülebilirdi. Bu aşağılık duygusu o denli ileri gitmişti ki, yapılan herhangi bir şeyin iyi, doğru olup olmadığına Avrupalı'nın bunu beğenip beğenmediğine bakarak karar verilir olmuştu. Avrupalı'nın ise çikan, Osmanlı Devleti'nin sömürgeleştirilmeye-

manlı ülkesinde bunu engelleyecek gelişmeleri bastırmak onun amacılıdı. Osmanlı kafası ise, ülkenin kurtuluşunu onların önerilerinin yerine getirilmesine bağlı görüyordu. Osmanlı, kültür emperyalizminin bir ülkenin beynini nasıl kansız bıraklığını, nasıl dumura uğrattığını anladığında artık iş işten geçmişti. Kimi Osmanlılar, yine de, bu kültür emperyalizminin aforonunun etkisinden kendilerini kurtaramamışlardı, acı gerçekeler bile onları aylıtmamıştı. İngiliz İngilizleri Sevenler Derneği'ni (İngiliz Muhıpleri) bile kurdular. Düşmanın buyruğu altına girerek ve sömürgeleşmeye kendiliğinden evet diyerek kurtuluş yolunu arayanlar arasında kimler yoktu ki! Onların tek gerçekleri vardı: Düvel-i Muazzama ile baş edilemezdi. Ama edildi işte!

Uluttuğumuz ders, bireyin ve giderek toplumun kendine olan güvenini yırtması ile bireysel ve toplumsal çöküşün başlayacağıdır. "Ben, asla şu kimseyle boy ölçüsem, ona yetişemem, o üstün bense aşağıymım." düşüncesi bireysel planda insanların kendi psikolojik yapıları ile ilgilidir. Buna karşılık, bir topluma bu duyguya uşaklamaya hiç kimseňin hakkı olmamak gereklidir. Kaldı ki, belirli bir teknolojiyi yakalamak başka şey, insanca yaşamak başka şe ydir. Bir toplumun bireylerinin böyle bir çaresizlik duygusuna kapılmaları, başkaları o toplum için neyi uygun görüp

yorsa onunla yetinmek demektir ki, işte asıl o zaman toplumsal ıllerleme söyle dursun, gerileme bašar. Toplum, dinamizmini yitirmeye koyulmuş demektir. Ülkemizin insan cemeğine, maddi zenginliklerine göz dikenlerin istekleri de bundan başka yönde değildir. En kolay yol, kaleyi içinden fethetmektir. Bu toplumsal yitişen en heligin kanıtı da, erişilmez ve ancak gölgelerinde yaşanabilecek sayılan devletlerin ve onların insanların yüceltilmesidir, onlar karşısında kendini küçük görme başlamaktır.

Günümüze dönelim. Her şeye karşın, durumumuz düzelüyor mu? Kendi yaşamınıza bakarak yanıt siz verin.

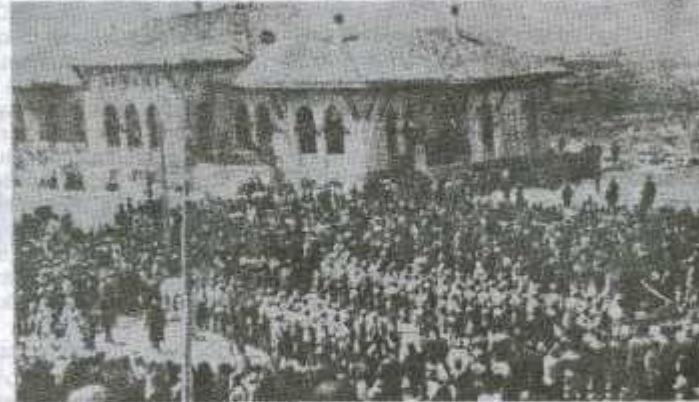
Yanınız ne olursa olsun, 1946 yılınınASTE
mihen ayında henüz ilk okula başlamamış bir çocuk olmama karşın, Missouri zırhlısının İstanbul limanına gelmesi nedeniyle 7 Nisan 1946 gününe Tasvir gazetesinin "Bir Dakika" başlıklı süntunu yollar sonra okuyunca duyduğum utancı hep anımsayacağım:

"Inanmayın淑in inanmayın! Bu şehr sokakları normal olarak pistir. Size şırın gözüksün diye temizlediler... (Dükkanlar ve duvarlar) size şırın gözlüknek için bir gecede boyanıldı... Bu şehr kadınları bile böyle değildi. Size şırın gözüksün diye takap takırdı... soğğa çıktırlar..."

Gerçek su ki, erişilmez üstün uygarlığın "çelikten barış elçisi" nin tayfları geliyor diye şeyin bile duvarları beyaza boyanmıştı. ■

T.B.M.M. GİZLİ CELSE ZABITLARINDAN

— Efendiler! Celse-i hafiyeyi kuşat ediyorum.

MUSTAFA SUPHİ VE MUSTAFA KEMAL PAŞA

Mustafa Kemal Paşa: "Geldiği sanılan bir adamın ülke içinde serbest bırakılması..."

Erzurum'da uygulanması tasarlanan... uygun buldum ve kendilerine yazdım."

Mustafa Suphi'nin öldürülmesi olayının üzerindeki sis perdesi hâlâ tümüyle kaldırılamamış değildir. Mustafa Kemal Paşa'nın Mustafa Suphi'ye bakışı bilinmekte birlikte, ödürlü mest konusundaki rolü tartışma konusudur. Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'nin 22 Ocak 1921 günü toplanan gizli celsesinde yaptığı açıklamalar (*) olayın üzerindeki sis perdesini tümüyle kaldırırmasa da, bu doğrultuda ipuçları verebilecek nite-

liktedir. Aşağıda, Mustafa Kemal Paşa'nın Mustafa Suphi ile ilgili açıklamaları sadeleştirilmiş bir dille sunulmaktadır.

"Resmi Rus Bolşevik Hükümeti, resmi yüksek görevlerinin hizim olan, bizim resmi yüksek görevlilerimizle olan temas ve ilişkilerinde Rusya içinde bu milletin soysuz, herhalde sersem bir takım evlatları oradarda serseriliklerine devam etmişlerdir. İşte bu serseriler bir iş yapmak hülyasına kapilarak görünüşte ülkemize ve ulusumuza yararlı olmak için Türkiye Komünist Fırkası diye bir fırka oluşturmuşlardır ve bu fırkaya oluşturanların başında Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır. Bunlar doğrudan doğruya vatansever bir duyguya ve gerçek bir ulusal duyguya değil, benim kanumca belki kendilerine para veren, kendilerini koruyan ve burlara önem ve-

ren Moskova'daki prensip sahiplerine yaramak için bir takım serserice girişimlerde bulunmuşlardır. Bunların yaptıkları girişim Rus bolşevizminin çeşitli kanallardan ülke içine sokmak olmuştur. Bu suretle ülkemize, ulusumuza dışardan komünizm akımı sokulma başlamıştır."

"(Kâzım Kara Bekir Paşa) Mustafa Suphi ile ilk teması bulunduğu zaman yalnız haberleşme yapmadım. Benim yanma özel adam göndermişim. Gerçekten, Eskişehir'de bulduğum sırada Mustafa Suphi'nin ve daha bir adamın imzasıyla bir belgeyi ve bir mektubu taşıyan bir kişi bana geldi. Mustafa Suphi bana başvuruyor ve diyor ki: bizim dünyada kuruluş amacımız içerisindeki ulusal amacımızı kolaylaşturma ve sağlamaktan ibaretir. Bu nedenle, size nasıl hizmeti edebiliriz?"

Mustafa Suphi 1883'te Giresun'da doğdu. İstanbul'da hukuk, Paris'te siyasal bilimler öğrenimi gördü. Ülke dönüşünde öğretmenlik, gazetecilik yaptı. İttihat ve Terakki'ye muhalefeti nedeniyle uğradığı baskı ve sürgün sonucu 1914'te Çarlık Rusyası'na siyasal mültecisi olarak sığındı.

1917 Ekim Devrimi'nden önce bolşeviklerle ilişki kurdu. Devrimden sonra, Moskova'da Yeni Dünya gazetesini çıkarttı. Türkler'in ve Müslümanların örgütlenmesine katkıda bulundu. Milliyetler Halk Komiserliği'ne bağlı Doğu Halkları Merkezi Bürosu'nun Türkiye Seksiyonu Başkanı oldu. 1919'da Moskova'da toplanan Üçüncü Enternasyonal'in ilk kongresine Türkiye delegesi olarak katıldı. Çalışmalarını Kırım'da, Türkistan'da sürdürdükten sonra, 27 Mayıs 1920'de Bakü'ye taşındı.

Bakü'de, Türkiye Komünist Fırkası'nu İttihatçılar'dan temizleyerek yeniden kurdu. Fırkayı Türkiye'de örgütlemeye çalışı ve Türkiye'ye yönelik yayın faaliyetine girdi. Türk savaş tutsaklarını Türk Kızılordu Birliği biçiminde örgütleyerek Türkiye'ye, Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere yollamak istediler.

Mustafa Suphi, Bakü'ye yerleşikten sonra Ankara ile ilişki kurdu. Süleyman Sami eliyle Mustafa Kemal Paşa'ya yollandığı mektupla işbirliği yollarını soruşturdu. Benzer ilişkiye Kâzım Karabekir'le de kurdu.

1920 Eylülünde Bakü'de düzenlenen Şark Milletleri Kurultayı'na katıldı.

Türkiye ile çeşitli temaslardan sonra, Ankara'ya gitmeye karar verdi. Eşi, fırka merkez heyeti üyelerinden bazıları ile birlikte Sovyet sefiri Mdivani kafesine katılarak 28 Aralık 1920'de Kars'a geldi. Kars'ta bir kaç gün kaldıktan sonra Erzurum'a geçti. Ancak, grup Erzurum'a sokulmadı. Trabzon'a geçtiler. Orada da olumsuz gösterilerle karşılaştılar. Sovyet konsolosu valiyle görüşerek motorla Batum'a gönderilmelerini sağlamak istediler. Kayıkçılar kâhyası Yahya'nın verdiği bir motorla, Mustafa Suphi, eşi ve ondördi arkadaşı yola çıkarıldılar. Ancak, arkalarından yollanan bir başka motordaki Faik Reis ile arkadaşları Suphi grubuna yetişip hepsini öldürerek denize attılar: 28 Ocak 1921(*)".

(*) Ayırtılı bilgi için bkz.: Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925), 3. basım, Bilgi Yayınevi, 1978, s. 192-242.

Bu mektubu getiren adam aynı zamanda bana gizli olarak diyor ki; merkez heyetinin içindiyim. Bu adam Lenin'in tek adamıdır ve Lenin Türkiye hukkunda bir iş yapmadan evvel Mustafa Suphi ile... (***) bu adamın etrafını sarmaktır. Lakin aslı yoktur... İdaresiz ve milletvetsiz bir adamdır. Ben doğrudan doğruya Mustafa Suphi'nin mektubuna cesabın yazdım ve onu okuyabilirsiniz. Bu milletin, bu millet vekillerinden oluşmuş Meclis'in anası, sıvası kesin olarak budur. Hiçbir zaman da merkezi dışarıda bulunan bir örgütle iş birliği edemeyiz. Biz kendi kendimizi yönetmeye ve idareye çalışırız. Bu ülkede çalışmak isteyenler, gerçek olarak çalışmak isteyenler ülkenin içinde bulunurlar ve ülkenin gerçek kaynaklarına, kitlelerine dayanırlar. Onun için Mustafa Suphi yüzünden telsiz kapılamazsam esendim."

Mustafa Kemal Paşa, bazı milletvekillerinin Kazım Kara Bekir Paşa'yı komünistlikle suçlamaları, Mustafa Suphi'yle iş birliğiyle suçlamaları üzerine şunları söylemektedir: "Mustafa Suphi geliyor. Bir defa Mustafa Suphi yi herkesten önce Doğu'da Hüseyin Avni Bey'den önce ortaya çıkan Kazım Kara Bekir Paşa'dır. Bu adamın ülkeye girmesinin zararlı olacağını tskit eden Kazım Kara Bekir Paşa'dır ve bunun ülke dışına, sınır dışına çıkarılması gerekeceğini bilen de Kazım Kara Bekir Paşa'dır. Bunun planını da yapan Kazım Kara Bekir Paşa'dır. Yoksas Erzurum'da valiliğiniz degildir. Biz degiliz efendiler. Uyanık bir biçimde yapmış olduğu planı, herkesten önce gerekkenlere faaliyet veren Kazım Kara Bekir Paşa'dır. Bilmem bolşeviklere eğilimi imiş. Mustafa Suphi'nin bilmememesi imiş... Herkesten önce kuvvetli bir önem alan Kazım Kara Bekir Paşa'dır. Ben arzediyorum. Çünkü belgeler vardır. Şüradan buradan bu sorunu taşıy eden telgraflarını birer birer getirevim okutayım".

Konuşmasının bir başka bölümünde de, Mustafa Suphi'den söyle söz etmektedir: "Efendiler, vukuyle Bakü'ye Mustafa Suphi başkanlığında bir heyetin ülkeye gelmek isteğinde bulunduklarından, buraların bir komünist fırkasına üyeliklerinden bizi haberli kılmışlardır. Bu Mustafa Suphi'nin aldığı hakkında bilgi sahibi olan bir çok arkadaşımız var. Erzurum saygideğer halkı buna en yakından tanrınlardır. Halbuki Mustafa Suphi son zamanlarda ülkemize gelmek üzere bulunmayıordu. Buralardan bir kısmını sahil yoluyla göndermişler, kendisi de Kars üzerinden gelmek istiyordu. Bunu haber alan Erzurumlular böyle bir adamın ülkeye içine girmesinden son derece heyecanı kapılmışlar ve memleketi sokulmaması için girişimlerde bulundular. Resmi makamları həşvurdular. Bu adam memleketimize girse parçalarız..."

"Bir Mebus: Ayn isabet olmuş Paşa Hzretleri.

"Mustafa Kemal Paşa (devamlı): Bende size gizli olarak başvurmuştı ve diyor ki... Ahalimin tezahüratı karşısında mümkün değildir. Kendisi daha sonra sınır dışına çıkarılmak üzere gözaltında olarak sınır dışına... Benim de görüşümü soruyordu... Geldiği sırada bir adamın ülkeye içinde serbest bırakılması... Erzurum'da uygulanması tasarlanan... uygun buldum ve kendilerine yazdım. Bu telgraf da ondan sonra geliyor".

*) Yazarızaftı: İşmina, 22. Kütüphanesi: 1307, Üçüncü Cilt, İşmina: TRMM Geliç Çizgi Zabıtları, C. I., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 325-327.

***) ...de zamanın kümle mevzuatı arasında yer almaktadır. Bu tür boyuklara bir başbuğu sudan okunurken obusunun kaynaklaşısu da, bu boyuklara pasıl akıcı geçtiği sona eren de şezi geçti. Tersnak etmeni sanaca olursa, olursa ulandırı ulanımı esitmeliydi.

Kitaplar

Onat KULLAR, Bahar İsyancıdır, De Yayınevi, İstanbul, 1986, 84 s.

Şair, sinemacı, oyku ve deneme yazarı Onat Kullar, Yeter Ki Kararması... adlı kitabıyla başlattığı "deneme"nin sınırlarını zorlama, ona başta şiir olsak üzere hemen bütün sanat dallarından tatlalar taşıma çabasını yeni kitabı Bahar İsyancıdır ile sürdürmeye çalışmaktadır. Daha önce Düşün Dergisi'nde yayınlanan yazılarından oluşan kitapta: bir yandan yaşadığımız günlerin insanı çeşitli yaşama durumları içinde sorgulanırken, Doğu başlıklı beş deneme de, kültürel oluşumumuzun kaynaklarına yönellip, insanların birey oluş sürecine yeni yaklaşımalar getiriliyor.

M.Şükrü HANIOĞLU, Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türkülük (1889-1902), C. 1, İletişim Yayınları, 664 s.

Yakın tarihimizin bilinmezleri çok bir dönemi Dr. M. Şükrü Hanioğlu'nun en ufak ayrıntıyi ihmal etmeyen, enerjik, sıkı mak usoanmak bilmeyen, var olduğunu tahmin ettiği bir kaynağa ulaşabilmek için hiçbir özveriden kaçınmayan titiz çalışması sonucu aydınlatmış bulunmaktadır. Yazar, sınırları belti bir toplumsal mekanizmanın dinamiklerini ortaya çıkararak için içili çatışma ve basit neden-sonuç ilişkisi ile yetinmeyecek çok yönü bir ilişkiler sistemi kurabilmiş, bulgularını çok zengin bir arşivle ve dokümanla da beslemiştir.

Mele TUNCAY, Batı'da Siyasal Düşünçüler Tarihi, 3 Cilt, Teori Yayınları, Ankara, 1985, 410 510 367 s.

Mele Tunçay'ın daha önce 1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları arasında çıkan bu üç ciltlik çalışması yeni bir biçim ve önemli eklerle sunuluyor okura. 1. cilt: "eski ve orta çağlar", 2. cilt: "yeni çağ", 3. cilt: "yakın çağ" ve bu çağ düşünürlerinin seçme yazılarından oluşturulmuş. Herodotos'tan, Hegel, Marks ve Lenin'e uzayan Batı'nın düşünce gelişimi çizgisi, Tunçay'ın kaleminden akıcı ve özgün bir dile yansıtılıyor.

Marc BLOCH, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği, Çev. Mehmet Ali KILIÇBAY, Ankara, 1985, Birey ve Toplum Yayınları, 144 s.

Uygarlığı, insanlığı ve bilimsel idealı savunduğu için Naziler tarafından kurşuna dizilen Marc Bloch'un tamamlanmış son kitabı. Bu kitabı, beigelerin gerçekliklerinin saptanması, tarihsel tanık tiadelerein doğruluklarının nasıl anlaşılacağı, tarihin nasıl geriye doğru yazılması gerekligi gibi çok önemli yöntem sorularını tartışılmaktadır. "Tarih her türü refah endişesinin dışında, insanların entelektüel açığını giderme hakkının bir parçasıdır".

Gencay SAYLAN, Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal Ideoloji, V Yayınları, Ankara 1986, 224 s.

Türkiye'de bürokrasının konumu işleyişi ve etkinliği üzerine derinlemesine bir inceleme olarak nitelendirilebilecek söz konusu kitabı, girişle birlikte yedi bölümünden oluşuyor ve "bürokrasi" kavramına çeşitli yaklaşımaları irdeleyip onu toplumsal kimliğiyle yerine oturtuktan sonra; Türkiye'de bürokrasının özgül durumunu ele alarak onu, ekonomik ideoloji, siyasal eğilimler, siyasal ideoloji başlıklar altında inceleyip, konunun ayrıntılı bir panoramasını sunuyor.

M.ERSİN, E.LACLAU, H.WOLPE, N.MOUZELIS, J.G.TAYLOR, A.FORSTER-CARTER, Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine, Derleyenler: H.Çağatay KESKİNOK-Mehit ERSÖY, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984 221 s.

Sol Düşünce de 1960'larda başlayan ve epistemolojik öncülerini Kaufsky'nin Tarım Soruları adlı yapıtında bulan bir dizi tartışmanın 1980'lere doğru yeniden gündeme gelmesiyle gerek duyulan bu kitapta: özünde kapitalist üretim tarzı ile diğer üretim tarzlarının birbirleriyle ilişkileri ele alınıyor ve bunlar, toplumsal formasyon içindeki eklemlemeleri ile değerlendiriliyor. Marksist sorunsal içinde sorgulanıyor.

ECEL ELCİLERİ

"Yíkarım, cezamı çekerim!" diyenin kendinde yasalar üstü yetki ve hmettiğini söylemek boşunadır. Vehmetmiyor ki, almış o yetkiyi! Kendilerini yasaların, anayasının, milli iradenin üstünde yetkilerle donatanlar nerden aldılar, o da ordan almış.

Türkiye artık, tekerlemenin tam anlamında, herşeyin olabilir olduğu bir ülke oldu. Tüm değerler, ölçüler enflasyon parası gibi ayağa düşürüldü.

Bir ülke düşünün ki yüksek öğretimi düzenleyen kurumun başı, yıllardır şikayet konusu uygulamaların öğrenciler arasında intihar olaylarını artırmakta olduğu gözlemi karşısında, "Öyleleri zaten akıl hastası kişilerdir", deyip geçebiliyor. Ülkenin en büyük, yedi milyonluk şehrini belediye başkanı, hazırlamakla övündüğü dev kanalizasyon projesi gerçekleştiğinde Marmara'nın ölü denize dönüşeceğini kanıtlarından söz açılmış, "Bir gün güne de soğuyacak!" diyerek yayyan yayyan sıntıyor. Tarlaban'nda sürdürdüğü yasa dışı yüküm üzerine de, "hemşerilerine hizmet" konusunda bin dereden su getirdikten sonra, "Yasa dışı da olsa yakarım, sonra cezamı çekerim!" diye celalleniyor. Ülkenin başkentinde bir gecekondu, içindekilerin başına yıkılıp iki kişi can verdiği, milleti temsil ettiği söylenen bir TBMM üyesi, "Gecekondu yapmak zaten idamlık suç ol-

mahîd", demekten çekinmezken, iktidar partisinin birileri geleni, "Ecel gelmiş cihane, baş ağrısı bahane," diyerek olayın "büyütülmesi" nden duyduğu can sıkıntısını belli ediyor. Ülkenin başbakanının radyasyonlu çay olayı üzerine yorumu ise şu: "Azıcık radyasyonlu çay çok faydalıdır."

Bunlar referans alanı özellikle dar tutmuş birkaç örnek sadece. Başka alanlarda da -hele politikada- yıllardır daha nicelarına tanık olmaktayız, daha da olacağız.

Bu tür davranış ve tavırlar, ortaya çıktıığa, başında enine boyuna yorum konusu oluyor ve elbette bir hayli kinanıyor da. Kinanıyor ama kinanması neye yarıyor? Daha ne kadar kinanacak? Kinanmakla nereye varılacak? Yaptıkları onca iş, etikleri onca kelim... Bunca kinanın kişiler yine de bildiklerini okumuyorlar mı?

Sorun, hep kinanacak işler yapmalarında, tavırlar sergilemelerinde değil, bu kabil davranışlarının, tavırların ardından zihin ve insan yapısında hiç değil; aslı sorun, bu kabil zihin ve insan yapısında unsurların nasıl olup da toplum hayatının en önemli alanlarında yönetici, yönlendirici konumlarda öne çıksamı.

12 Eylül anlayışı ve uygulamaları, önceki dönemlerde her şeye rağmen gözetilir görünümesine önem verilen belli bir hukuk devleti anlayışının, ve bunun yanı sıra süregiden politik örf ve âdetlerin, bu türden davranış ve tavırlar önune şu ya da bu ölçüde koyduğu barajları heften yıldı gotürdü. Devleti güçlendirme ve ekonomik krizi atlatma adına topluma demokratikleşmeye ket vurularak çalışan yığınların demokratik hak ve özgürlüklerinin geriltilmesi -ve bunun için başvurulan yöntemler- böylesi ayrıksız eğilimlerin gemi azıya alıp ortalığı kaplamasına en uygun zemini hazırladı. Demokrasiyi "kurtarma" operasyonları ve demokrasiyi "sağlıklı" geçiş dönemi uygulamalarıyla yığınlara dayatılan depolitizasyon aynı eğilimlerin ahalbıgına politizasyonuna ardına kadar kapı açtı. Sonuç bugünkü durumdur: toplumu yönetenler ve yönlendirenler katında tam bir değer ve ölçü anarşisi!

Böyle bir ortamda, aklı başında her insanı çileden çıkaracak bir zihin ve insan yapısının YÖK yöneticiliğinden İstanbul Belediye Başkanlığına ve daha da yukarılara kadar etkin konumlarda zuhur etmesinden daha doğal ne olabilir?

Ne ki sorunun tam aydınlığa kavuşabilmesi için bir başka -daha da önemli- veçhesine deşinmeden geçmemek gerekiyor. Böyleleri, bu tür davranış ve tavırlarla kamu önune çıkmakta nasıl bu denli futsalsız olabiliyorlar? O cureti nerden alıyorlar?

Aşina bakarsanız çok fazla, durmadan, habire "kinanmaktan" alıyorlar! İstediği kadar kinansınlar, yaptıklarının yanlarına kár kalacağını biliyorlar çünkü. Akıllarına esen her işe el atıp dilekleri gibi bitirmekte, başını çalışan halkın sırtına yıkmakta ve bütün bunlara kendi zihin ve insan yapılarıyla mütenasip gerekçeler uydurmaktı onlara hiçbir ciddi engel çıkılmayacağından eminler. Görüyorlar ki, içinde yaşanan depolitizasyon ortamında demokrasiden tutun günlük ekmek fiyatına kadar her alanda en olmayacak şeyler karşısında toplumun her şeye rağmen "politize" kalabilen kesimlerinden gelen tepki, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu dair genel yorumlardan, hiçbir şeyin hiçbir geçerli norma uymamasından sürekli şikayet, bunca pervasızlığa "akıl ve izan adına" dur diyecek mevhüm merciler arayışından öteye varmıyor. Oysa futursuzluğu meslek edip adeta alımaksızlığına çare bulunmaz bir politikaya dönüştürmenin bitirecek işleri var da, onlara karşı olanların, demokratik hak ve özgürlükleri, hukuk devleti ilkesini, halkın günlük ekmeğini ve insan ye-rine konulma hakkını savunulanların görülecek işi yok mu? Yine de, bakıoruz, şikayet konuları artıkça hâlâ daha söz işin işlevini devralıyor. Kazandaki buharla pistolar arasında bağlantı koparılp atılmış, kazan durmadan istim koyveriyor! Bunun böyle olduğunu bilenler de bildiklerini okuyorlar, her gün yeni bir iş bitiriyorlar.

Daha da bitirecekler ve bununla övmeleri hiç bitmeyecek. Ağzlarından çıkan kulaklıları işitmeden her gün bir dizi cam devirmeyi sürdürecekler. Onları "Magrûl olma padişahım, senden büyük Allah var!" dercesine muttasıl uyarıp hızaya gelmeye çağırın neye yarar? Yıkıtılan gecekondu altındaki can veren yurtaşın ardından söyleyecek başka söz bulamayan eccl elçisi kılıkli parti yöneticilerine hûmanist vaazlar çekmek, sosyal adalet, insanlık, demokrasi dersi vermek boşunadır. Ontar zaten, geçmiş ve hâlihazır hüviyetleriyle, bizatihî, bu kavramların inkârdırlar... "Yíkarım, cezamı çekerim!" diyenin yüzüne karşı da kendinde yasalar üstü yetki ve hmettiğini söylemek boşunadır. Vehmetmiyor ki, almış o yetkiyi! Kendilerini yasaların, anayasının, milli iradenin üstünde yetkilerle donatanlar nerden aldılar, o da ordan almış. Emriyakiye emriyak olduğu için politik ve toplumsal meşruiyet tanımından almış.

O yetki ve meşruiyet anlayışı sürdürke bu ülkede olmayacağı dahi hiçbir şey kalma-yacaktır. En olmayacak şey olsaktan sonra artık olmayacak şey yoktur.

30 GÜNU İÇİNDEN

Baskılar-insan hakları

- 16 Kasım NATO toplantılarında Türkiye'deki demokrasi yetersiz bulundu. Al örgütü raporu: "Türkiye'de işkence sürüyor."
- 20 Kasım İzmir'de TKP'li oldukları ileri sürülen 22 kişi gözaltına alındı.
- 7 Aralık İdil'de, adı 1981 yılında Türkiye-Irak boru hattının bombardanması olayına karışan Abdurrahman Motor'un bahası ve 5 köylü gözleri bağlanarak götürüldü. Abdurrahman Motor, ailesi tarafından jandarmaya teslim edildikten sonra kaçmış, bunun üzerine İlçe Jandarma komutanı Abdurrahman'ın teslim edilmemesi halinde Motor ailesinin Pınarbaşı'ndan sürülmemesini üyesi olduğu aşiretten istemiş, aşiretten 25 kişi günlerce karakol bahçesinde bekletilmiştir. Abdurrahman'ın eşi Hado da Belediye Başkanı'nın evinde "yeddi emin" altında tutuluyor.
- 10 Aralık İnsan Hakları günü kutlandı. Türkiye'de İnsan Hakları Derneği 10-17 Aralık günlerini İnsan Hakları Haftası ilan etti.
- Cüneyt Arcayurek ile Okay Gonenc'in "Gizli kalması gereken mafiamı ifşa etmek" suçundan 5'er yıl hapisleri isteniyor.

Ekonomi

- 15 Kasım Odalar Birliği Başkanı, "Zor durumda şirketlerden kurtarılmazı gereklenler var" dedi.
- 18 Kasım Demirören'in Motopar şirketi için iflas kararı alındı.
- Sanayi ve Ticaret Bakanı Aral, "devlet bu şirketleri kurtaramaz" dedi.
- 19 Kasım Özal, "Sahibini değil, şirketleri kurtarıraz" dedi.
- Anadolu Bankası Demirören'in gayrimenkullerine, Uluslararası Geppa ve Milangaz şirketlerine, İktisat Bankası da Hattat'ların Hema şirketine haciz koydu.
- 21 Kasım Batan şirketleri kurtarmak için halka hisse senedi satılacak. Halit Narin'in iki şirketi için haciz istendi.
- 22 Kasım SSK 400 firmanın iflasını istedi. Alacakları 120 milyar liraya ulaştı.
- 6 Aralık Rahmi Koç'tan 1987 tahmini: "Bazı firmalar gidecek, kalanlar ise daha da güçlenecek. Bütün dava yanlış tarafta olmamaktır."
- 13 Aralık TÜSİAD'ın araştırmasına göre Türkiye'de hanelere son bir yılda giren en düşük yıllık gelir 32 bin, en yüksek gelir 50 milyon lira. En alt gelir düzeyindeki beşte birlik kesime toplam gelirden düşen pay yüzde 3,9

Türkiye-NATO

- 17 Kasım Nato Genel Sekreteri Lord Carrington, Türkiye'yi nükleer başlıkh füze yerlestirilmesi konusunda görüşmenin sürdüğünü açıkladı.
- 19 Kasım Eski dışişleri bakanları Çağlayangil ve İşık, "Nükleer füzeler bizi topun ağızına koyar" dediler.
- 13 Aralık ABD ile işler pazarlığı 5 yıllık ek mektupla noktaladı.

Filipinler

- 17 Kasım Savunma Bakanı Enrile ile Corazon Aquino arasında gerginlik artıyor.
- 18 Kasım Muhalefet lideri Olalia'nın öldürülmesini protesto eden işçiler genel greve gitti.
- 24 Kasım Enrile istifa etti.

Ortadoğu

- 18 Kasım Peşmerge Irak'ta Duhok ve Zahro'yu kuşattı.
- 2 Aralık Lübnan Genel İşçi Konfederasyonu'nun çağrısına üzerine hükümetin ekonomik politikasını protesto eden genel grev ülkeyi felce uğrattı.
- 15 Aralık Batı Şeria'da İsrail'e karşı gösteriler yoğunlaşıyor. Yüze yakın Filistinli tutuklandı.

Dünyadan

- 4 Aralık Arjantin'de cunta döneminde polis şefi olan General Ramon Camps, insan hakları ihlalinden suçlu bulunarak 25 yıl hapse, yardımcısı 23 yıla, diğer üç general toplam 24 yıla mahküm edildi.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Yeni Kaledonya'nın bağımsızlık ve kendi kaderini tayin hakkı kabul edildi. Fransa karar kabul etmiyor.

- 9 Aralık Güney Afrika'da 256 çocuk tutuklandı. İnsan Hakları Komitesine göre Haziran'dan bu yana tutuklanan ve işkence dahil kötü muameleye maruz kalan çocukların sayısı 9.000'e ulaştı.

Şahinkaya

- 21 Kasım Şahinkaya önergesi TBMM'de SHP Grubunda, önergedeki "12 Eylül dönemi büyük çırakların anaforunda yaşamıştır." ibaresi çıkarıldı.
- 26 Kasım TBMM'de Şahinkaya önergesi ANAP'ların oylarıyla reddedildi.

Öğrenci sorunları

- 20 Kasım Fatih Orman Eğitim Merkezi Yurduda kalan öğrencilerin sigara içmesi, yurda gazete ve kitap sokması, erkek ve kız öğrencilerin birbirleriyle görüşmeleri, saat 21.30'dan sonra yurda girilmesi ve yasaklılara karşı çıkmaları, yasağın.
- 21 Kasım İstanbul'dan Ankara'ya yürüyen öğrencilerden Mehmet Öner DGM'ce tutuklandı.
- 24 Kasım YÖK uygulamalarını protesto etmek amacıyla Ankara'da açık grevi yapan öğrencilerden Fatma Yüksel gözaltına alındı.
- 3 Aralık "Yılanların Ocu" filminin biletlerini alıp satan SBF Öğrenci Derneği'nden 6 kişiyi 1 ay uzaklaştırma cezası verildi.
- 5 Aralık Yüzbinlerce öğrenci Paris'te bulvarları doldurarak hükümetin üniversiteler yasa tasarısını protesto etti.
- 9 Aralık Fransa'da sendikalar öğrencileri desteklemek için 1 saat iş bırakıtlar. Başbakan Chirac üniversiteler yasasını geri çekti.

İşçi olayları

- 18 Kasım Otomobil-İş Sendikası'nın 3000 işçi kapsayan grevi NETAŞ'ta başladı.

► Söke'de işten çıkarılan 243 işçi "haklarını gaspetti" gerekçesiyle işverenin mahkemeye verdiler.

- 22 Kasım Las Petkim-İş Sendikası'na bağlı 630 işçi Izmit Pirelli fabrikasında greve başladı.

- 25 Kasım Bir yıldır devam eden Gebze Haldun İşmen işyerinde Kristal-İş'in grevi bitti.

- 26 Kasım MESS ile bağımsız Otomobil-İş Sendikası arasındaki 30 bin aşkın işçi kapsayan toplu iş sözleşmesi uyuşmazlığından doğan gerginlik artıyor. Bu sendikaya bağlı işyerlerinde yemek boykotları gerekçे yapılarak polis tarafından sürdürulen soruşturma ve sorgulamalar devam ediyor.

- 2 Aralık Özgür-İş Sendikası'nın Genel Başkanı Mehmet Er, Çukoburk işçilerinin üzerindeki sendikal baskılan protesto için açlık grevine başladı.

- 9 Aralık Kılımlı TTK İşletme Müdürlüğü maden ocağında çalışan 3 bin işçiden 470 kişi, 23 Ağustos 1986'da yaptıkları grev nedeniyle siyasi şube ekiplerince sorguya çekiliyorlar. İşçiler maden ocağı kapılarının iş saati sonuna dek kapalı tutulması kararını protesto etmek için 1 saat ocaktan çekmamişlardı.

- 10 Aralık Özgür-İş Sendikası'nın 4 ay önce Yem Sanayii ile imzalanan toplu iş sözleşmesinin işveren tarafından yürürlüğe konulmaması üzerine üç sendikacı açlık grevine başladı.

- MESS ile Otomobil-İş arasındaki uyuşmazlık anlaşmaya sonuclandı. Türk Metal'ın imzaladığı sözleşme ile aynı haklar verildi. Otomobil-İş sözleşmenin bir yenilik getirmedigini, bunun sorumluluğunun Türk Metal'de olduğunu ileri sürdü.

Ceşitli

- 21 Kasım İş dönüsü belediye tarafından geçekondusunu sezikinci kez yıkıldığından altı çocuk babası tombalaçı Şükru Taş enkaz içinden çıkardığı eşyalannı da ateşe verdi.

- 29 Kasım Ozal Mehmet Yazar'ı ziyaret ederek resmen birleşme teklifi etti.

- Anayasa Mahkemesi polisin görev ve yetkililerini artıran yasının 1. ve 5. maddelerini iptal etti. Tutuklu ve hükümlüler polis tarafından cezaevinde alıp sorgulanamayacak.

- HDP, ANAP'a katıldı. ANAP'ın sandalye sayısı 248 oldu.

▲ Netaş'ta grev. Son altı yılın en büyüğü

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ ■ OCAK 1987 ■

Teorik olarak dünya görüşü irtica ile hiç bağdaşmayan cumhuriyetçi burjuvazi ile, teorik olarak cumhuriyet yıkıcılığını misyon edinmiş "irtica", cumhuriyeti ortak sınıf çıkarları temelinde yönlendirme ve "koruma" da birleşiyorlar.

TÜRKİYE'DE DİN VE DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE
Sayfa 12

"YEGANE ALTERNATİF"İN
ALTERNATİFLERİ

İşkence Üzerine
Çelişen Düşünceler

Stefanos Yerasimos ile söyleşi:
"SOSYAL DEMOKRASI"İN
YAPACAGI BIR SEY YOK."

"Kafese konulmuş tunukluların yüzleri duvara çevrilmiş, başları yere bakıyordu. Görevli erlerin komutuna uygun davranışmaya cahtıyorlar, komuta uymakta geç kalanlar coplanıyordu. Suçlu sayılmaktan da öte bir eziğliğin içine itilmişlerdi. Kişiyelarına yöneltilen bu saldırıyı başkalarından duysam inanmakta güçlük çekerdim, ama gözlerimle gördüm. Bu insanlara kim, ne amaçla böyle davranmayı uygun bulmuştı."

Av. Nevzat Helvacı
İnsan Hakları Derneği Başkanı

